

ISSN 1895-9911

PNAP

SCIENTIFIC JOURNAL OF POLONIA UNIVERSITY
PERIODYK NAUKOWY AKADEMII POLONIJNEJ

22 (2017) nr 3

CZĘSTOCHOWA 2017

Periodyk naukowy Akademii Polonijnej, Częstochowa, Akademia Polonijna w Częstochowie, 2017, 22 (2017) nr 3, s.144.

PARTNERZY / PARTNERS

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

КРИВОРИЗЬКИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ІНСТИТУТ

Czasopismo naukowe punktowane przez MNiSW
(<http://impactfactor.pl/czasopisma/19261-periodyk-naukowy-akademii-polonijnej>)
dostępne w bazie Open Journal Systems (nuife.org/index.php/pnap) i posiada prefiks DOI

Wersja papierowa czasopisma jest wersją pierwotną. Czasopismo jest dostępne w wersji elektronicznej na stronie:

www.pnap.ap.edu.pl
nuife.org/index.php/pnap

ISSN 1895-9911 Print
ISSN 2543-8204 OnLine
Nakład 100 egz.

© Copyright by Wydawnictwo "Educator"
Częstochowa 2017

"Educator" Wydawnictwo Akademii Polonijnej
ul. Pułaskiego 4/6 42-200 Częstochowa
tel: +48 34 368 42 15, fax +48 34 324 96 62
www.pnap.ap.edu.pl e-mail: pnap@ap.edu.pl

Redaktor naukowy / Scientific Editor:

Prof. **Władysław Majkowski**, PhD, Polonia University in Czestochowa (Poland), e-mail: w.majkowski@pnap.ap.edu.pl

Prof. **Serhii Hushko**, DSc, Kryvyi Rih Economic Institute of State Higher Educational Establishment “Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman” (Ukraine) / Visiting Professor of Polonia University in Czestochowa (Poland), e-mail: s.hushko@pnap.ap.edu.pl

Rada Naukowa / Scientific Council:

Prof. **Andrzej Krynski**, PhD, Polonia University in Czestochowa (Poland), e-mail: a.krynski@pnap.ap.edu.pl

Prof. **Andrii Shaikan**, DSc, Kryvyi Rih Economic Institute of State Higher Educational Establishment “Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman” (Ukraine), e-mail: a.shaikan@pnap.ap.edu.pl

Assoc. Prof. **Olena Burunova**, PhD, Polonia University in Czestochowa (Poland), e-mail: h.burunowa@pnap.ap.edu.pl

Assoc. Prof. **Tomasz Dolegowski**, PhD, The Warsaw School of Economics (Poland), e-mail: t.dolegowski@pnap.ap.edu.pl

Prof. **Iveta Mietule**, PhD, Rezekne Academy of Technologies (Latvia) / Visiting Professor of Polonia University in Czestochowa (Poland), e-mail: i.mietule@pnap.ap.edu.pl

Prof. **Nadiya Skotna**, DSc, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University (Ukraine), e-mail: n.skotna@pnap.ap.edu.pl

Abduhakim Mamanazarow, PhD, Tashkent Branch of M. V. Lomonosov Moscow State University (Uzbekistan), e-mail: a.mamanazarow@pnap.ap.edu.pl

Prof. **Tadeusz Bak**, PhD, The Bronisław Markiewicz State Higher School of Technology and Economics in Jarosław (Poland), e-mail: t.bak@pnap.ap.edu.pl

Hameni Blais, John Paul II International University in Bafang (Cameroon), e-mail: h.blais@pnap.ap.edu.pl

Prof. **Juan Campechano Covarrubias**, SNTE Sindicato Nacional de Trabajadores de la Educacion (Mexico), e-mail: j.covarrubias@pnap.ap.edu.pl

Prof. **Geert Demuijnck**, PhD, EDHEC Business School (France), e-mail: g.demuijnc@pnap.ap.edu.pl

Prof. **Ioan Horga**, PhD, The University of Oradea (Romania), e-mail: i.horga@pnap.ap.edu.pl

Prof. **Kamil Kardis**, PhD, University of Presov (Slovakia), e-mail: k.kardis@pnap.ap.edu.pl

Prof. **Volodymyr Kulishov**, DSc, Kryvyi Rih Economic Institute of State Higher Educational Establishment "Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman" (Ukraine) / Visiting Professor of Polonia University in Czestochowa (Poland), v.kulishov@pnap.ap.edu.pl

Prof. Dr. rer. pol. Dr. h. c. mult. **Matthias Kramer**, Technical University in Drezden/ International Institute (IHI) Zittau (Germany), e-mail: m.kramer@pnap.ap.edu.pl

Prof. **Jan Mazur**, PhD, The Pontifical University of John Paul II (Poland), e-mail: j.mazur@pnap.ap.edu.pl

doc. Ing. PhD **Michal Šoltés**, Technical University in Kosice (Slovakia), e-mail: m.soltes@pnap.ap.edu.pl

Marite Opincane, PhD, Rezekne Academy of Technologies (Latvia) / Visiting Professor of Polonia University in Czestochowa (Poland), e-mail: m.opincane@pnap.ap.edu.pl

Prof. **Zbigniew Piasek**, PhD, Tadeusza Kościuszko Cracow University of Technology (Poland), e-mail: z.piasek@pnap.ap.edu.pl

Assoc. Prof., **Piotr Stec**, PhD, University of Opole (Poland), e-mail: p.stec@pnap.ap.edu.pl

Prof. **Jordan Zjawiony**, PhD, University of Mississippi (USA), e-mail: j.zjawiony@pnap.ap.edu.pl

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie	9
Ryszard Podgórski FILOZOFICZNA MYŚL POZYTYWISTYCZNA BARBARY SKARGI NA TLE EUROPEJSKICH NAUK HUMANISTYCZNYCH	11
Oksana Babelyuk STRATEGIA KULTURY W TŁUMACZENIU POSTMODERNISTYCZNEGO TEKSTU LITERACKIEGO	23
Olga Bratanych PROBLEMY NAUCZANIA KOMUNIKACJI MIĘDZYKULTUROWEJ JAKO DYSCYPLINA AKADEMICKA NA UNIWERSYTECIE EKONOMICZNYM	27
Olha Zayats, Andriy Hryhorovych, Mariana Hladkevych ZARZĄDZANIE OŚWIATĄ JAKO ELEMENT SYSTEMU ZARZĄDZANIA SPOŁECZNEGO	36
Larysa Bondarchuk, Lesia Jermak, Tamara Podgurska CERTYFIKOWANY KURS "NOWOCZESNA POLSKA KOMUNIKACJA BIZNESOWA" W KIJOWSKIM NARODOWYM UNIWERSYTECIE EKONOMICZNYM IMIENIA VADYMA HETMANA	43
Władysław Majkowski WSPÓŁCZESNE DYLEMATY W ŻYCIU MŁODYCH POLAKÓW	50
Tetiana Mishenina, Olena Hushko LINGWOKULTUROWE CECHY TECHNOLOGII DIALOGU W ORGANIZACJI DZIAŁALNOŚCI POZNAWCZEJ STUDENTÓW SZKÓŁ WYŻSZYCH W PROCESIE NAUCZANIA NAUK HUMANISTYCZNYCH	60
Emilia Janigová, Tadeusz Bąk, Monika Podkowińska EMOCJE W PROCESIE KOMUNIKACJI RODZINNEJ	70
Larysa Kozlovska INTEGRACYJNE KURSY JĘZYKOWE W KSZTAŁCENIU ZAWODOWYCH EKONOMISTÓW	76

Alyona Volyk INTEGRACJA EDUKACJI EKOLOGICZNEJ ORAZ EDUKACJI W ZAKRESIE ENERGOOSZCZĘDNOŚCI W PRZESTRZENI DYDAKTYCZNO-WYCHOWAWCZEJ SZKOŁY	84
Andrii Ramskyi, Yurii Ramskyi PROBLEMY I TENDENCJE ROZWOJU EDUKACJI W SPOŁECZEŃSTWA INFORMACYJNEGO	89
Kira Vyshnevskaya, Tatyana Kremenchenko WARUNKI PEDAGOGICZNE DLA ZAWODOWO ZORIENTOWANEGO NAUCZANIA JĘZYKA OBCEGO DLA PRZYSZŁYCH SPECJALISTÓW W DZIEDZINIE EKONOMII	96
Liudmyła Rybalko PORÓWNANIE WYBRANYCH GŁÓWNYCH ZMIAN W USTAWIE O SZKOLNICTWIE WYŻSZYM W POLSCE I W UKRAINIE	105
Kateryna Lukyanenko, Dmytro Sikora CECHY ROZWOJU NOWOCZESNYCH INTERFEJSÓW SIECIOWYCH NA PRZYKŁADZIE PROJEKTOWANIA RESPONSYWNEGO	116
Alim Batyuk CHARAKTERYSTYCZNE CECHY KULTURY WIRTUALNEJ ORAZ PROBLEMY INTEGRACJI RZECZYWISTOŚCI W ŻYCIU WSPÓŁCZESNYM	126
Lutz Michael Buchner, Liubov Ilieva EUROPEJSKI DIALOG SPOŁECZNY, UKRYTE ZJAWISKO DIALOGU MIĘDZYKULTUROWEGO W EUROPIE	130
Wytyczne dla autorów	139

CONTENTS

Introduction	9
Ryszard Podgórski PHILOSOPHICAL POSITIVISTIC THOUGHT OF BARBARA SKARGA AGAINST THE BACKGROUND OF EUROPEAN HUMANITIES	11
Oksana Babelyuk CULTURE STRATEGY IN TRANSLATING POSTMODERN LITERARY TEXT	23
Olga Bratanych ISSUES OF TEACHING INTERCULTURAL COMMUNICATION AS AN ACADEMIC DISCIPLINE IN ECONOMICS UNIVERSITY	27
Olha Zayats, Andriy Hryhorovych, Mariana Hladkevych EDUCATION MANAGEMENT AS THE COMPONENT OF SOCIAL MANAGEMENT SYSTEM	36
Larysa Bondarchuk, Lesia Jermak, Tamara Podgurska CERTIFICATE COURSE "MODERN POLISH BUSINESS COMMUNICATION" IN KYIV NATIONAL ECONOMIC UNIVERSITY NAMED AFTER VADYM HETMAN	43
Władysław Majkowski CONTEMPORARY LIFE DILEMMAS OF YOUNG POLES	50
Tetiana Mishenina, Olena Hushko LINGUOCULTURAL CHARACTERISTICS OF DIALOGUE TECHNOLOGIES FOR COGNITIVE ACTIVITY ORGANIZATION OF HIGHER SCHOOL STUDENTS IN THE PROCESS OF TEACHING HUMANITIES	60
Emilia Janigová, Tadeusz Bąk, Monika Podkowińska EMOTIONS IN THE PROCESS OF FAMILY COMMUNICATION	70
Larysa Kozlovska INTERGRATION LANGUAGE COURSES IN VOCATIONAL TRAINING OF ECONOMISTS	76

Alyona Volyk INTEGRATION OF ENVIRONMENTAL AND ENERGYSAVING EDUCATION IN SCHOOL TEACHING PROCESS	84
Andrii Ramskyi, Yurii Ramskyi PROBLEMS AND TENDENCIES OF DEVELOPMENT OF EDUCATION IN INFORMATION SOCIETY	89
Kira Vyshnevskva, Tatyana Kremenchenko THE PEDAGOGICAL CONDINIONS FOR PROFESSIONALLY ORIENTED TEACHING FOREIGN LANGUAGE TO FUTURE SPECIALISTS OF ECONOMIC PROFILE	96
Liudmyla Rybalko A COMPARISON OF SOME MAJOR AMENDMENTS IN THE HIGHER EDUCATION LAW IN POLAND AND UKRAINE	105
Kateryna Lukyanenko, Dmytro Sikora UPGROWTH FEATURES OF MODERN WEB INTERFACES ON THE EXAMPLE OF RESPONSIVE DESIGN	116
Alim Batyuk DISTINCTIVE FEATURES OF THE VIRTUAL CULTURE AND ISSUES OF INTEGRATION OF THE REAL IN MODERN LIFE	126
Lutz Michael Buchner, Liubov Ilieva EUROPEAN SOCIAL DIALOGUE, A HIDDEN PHENOMENA OF THE INTERCULTURAL DIALOGUE IN EUROPE	130
Information for authors	139

Wprowadzenie

Na stronach zaktualizowanego periodyku PNAP przedstawiono zagadnienia w wielu aktualnych dziedzinach i kierunkach rozwoju nauk politycznych, ekonomicznych, prawnych i społecznych. W związku z tym w kolejnym numerze autorzy przedstawili badania z zakresu polityki, a zwłaszcza problem profesjonalizacji komisji wyborczych we współczesnej administracji publicznej oraz problem wirtualizacji działalności społecznej a ograniczonej rzeczywistej działalności politycznej.

Przedstawiono również szeroki zakres badań ekonomicznych w warunkach modelowania rozwoju regionalnego, atrakcyjności inwestycyjno-innowacyjnej i konkurencyjności produkcji, systemu planowania i modelu kształtowania strategii marketingowej, opracowania oprogramowania w rozwiązywaniu różnych problemów.

Badania społeczno-naukowe obejmują kwestie oceny wyników działalności instytucji szkolnictwa wyższego oraz kwestie kultury wirtualnej i problemy integracji we współczesnym życiu.

W tę problematykę wpisuje się PNAP - Periodyk Naukowy Akademii Polonijnej, skupiający ludzi nauki z różnych kontynentów, gdzie artykuły naukowe podejmują problematykę o charakterze historyczno-kulturowym, polityczno-prawnym, ekonomiczno-społecznym, edukacyjno-zdrowotną. W PNAP występuje także dział recenzji i omówieni oraz sprawozdań.

Zapraszam do współpracy przedstawicieli ośrodków naukowych, których brak w Radzie Naukowej, praktyków, nauczycieli naukowo-dydaktycznych, doktorantów, studentów, których publikacje w PNAP, dzięki punktacji Czasopism Naukowych MNiSW oraz posiadaniu prefiksu DOI, będą czytane i staną się przedmiotem dyskusji, debat i poznania innowacji naukowych poszukiwań.

Dziękuję autorom, którzy podjęli i podejmą współpracę, zamieszczania swoich publikacji oraz szczególnie rodzaj podziękowania kieruję do członków Rady Naukowej, którzy życzliwie przyjęli zaproszenie do współpracy do współtworzenia PNAP.

Abduhakim Mamanazarow

Introduction

The updated scientific journal PNAP focuses on the issues concerning many topical areas and problems of political, economic, legal and social science. In this view, in the current issue, the authors have present research papers on policy issues, particularly the problem of professionalization of election commissions in modern public administration and virtualization of public activity in limited real political activity.

It also reveals a wide range of economic research in terms of regional development modelling, investment and innovation attractiveness and product competitiveness, planning system and marketing strategy formation model, software development while solving various problems.

Social studies include the problems concerning the evaluation of the performance of higher education institutions as well as the issues of virtual culture and problems of integration in modern life.

PNAP - the Scientific Journal of Polonia University fits in these issues bringing together scientists from different continents, whose scientific articles address the issues from the following fields: history and culture, politics and law, economics and social science, education and health. PNAP also includes the review and discussion sections as well as a report section.

I invite You to cooperate with the representatives of research centers, whom the Scientific Council lacks in, practitioners, teachers, academics, Ph.D. candidates, students, whose publications in PNAP, thanks to the scoring system of the Ministry of Science and Higher Education and having the prefix DOI, will be read and will become the subject of discussions, debates and exploration of scientific innovations.

I thank the authors who have already established cooperation and those who will do so in terms of submission of their publications. I would also like to express particular gratitude to the members of the Scientific Council, who kindly accepted the invitation to work together and to contribute to the creation of PNAP.

Abduhakim Mamanazarow

PHILOSOPHICAL POSITIVISTIC THOUGHT OF BARBARA SKARGA AGAINST THE BACKGROUND OF EUROPEAN HUMANITIES

Ryszard Podgórski

Associate Professor PhD, University of Warmia and Mazury in Olsztyn,
e-mail: ryszard.podgorski@uwm.edu.pl , Poland

Abstract. Barbara Skarga is one of the foremost experts of European and Polish positivism. She started her enquiry with the study of Polish positivism to reach up to the European positivistic thought. The road analyzes the positivist philosophy of the nineteenth century dates back to Auguste Comte, Claude Bernard and Ernest Renan appealing at the same time to Polish positivists Adrian Krzyżanowski, Michael Wiśniewski, Dominika Szulca and Joseph Supinski. The crowning issue of the mainstream positivist was the study of the "first philosophy" of Auguste Comte. In this way, Barbara Skarga has assumed research, which constitutes an important scientific contribution for the creation of scientific sociology.

Keywords: positivism, realism, knowledge, sources of knowledge.

DOI: <http://dx.doi.org/10.23856/2201>

Wstęp

Zmierzenie się z pozytywizmem europejskim zbiegło się u Barbary Skargi z pracą redakcyjną w zakładzie Bibliografii i Dokumentacji Filozofii Polskiej Instytutu Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk i zaowocowało gromadzeniem dokumentacji do opracowania bibliograficznego pozytywizmu polskiego w latach 1831–1864. W ten sposób narodził się u Barbary Skargi pomysł na dysertację doktorską, co zapoczątkowało filozoficzne zmagania Skargi z pozytywizmem, najpierw polskim, później francuskim. W literaturze polskiej sięgała do pozytywizmu Adriana Krzyżanowskiego, Michała Wiszniewskiego, Dominika Szulca i Józefa Supińskiego. W swojej pracy doktorskiej opisała środowisko prepozytywistów i ich wpływ na sytuację polityczną, społeczną i religijną Polaków pod zaborami.

W dysertacji Barbara Skarga posługiwała się modelem myśli pozytywistycznej skonstruowanym na podstawie definicji Augusta Comte'a. Na tę definicję złożyły się takie pojęcia, jak: organiczność, realizm, obiektywizm, socjalność, użyteczność, ścisłość, pewność i względność. Model ten z całą pewnością nie może być uważany za wyczerpujący w odniesieniu do poszczególnych doktryn pozytywistycznych, w tym także w stosunku do systemu Augusta Comte'a. Jednak taka klasyfikacja może posłużyć do uwzględnienia różnych wątków myślowych charakterystycznych dla filozofii pozytywistycznej. Natomiast w przyszłości, kiedy Barbara Skarga sięgnie do twórczości pozytywizmu francuskiego, będzie to służyło jako cechy zbieżności przy omawianiu tej samej problematyki. Myślenie analogiczne pozwoliło jej odnieść się do filozofii francuskiej XIX wieku i będzie służyło powstaniu pracy habilitacyjnej *Ortodoksja i rewizja w pozytywizmie francuskim*. Zdaniem Jacka Migasińskiego jest to pierwszy etap twórczości Barbary Skargi, w którym można wydzielić pięć kręgów problemowych pokrywających się mniej więcej z chronologicznymi etapami jej zainteresowań filozoficznych (Migasiński, 2008: 17–23).

W drugim etapie prac badawczych Barbary Skargi można zauważyć z jednej strony prace odnoszące się do francuskich pozytywistów XIX wieku: Claude'a Bernarda (1813–1878) i Ernesta Renana (1823–1892). Jest więc to kontynuacja jej badań nad pozytywizmem XIX wieku. Jak zaznacza Jacek Migasiński, następnie przeprowadziła dogłębną analizę różnych odmian francuskiego spirytualizmu wywodzącego się od Marie-Françoisa-Pierre'a-Gonthiera Mainego de Birana (1766–1824) oraz eklektyzmu, neokrytycyzmu, filozofii refleksyjnej i filozofii religijnej, by wreszcie dotrzeć do filozofii Henriego Bergsona (1859–1941), która na dłużej stała się dla niej szczególnym tematem badawczym. Ważnym, obok własnych prac, owocem tych badań była publikacja fundamentalnej antologii tekstów z filozofii francuskiej XIX wieku. Prace z tego kręgu problemowego pozwalały zapoznać czytelnika polskiego z nieznanymi dotąd u nas postaciami i nurtami filozoficznymi. W obu etapach swojej twórczości Skarga występowała przede wszystkim jako znakomity historyk filozofii, dysponujący warsztatem naukowym zbliżonym do „historii idei” (Migasiński, 2008: 17–23).

Trzeci etap twórczości i trzeci krąg problemów można scharakteryzować jako próbę wypracowania własnego, oryginalnego stanowiska filozoficznego, wyrastającego z refleksji nad pracą historyka filozofii. To swoista metafizyka, zwracająca się przede wszystkim ku problematyce nurtów ideowych kształtujących daną epokę, a nazywanych przez Skargę „formacjami intelektualnymi”, oraz ku dialektyce zmienności i trwania pewnych idei, wyznaczającej rytm historyczności życia umysłowego każdej epoki. Na ten okres składają się prace Skargi należące do tego obszaru badawczego. Były to przede wszystkim monografie: *Przeszłość i interpretacje. Z warsztatu historyka filozofii* (1987) i *Granice historyczności* (1989) oraz projekt i redakcja naukowa pięciotomowego, fundamentalnego *Przewodnika po literaturze filozoficznej XX wieku* (1994–1997), uhonorowanego nagrodą „Literatury na Świecie” (Migasiński, 2008: 17–23).

Do czwartego okresu problemowego (1980–1990) należy okres metafizyczny. Skarga podnosi największe problemy metafizyki, takie jak: sens bytu, pochodzenie zła, miejsce ludzkiego podmiotu w świecie, prawomocność transcendencji – wychodząc od projektów takich współczesnych myślicieli, jak Martin Heidegger (1889–1976), Emmanuel Lévinas (1906–1995) czy Jacques Derrida (1930–2004) i konfrontując je z rozwiązaniami wielkich myślicieli przeszłości, takich jak Platon (427–347 p.n.e.), Arystoteles (384–322 p.n.e.) czy Gottfried Wilhelm Leibniz (1646–1716). Nie jest to więc tylko historyczno-filozoficzna interpretacja stanowisk cudzych, ale próba wypracowania własnego podejścia do najważniejszych pytań filozofii, próba uwzględniająca wszelkie przeprowadzone dotąd krytyki metafizyki – od krytyki kantowskiej, poprzez scjentystyczną, aż po postmodernistyczną. Refleksja metafizyczna Skargi ma charakter dialektyczny (Podgórski, 2016: 49–64). Przepojona jest świadomością braku ostatecznie zadowolających odpowiedzi na najważniejsze dla człowieka pytania, świadomością nieustannej gry tożsamości i różnicy (przedmiotu pytania i podmiotu pytającego), wymogiem trwania przez filozofa w tym stanie napięcia badanego problemu, bo ostateczne opowiedzenie się za jakimś ekstremalnym rozwiązaniem zawsze kończy się ideologiczną klęską filozofii. Stanowisko filozoficzne Skargi cechuje się otwartością zarówno wobec pytań stawianych przez wielkich klasyków, jak i przez myślicieli współczesnych. Prowadzona przez nią dyskusja jest zbliżona do metod fenomenologicznych i hermeneutycznych (Migasiński, 2008: 17–23).

Piątym kręgiem problemowym, trwale obecnym w refleksji Barbary Skargi, a uprawianym zwłaszcza w ostatnich latach jej życia, jest refleksja o charakterze moralnym i obywatelskim. Znajduje ona wyraz w esejach publikowanych na łamach czasopism

kulturalnych i gazet codziennych oraz w licznych wystąpieniach publicznych. Wybrane fragmenty tej eseistyki znalazły się w książce *Człowiek to nie jest piękne zwierzę* (2007). Eseje Skargi, przeniknięte duchem moralnego posłannictwa na rzecz jakości życia społecznego i politycznego w kraju, przedstawiają współczesną rzeczywistość społeczną w czarnych kolorach. Szczególną troskę autorki budzą przyczyny „zamilknięcia inteligencji”. „Zamilknięcie inteligencji” nie oznacza jej zdaniem, że społeczeństwo może funkcjonować bez takich wartości, jak: sprawiedliwość, wolność, godność, honor, wierność, odpowiedzialność, poczucie obywatelskie. Skarga odwołuje się do wzorców antycznych, wykazując, że trwanie przy fundamentalnych wartościach kultury europejskiej może być ratunkiem dla naszych czasów (Migasiński, 2008: 17–23).

Poglądy, które przedstawię to analizy filozoficzne oparte na metodzie hermeneutycznej, które są w głównej mierze prezentacją filozofii pozytywistycznej, która odcisnęła piętno na myśl europejską w XIX wieku.

1. Geneza pozytywizmu i rozwój europejskiej myśli pozytywistycznej

Rok 1492 to rok, który rozpoczyna historię odkryć „nowego świata”, dając początek nowożytnej epoce w dziejach Europy, w której z uznaniem propaguje się ideały humanistyczne. Humanizm miał sprzymierzeńca w wynalazku druku (typografia) Jana Gutenberga (1398–1468). Dzięki niemu nastąpiło upowszechnienie drukowanej i bardziej dostępnej książki. Dało to początek przemian w dziedzinie geografii, ekonomii i polityce a przede wszystkim w rozpowszechnianiu myśli humanistycznej renesansu. Humanizm ukształtował całą kulturę doby renesansu, przez którą ludzie nauki i filozofii, literatury i malarstwa oraz architektury i rzeźby odwoływali się do starożytnej Hellady, opisując człowieka jako najwyższą wartość w świecie przyrody. Celem takiego spojrzenia było ukształtowanie człowieka-humanisty, który charakteryzował się postawą badawczą wyrażającą dociekliwość i śmiałość wysuwanych wniosków często empirycznych i odnoszących się do zjawisk przyrodniczych.

Wkracząc w erę nowożytną, filozofia europejska miała już za sobą długie dzieje, setki teorii i doktryn, dziesiątki systemów i dwa przynajmniej poglądy na świat – starożytny i średniowieczny. Spośród myślicieli nowożytnych jedni patrzyli na świat w sposób podobny do średniowiecznego, inni powrócili do sposobu starożytnego. Jeszcze inni zajęli nową postawę wobec świata. Tyle że ta postawa nie prowadziła do wytworzenia nowego poglądu na świat, nie wiodła do nowych rozwiązań starych zagadnień, lecz raczej powstrzymywała się od ich rozwiązywania. Gdzie starożytność mówiła „tak”, a średniowiecze „nie” (lub odwrotnie), tam nowa filozofia często nie odpowiadała wcale. Ta postawa wstrzeźliwa, rzadka w poprzednich epokach, rozpowszechniła się w filozofii nowożytnej. Metafizyka nie wygasła, ale wytworzył się silny prąd, który wyrzekł się metafizyki, uważając, iż zadania jej nie mogą być rozwiązane naukowo (Tatarkiewicz, 1993: 5–9).

Z tego samego źródła wypłynęło drugie zjawisko charakterystyczne dla nowożytnej myśli: dążność do rozgraniczenia zagadnień. Nowożytni myśliciele usiłowali wyodrębnić w pracy filozoficznej dziedzinę doświadczenia opartego na badaniach empirycznych i dziedzinę spekulacji, czyli platońsko-augustiańskich i arystotelesowsko-tomistycznych koncepcji rozumienia rzeczywistości. W ten sposób starali się oddzielić pytania, na które można odpowiedzieć ściśle, od tych, na które takiej odpowiedzi dać nie można. Za przykład może służyć fizyka Jeana Buridana (1295–1363). Buridan przeciwstawiał się bowiem fizyce arystotelesowskiej, kwestionując koncepcje duchowych poruszycieli planet i odrzucając

główne kategorie perypatetyckie służące do opisu ruchu. Wykazywał przy tym, że ruch jest rezultatem wewnętrznego napędu i ten napęd pochodzi od Boga („wewnętrzna moc”). Ta myśl była rozwijana przez Akademię Krakowską, a do głównych jej propagatorów należał Benedykt Hesse (1389–1456). W ten sposób rozkwit tzw. buridanizmu doprowadził do wyparcia arystotelesowskiej koncepcji przyrody. Astronomia oparta na matematyce kształtowała nową postawę naukową, rezygnującą z metafizycznych określeń istoty czy jakości rzeczy opierającej się na doświadczeniu i obserwacji. Ten sposób myślenia doprowadził do nowych odkryć tzw. przyrodników (Kuderowicz, 2014: 127). Rozwinęła się filozofia przyrody, która właściwie dała początek nowożytnej nauce, oddzielając ją od filozofii. W tej perspektywie miejsce znajduje Mikołaj Kopernik (1473–1543), Tycho Brahe (1546–1601), Johanness Kepler (1571–1630) oraz Galileo Galileusz (1564–1642).

Galileo Galileusz w największym stopniu wpłynął na rozumienie nauki nowożytnej. Przedstawiając go w perspektywie badań pozytywistycznych, możemy powiedzieć, że jego filozofia zrywa z analizą metafizyczną, a badania mają charakter nowożytnej mechaniki, przy czym mamy w tym sposobie rozumowania i w metodach dowodzenia występują dwa pojęcia charakterystyczne dla XIX-wiecznej myśli pozytywistycznej. Są to eksperyment i doświadczenie jako sposoby dowodzenia empirycznego. Ten sposób badań pozwolił Galileuszowi w XVII wieku występować przeciwko scholastycznemu myśleniu, które absorbowane było pojęciem Absolutu, struktury bytu czy dywagacjami na temat substancji. Trudno jest posądzać Galileusza o walkę ze skłonnościami charakterystycznymi dla filozofii tomistycznej. Jednak trzeba powiedzieć, że wpłynął on na budowę wspólnej świadomości, w której przejawiała się dezaprobatą wobec metafizyki. Galileusz w ten sposób zwrócił uwagę na epistemologię. Epistemologia oparta na doświadczeniu zmysłowym została przyjęta przez Francisa Bacona (1561–1626), od którego ten punkt widzenia przejął August Comte. Bacon rozwinął metodologię empiryzmu, przez którą chciał odkryć stałe właściwości rzeczy. Poświęcił temu *Novum Organum*. Zdaniem Bacona trzeba operować doświadczeniem, a nie założeniami. Metodzie arystotelesowskiego sylogizmu Bacon przeciwstawia indukcję, czyli stopniowe uogólnianie wiedzy, zamiast natychmiastowego układania ogólnych twierdzeń na podstawie danych zmysłowych. Ważnym argumentem za przyjęciem tej metody było odwoływanie się do eksperymentu. Eksperyment miał być dowodem na potwierdzenie przyjętych tez w naukach przyrodniczych. August Comte przyjął ten sposób dowodzenia prawdy w socjologii. Ten punkt widzenia potwierdzały wynalazki, np. Hansa Lippershey’a (1570–1619), Evangelisty Torricelliego (1608–1647), Otta von Guerickego (1602–1686), które ułatwiały życie codzienne. Jednak wiedza z tego okresu pokazuje niezbędne warunki, które musiały być spełnione, aby doszło do sformułowania postulatu stworzenia nauki o społeczeństwie. Wydaje się, że ta propozycja odnosi się do głównej myśli francuskiego oświecenia, która opierała ład społeczny na pojęciu postępu bazującego na wiedzy. Można więc powiedzieć, że wieki XVI i XVII zbudowały podstawy życia społecznego, z którymi zmierzył się wiek XVIII (Szacki, 2002: 74).

Wiek XVIII to odkrycia Benjamina Franklina (1706–1790), Pietera van Musschenbroeka (1692–1761), Roberta Boyle’a (1627–1691), Josepha Priestleya (1733–1804), a przede wszystkim Francuza Antoine’a Laurenta de Lavoisiera (1743–1794) do stworzenia eksperymentalnej chemii nowożytnej. Myśl o stałości gatunków ustępowała koncepcji ewolucji Georges’a Louisa Buffona (1707–1788). Koncepcja ta, później potwierdzona przez Charlesa Roberta Darwina (1809–1882), będzie miała istotne znaczenie dla spencerowskiej teorii ewolucji społeczeństwa. Okres XVI–XVIII wieku, a przede wszystkim XIX wieku, to czas związków między nauką a techniką. Wielkie odkrycia

i wynalazki techniczne (H. Soles, A.G. Bell, E.W. Siemens, T.A. Edison, K.F. Benz, G. Deimler, R. Disel, A. L. Lumière, W.C. Roentgen, G. Marconi) świadczą o pomysłowości ludzi nauki i przeciwbiorczości myśli technicznej (Podgórski, 2016: 23-54).

Należy powiedzieć, że największy i najbogatszy rozwój techniki dokonuje się w przemyśle. W XVIII wieku jest on niemal w całości dziełem Anglików i rozpoczyna okres rewolucji przemysłowej. Ogólnie rzecz biorąc, w Europie w XVII i XVIII wieku w nauce i technice dokonują się ogromne przemiany. Konsekwencje przemian, szczególnie tych o charakterze społecznej myśli oświeceniowej, dają początek Rewolucji Francuskiej. W ten sposób Europa zrywa z hegemonią absolutyzmu (Podgórski, 2016: 9-21). Natomiast do głosu dochodzą prawa człowieka, które będą wezwaniem społecznym opartym na wolności człowieka.

Mówiąc o XVII-XVIII-wiecznych filozofach w kontekście pozytywizmu, trzeba wspomnieć o filozofii Arnolda Geulincxa (1624–1669), Nicolasa Malebranche'a (1638–1715), Louisa de La Forge'a (1632–1666), którzy reprezentowali nurt okazjonalizmu. Szczególne znaczenie miał dla pozytywistów John Locke (1632-1704), siedemnastowieczny myśliciel, z którym wkraczamy w oświecenie, które objęło wszystkie kraje europejskie i wszystkie sfery życia. Dla pozytywistów francuskich szczególne znaczenie miał Voltaire (1694–1778), Denis Diderot (1713–1784), George Berkeley (1685–1753), David Hume (1711–1776) i Jean-Jacques Rousseau (1712–1778) (Skarga, 1996).

W pozytywizmie europejskim to jednak Jean le Rond d'Alembert (1717-1783) wpłynął na myślenie pozytywistyczne. Dążeniem d'Alemberta w nauce było ukierunkowanie na bezwzględne ograniczenie nauki do twierdzeń pewnych. Twierdzenia pewne widział w faktach. W tym solidaryzował się z empiryzmem, z tym że on pewność ograniczał do faktów zewnętrznych. Ta postawa ograniczająca naukę do faktów stanowiła istotę poglądów, które w wieku XIX nazwano pozytywizmem (Tatarkiewicz, 1993: 142).

D'Alembert nie traktował epistemologii jako źródła poznania zmysłowego, ale przyjmował fakty, ponieważ jego zdaniem tylko fakty leżą u podstaw nauki. Nie znaczy to, że dla d'Alemberta postęp intelektualny polegał wyłącznie na gromadzeniu nowych faktów. Podobnie jak Kartezjusz, utrzymywał, że wszystkie nauki razem wzięte są rozwinięciem ludzkiego myślenia i dlatego kładł nacisk na unifikację treści poznawczych. Przyjmował, że system zjawisk jest chromogeniczny i jednolity. Celem zaś wiedzy naukowej jest pokazanie w świetle zasad systemu jedności i spójności prawdy jednostkowej i przenoszenie jej na prawdę obiektywną. On też bezpośrednio wpłynął na Comte'a odnośnie do metafizyki, a konkretnie jej odrzucenia jako źródła wiedzy. Według jego poglądów nie można przyjmować metafizycznych przyczyn i źródeł rzeczy, nie można nawet wiedzieć, czy według metafizyków istnieje świat zewnętrzny, ponieważ u podstaw metafizycznego myślenia stoi konstrukcja oparta na istnieniu, co z góry sugeruje, że świat istnieje, a to jest bardziej kwestią instynktu niż wiedzy. Kontynuując myśl d'Alemberta, aby lepiej zrozumieć Comte'a, trzeba powiedzieć na podstawie jego filozofii, że cel, który przyświeca nauce filozoficznej, w żadnej mierze nie wymaga, aby rozwiązywać problemy metafizyczne. Natomiast d'Alembert mówił, że „dedukowanie zjawisk z zasad nie jest dedukcją empirycznych danych z metafizycznych zasad czy z metafizycznych istot. Jest to dedukcja obserwowanych właściwości wtórnych z innych obserwowanych właściwości, które są uznane za bardziej pierwotne” (Copleston, 2005: 45). Można więc powiedzieć, iż Comte za d'Alembertem przyjmuje w filozofii opisywanie zjawisk i wiązanie ich na sposób systematyczny, a nie zaś wyjaśnianie ich w metafizycznym sensie. Gdy zabiegamy o takie wyjaśnienia, to zdaniem zarówno d'Alemberta, jak później Comte'a, mówimy o wiedzy ludzkiej. Można zatem powiedzieć, że

d'Alembert był prekursorem pozytywizmu, a jego filozofia narzuciła pewien sposób myślenia charakterystyczny dla XIX-wiecznego pozytywizmu, w którym d'Alembert odrzucał metafizykę, a przyjmował jedynie fakty i zjawiska. Również w dziedzinie moralnej Comte będzie odwoływał się do d'Alemberta, bo oddzielił etykę od teologii i metafizyki. Natomiast moralność uczynił świadomością powinności wobec drugiego człowieka. August Comte uważał, iż uczucia moralne są bardzo ważne dla budowania porządku i ładu społecznego i za d'Alembertem powiedział, że zasady moralne są istotne dla budowania porządku społecznego. Dlatego możemy powiedzieć, że filozofia moralna zarówno dla d'Alemberta, jak i Comte'a spełnia ważną rolę, ponieważ wskazuje człowiekowi jego obowiązki i miejsce w społeczeństwie, kierując jego siły na dobro społeczne i szczęście powszechne (Copleston, 2005: 46). W ten sposób d'Alembert, a później Comte, sądzili, że postęp społeczny ma głębokie fundamenty moralne i wywiera wpływ na życie społeczne.

Ogromny wpływ na rozumienie doświadczenia jako metody poznania naukowego odkrył August Comte w filozofii Davida Hume'a (1711–1776). Hume jest jednym z najważniejszych filozofów XVIII wieku, ponieważ wyciągnął ostateczne konsekwencje logiczne z empirystycznej filozofii Locke'a i Berkleya. Comte zapoznał się z tą filozofią w latach 1816–1817. Z punktu widzenia metody badawczej można o niej powiedzieć, że buduje relacje i związki między ideami bądź faktami. „Wśród związków między ideami, [...] są takie, które możemy badać nie odwołując się do niczego oprócz idei samych, w szczególności nie odwołując się do obserwacji; są to związki podobieństwa, przeciwieństwa, stopni w posiadanej, jakości oraz proporcji ilościowych” (Kołakowski, 2009: 40). Można więc sądzić, że Hume'owi chodziło o wykazanie związków w wiedzy matematycznej, aby otrzymać wiedzę całkowicie pewną. Ponieważ twierdzenia nauk matematycznych są oczywiste, dlatego sądy o faktach mają to do siebie, że w przeciwieństwie do sądów matematycznych, mówią nam coś o istnieniu spostrzegania, stwierdzają obecność pewnego zdarzenia, ale zarazem nie zawierają w sobie żadnej konieczności. Leszek Kołakowski tłumaczy to tym, iż wewnątrz obszaru obserwacji możliwe są takie sądy, które nie tracąc empirycznego charakteru, mówią nam więcej o świecie niż idee, do których odwołuje się David Hume (Hochfeld, Skarga, 1972: 34-37).

W tym miejscu należy zwrócić uwagę na jeszcze jeden fakt. Jest nim droga analiz przyczynowo-skutkowych. O tej wiedzy możemy powiedzieć, że nie wykracza poza obszar bezpośredniego spostrzegania. Inaczej wyglądają związki przyczynowe między zdarzeniami. W tej dziedzinie wykraczamy poza obserwację. Natomiast fakty spostrzegane mają to do siebie, że mówią coś o istnieniu, ale zarazem nie zawierają w sobie żadnej konieczności. Ten pogląd pozwala postawić pytanie: czy w obszarze obserwacji możliwe są takie sądy, które nie tracąc empirycznego charakteru, mówią coś więcej o świecie niż to, co widzimy przez spostrzeganie? To pytanie pozwala kojarzyć dwie własności poznawcze uchodzące za znaczące. Z jednej strony – konieczność, zaś z drugiej – realność. Wynik analiz epistemologicznych Hume'a pozwala stwierdzić, że w zasadach przyczynowych upewniamy się co do zajścia pewnego zdarzenia na podstawie innego zdarzenia (Skarga, 1996: 26-34).

Na tym polega doniosłość pytania o prawomocność stwierdzeń związków przyczynowych. Możliwość takich sądów ma doskonałe znaczenie epistemologiczne. Decyduje bowiem o tym, jaki sens można przypisywać twierdzeniom naukowym, które wyrażają prawa, przez które Hume ustala związki przyczynowe. Tymi związkami przyczynowymi zajmuje się socjologia Augusta Comte'a, która przenosi problemy metafizyczne na grunt życia społecznego. W ten sposób Comte staje się zdaniem Kołakowskiego, Galileuszem nauk społecznych (Kołakowski, 2009: 69). Zbudowana przez

niego socjologia jest wiedzą o faktach społecznych, która sięga do biologicznych i fizycznych interpretacji społeczeństwa XVIII-wiecznego. Trzeba jednak powiedzieć, że ukonstytuować socjologię jako naukę o społeczeństwie to usamodzielnic ją od innych nauk, a to z kolei decyduje o tym, że musimy uświadomić sobie granice, w jakich sytuacjach życie społeczne podlega trwałym warunkom życia organicznego, a w jakich rządzi się autonomicznym prawem (Kołakowski, 2009: 70).

Jeżeli przyjmiemy tezę XVI–XVIII-wieczną, że wszelkie teorie umowy społecznej mają za sobą zaplecze indywidualistycznej filozofii, która realność przypisywała osobnikom ludzkim, a społeczeństwo postrzegała jako abstrakt teoretyczny skonstruowany na potrzeby jednostek, to XIX-wieczne teorie będą głosiły wyższość bytu społecznego nad bytem indywidualnym. Przykładem tego jest socjologia, która budowała obraz filozoficzny mówiący o tym, że bytem substancjalnym jest społeczeństwo, tzn. że posiada realność pierwotną. Ta teza, zbudowana jeszcze przez Josepha de Maistre'a (1753–1821) oraz Louisa Gabriela de Bonalda (1754–1840), znalazła swoje odzwierciedlenie w socjologii Comte'a oraz w *Socjologii* (1876) Eugeniusza Walentynowicza de Roberty, Rosjanina piszącego po francusku, który sformułował hipotezę biospołeczną, za pomocą której pragnął wyjaśnić życie psychiczno-umysłowe człowieka. Analogiczne poglądy głosił Alfred Victor Espinas (1844–1922), autor pracy *Społeczności zwierzęce* (1878). Również *Metafizyka socjologii* (1895) Jeana Bernarda Joachima Izouleta (1854–1929) odnosi się do substancjalności społeczeństwa. August Comte (Skarga, 1978: 51-53), budując socjologię pozytywną wykazywał, że jednostki są konstruktami myślowymi. Natomiast społeczeństwo ma charakter naturalny i nie wymaga tłumaczenia fikcyjnych umów społecznych. Wobec tego możemy powiedzieć, że ludzie żyją społecznie, ponieważ leży to w naturze gatunku, a dzięki społeczeństwu człowiek zaspakaja własne potrzeby i tworzy prawdziwą tożsamość. David Hume (1711–1776) zwrócił uwagę pozytywistów, stawiając problem metodologiczny w XVIII wieku, który dotyczył pytania: co jest w naszej wiedzy bezwzględnie pewne? Nie będę udzielał odpowiedzi, ponieważ dla znawców przedmiotu jest ona znana. Natomiast powiem, iż pytanie to wynikało z dyskursu XVII-wiecznej filozofii, która przekonywała, że epistemologia, którą reprezentują, wyjaśnia wszystkie powtarzalne związki przyczynowo-skutkowe.

Dawid Hume przeciwstawiał się tym poglądom, twierdząc, że nie ma w badaniach naukowych drogi poznawczej, która daje nieodwracalną pewność naukową. Wyszedł w swoich badaniach od krytyki indukcji, pytając: czym jest wiedza indukcyjna? Zastanawiał się, czy wiedza indukcyjna wynika ze społecznego odruchu warunkowego, który nakazuje przyjąć za pewnik sumę ludzkich doświadczeń, czy też metody prawomocnego ustalania pewnych praw o świecie, mimo że przyjmują one charakter relatywny? W odpowiedzi na pierwsze pytanie możemy dojść do wniosku, że nie istnieje wiedza w potocznym rozumieniu. To znaczy, że to, co wiemy, jest tylko społeczną artykulacją zbiorowych odruchów warunkowych. W tej perspektywie nie możemy mówić o prawdzie poznawczej (Kołakowski, 2009: 44). Natomiast interpretacje wobec drugiego pytania sugerują nam, że wiedza to nie tylko walory biologiczne – jak będą zakładali pozytywiści – ale poznawcze, przez co człowiek posiada uprawnienia do uprawomocnienia wiedzy o świecie (Kołakowski, 2009: 49).

2. Wpływ Roberta-Jacquesa Turgota i Émile Littré na kształtowanie się myśli pozytywistycznej Augusta Comte'a

Pozytywiści wyrażali się negatywnie co do przyjęcia pierwszej tezy uważając, że poznanie potoczne uprawomocnia tylko postulat korzyści poznającego. Pojęcie korzyści stanowi więc przyczynę o charakterze pragmatycznym, chociaż nie jest to metoda wyłączna. Hume także sugerował swoimi wywodami filozoficznymi, że istnieją implikacje pomiędzy filozofią a opiniotwórczym jej wpływem na politykę. Uważał bowiem, że filozofia kreuje określone wartości, do których Hume zaliczał swobody polityczne, które pozwalają filozofii odróżnić dobre i złe rządzenie (Russel, 2012: 751–752).

Ten sposób rozumowania filozoficznego nabierał cech encyklopedycznych. Encyklopedystów ożywiała idea postępu i dlatego szukali podstaw dla rozwoju idei postępu, aby poprzez naukę wyzwolić społeczeństwa od mitów i przesądów. Ideę postępu budują również XVIII-wieczni ekonomiści francuscy zwani fizjokratami. Punkt widzenia społecznego oparty był według nich na umowie społecznej, w której jednostka poddaje ograniczeniom swą naturalną wolność w tej mierze, w jakiej jej realizacja nie daje się pogodzić z prawem innych ludzi. Rząd zaś dba o realizację tej umowy, co nie oznacza, że fizjokraci byli entuzjastami demokracji, czyli rzecznikami idei rządów ludu. Przeciwnie. Skłaniali się ku pogładowi, że najlepszym narzędziem w prowadzeniu polityki jest oświecony absolutyzm, czego przykładem jest dysertacja Roberta-Jacquesa Turgota (1727–1781) – *Discours sur l'histoire universelle*, na której podstawie można stwierdzić, że najważniejsze dokonania w dziejach ludzkości (kultura i życie społeczne) następują dzięki postępowi umysłu ludzkiego, który polega nie tylko na gromadzeniu wiedzy, ale również na ulepszaniu metod poznawczych. Turgot twierdził, iż w „czasach nieuctwa”, czyli postępu ukrytego, dokonywały się drobne odkrycia naukowe, u podstaw których stały możliwości poznawcze człowieka. Kontynuacją tego sposobu rozumowania jest stwierdzenie, że postęp poznawczy dokonuje się nieprzerwanie, choć z różną intensywnością i jest to postęp nieskończony, jak nieograniczone są ludzkie możliwości poznawcze (Kuderowicz, 2014: 444). Jest to ważne stwierdzenie, bo do niego odniosą się pozytywiści francuscy. Zdaniem pozytywistów twórcą wiedzy jest Ludzkość, stąd ludzkie poznanie jest rezultatem rozwoju ludzkiej myśli. Dlatego wartością nadrzędną jest sama nauka jako jedyna wiarygodna wiedza o świecie, a także sprawny instrument działania ludzkiego mający na celu udoskonalenie bytowania społeczeństw. W ten sposób francuscy pozytywiści uwierzyli, że wiedza ludzka może mieć charakter „pozorny” i „prawdziwy” (Skarga, 1978: 283). Stąd pozytywizm francuski prześląknięty jest dydaktyzmem. Ten dydaktyzm ukierunkowany jest na edukację społeczną, aby społeczeństwa mogły sprostać wyznaczonym zadaniom.

Niewątpliwą zdobyczą Oświecenia jest utrwalenie szacunku dla ludzkiej wiedzy, podjęcie walki z przesądami, obalenie stereotypów stanowych, walka o równouprawnienie wszystkich obywateli i poszanowanie praw jednostki ludzkiej oraz emancypacja kobiet. Na tym podłożu zrodziły się główne prądy oświecenia: racjonalizm, determinizm, empiryzm, sensualizm, scjentyzm, utylitaryzm, radykalizm, optymizm, które były charakterystyczne dla myśli pozytywistycznej. Wiele z tych cech znajdujemy w filozofii Julienu Offray'a de La Mittriego (1709–1751), Jeana Georges'a Cabanisa (1757–1808), Roberta Jacques'a Turgota (1727–1781). W tym okresie pojawiło się określenie „wiedza pozytywna”. Pierwszym filozofem, który użył tego terminu, był Jean Burdin (1786–1835), przyjaciel Henriego de Saint-Simona. Również Saint-Simon posługiwał się tym terminem.

Nurt pozytywistyczny związany był z Augustem Comte'em jako kreatorem i przyswajał dla

własnych potrzeb wiele sformułowań z filozofii nowożytnej. Stąd możemy mówić, że desygnaty składające się na opis pozytywizmu mogą być zróżnicowane. Barbara Skarga twierdziła, że każde pokolenie pozytywistów dodawało do niego własne cechy. Stąd, pochylając się nad pozytywistyczną szkołą Comte'owską, chciała zobaczyć, w jaki sposób powstał i kształtował się model Comte'owskiego pozytywizmu i jaki wpływ na niego miały późniejsze pokolenia? (Skarga, 2004: 71-82).

Dlatego możemy powiedzieć, że w ramach pozytywizmu funkcjonują dwie szkoły interpretujące dokonania Augusta Comte'a: szkoła ortodoksyjna, na którą składa się dorobek naukowy Augusta Comte'a aż do śmierci, czyli do roku 1857. Natomiast drugi nurt uwzględnia twórczość Comte'a do roku 1842. Na tę sytuację składały się uwarunkowania historyczne i społeczne. Również osoba Comte'a wpływała na podział jego twórczości. Dlatego Barbara Skarga zaznaczyła, że możemy mówić o drogach prowadzących do rewizji systemu społecznego Augusta Comte'a. Składa się na nie akceptacja w całości, czyli przyswajanie obcej systemowi problematyki. Po drugie, rozwiązywanie problemów stanowiących część integralną, ale niedopracowanych, wreszcie na skutek interpretacji antynomicznych i nieokreślonych tez systemu, z których wiele jest sprzecznych. W ten sposób Barbara Skarga poszła własną drogą interpretacji w celu zrozumienia dróg filozoficznych, w którym zawierał się postulat rozwiązań o charakterze problemów socjologicznych. Właśnie w tej dysertacji możemy znaleźć wiele poglądów późniejszych socjologów, którzy uzupełniali tezy socjologiczne Comte'a. W tym znaczeniu Barbara Skarga zauważyła trzy problemy redefinicji samej socjologii, jaka dokonana się za sprawą Littrého po roku 1844. Dotyczy ona pojęcia socjologii, prawa postępu społecznego oraz metod w naukach społecznych (Podgórski, 2012: 131-135).

Émile Littré zgadzał się z Comte'em, że socjologia stanowi podstawową naukę i najważniejszą dyscyplinę w hierarchii nauk. Akceptował również opinię Augusta Comte'a na temat tego, że los samej socjologii jest ściśle związany ze społeczeństwem. Wyrażał aprobatę wobec socjologii jako nauki, bo nikt nie może dać wystarczającej definicji porządku społecznego oraz określić, na czym ów porządek miałby polegać. Zdaniem Barbary Skargi bez socjologii nie jesteśmy w stanie stworzyć prawdziwej idei o nauce. Musimy też zdawać sobie sprawę z tego, że już w XVIII wieku mówiono o potrzebie zbudowania nauki o społeczeństwie. Samych pomysłów było wiele. Rewolucja Francuska przyspieszyła zaangażowanie filozofów w ten pomysł. W tym rozumieniu socjologia miała za zadanie budować określoną ideę porządku społecznego, a zarazem być konstruktorem potrzebnym do zrozumienia życia społecznego. Można więc powiedzieć, że „bez socjologii nie ma filozofii pozytywnej” (Skarga, 1967: 454). To stwierdzenie stanowiło punkt wyjścia do dyskusji między Littrém a Millem. Mill dowodził, że twórca filozofii pozytywnej socjologii nie stworzył, ale zaledwie naszkicował projekt tej nauki (Skarga, 1967: 454). Comte nie oparł się na psychologii, bez której zdaniem Milla zjawiska socjologiczne nie mogą być rozpatrywane. Pomiął też ekonomię polityczną, wobec czego jego teorie dotyczące życia społecznego nie określały najistotniejszych problemów życia społecznego. Natomiast Littré uważał, że już samo ukonstytuowanie się socjologii jako nauki jest ważne. Barbara Skarga, powołując się na Littrého, uważa, że to koncepcja zawarta w „filozofii pierwszej” wyróżnia pewien typ zjawisk, którego nie można wyjaśnić poza socjologią. Natomiast Littré zgadzał się z Millem, że Comte nie stworzył teorii socjologicznej, ale ustalił przedmiot badań, zakres socjologii, określił jej miejsce wśród innych nauk, opracował też metody i ukonstytuował ją jako naukę (Skarga, 1989: 223-224).

August Comte jako pierwszy dowiódł, iż zjawiska społeczne z natury swej są dynamiczne i dlatego nie mogą być podporządkowane prawom biologii i psychologii. Zaznaczył jednak, że człowiek posiada zdolność przekształcania i doskonalenia form życia społecznego. Tylko on dzięki swej inteligencji, która ukierunkowana jest na prawdę, rozwija naukę i umiejętności, które można zastosować w polityce, moralności, sztukach pięknych i produkcji. Historii tej nie można utożsamiać z ewolucją, którą obserwujemy w życiu organicznym, ponieważ społeczność ludzka posiada właściwą, specyficzną samą dla siebie cechę, którą przekazuje następnym pokoleniom. Natomiast każdy fakt społeczny kształtuje się w zależności od tego wspólnego dorobku, jakim jest kultura (Skarga, 1967: 454). Można więc powiedzieć, że socjologia natury zjawisk, którymi się zajmuje, wymaga żmudnych badań, a często ze względu na braki materiału badawczego przewidywanie (prognozowanie) sytuacji społecznych jest, zdaniem Barbary Skargi, niemożliwe. Dlatego uważa, że wszelkie prawa socjologiczne przyjmują wartość hipotetyczną (Comte, 1978: 59). Posługując się filozofią Littrého, można powiedzieć, że socjologia może w pewnym stopniu odpowiedzieć na pytanie, jaki jest świat społeczny, ale nigdy nie przyjmie prognozowania, jaki będzie, a co najwyżej jaki być powinien, ale tym zajmuje się już filozofia (Skarga, 1967: 464). Trudno powiedzieć czy Barbara Skarga, podobnie jak Littré, sądzi, iż w socjologii nie ma miejsca na dedukcję, choćby jej przesłankami miały być zaobserwowane fakty (Skarga, 1967: 465). Pogląd ten możemy interpretować w ten sposób, że u podstaw rozważań socjologicznych nie stoją zaobserwowane fakty, lecz pewne systemy wartości. Zatem tak naprawdę badania socjologiczne w ujęciu Comte'owskim w swych założeniach są badaniami dotyczącymi wartości, do których odwołuje się socjolog (Skarga, 1967: 465).

Zakończenie

Podsumowując, można powiedzieć, że na przełomie XVIII i XIX wieku dominowała we Francji szkoła ideologów. Usprawiedliwione jest też twierdzenie, że Rewolucja Francuska przyczyniła się do ideologizacji filozofii, która przejawiała się w różnych koncepcjach utopijnego rozwiązania problemów nurtujących społeczeństwo francuskie osiemnastego i dziewiętnastego stulecia. Oceniając „filozofię pierwszą”, trzeba powiedzieć, że intencje jej autora miały swoje uzasadnienie. Natomiast to, co składa się na ocenę końcową tego przedsięwzięcia, wydaje się, że Comte'a stawia w trudnej sytuacji. Przede wszystkim zauważa się w niej brak refleksji filozoficznej nad stanem historycznym wiedzy ludzkiej, skoro autor mówi o znaczącej roli historii w rozwoju myśli ludzkiej.

August Comte był jednym z przedstawicieli tych utopijnych zmagania z rzeczywistością, a sam comtyzm wprawdzie nie zreformował życia społecznego Francji, ale został wprowadzony do filozofii i oddziaływał na myśl społeczną w drugiej połowie XIX wieku. Poglądy pozytywistów francuskich możemy też znaleźć wśród przedstawicieli społeczeństwa polskiego pod zaborami. Dla Polaków myśl pozytywistyczna stanowiła jedność z koncepcją odrodzenia się społeczeństwa polskiego w XIX wieku.

Dokonując analizy „filozofii pierwszej” Augusta Comte'a, można odnieść wrażenie, że w jego poglądach dostrzec można sceptycyzm poznawczy, ponieważ ucieka od rozwiązania wielu problemów, które jego wnikliwy i drobiazgowy umysł był w stanie rozwiązać. Wprawdzie można o jego tezach socjologicznych mówić, że są kreatywne, a więc samowystarczalne poznawczo, to znaczy, że kreują określoną prawdę o rzeczywistości (Berger, Luckmann, 2010: 23–27). Sceptycy nie negują istnienia prawdy, a także istnienia (możliwości istnienia) prawdziwego poznania (sądu), negują natomiast możliwość

rozstrzygnięcia, która z konkurujących ze sobą wypowiedzi jest prawdziwa, czyli zgodna z tym, czego dotyczy. Sceptycyzm wypowiada się poprzez omawiany wcześniej subiektywizm oraz solipsyzm, według którego istnieje tylko jeden, aktualnie poznający człowiek, a świat jest wewnętrzną treścią jego poznania (świadomości), a przede wszystkim probabilizm mówiący, że wszelka wiedza ludzka jest co najwyżej prawdopodobna, jest zbiorem opinii na określony temat, a opinia jest nierozstrzygalna pod względem prawdziwości. Można też sceptycyzmowi epistemologicznemu przypisać cechy pragmatyzmu, utylitaryzmu, konwencjonalizmu czy relatywizmu (Guzzo, 1996: 144-150).

Czy na tym tle wyrósł agnostycyzm Comte'owski? Sądzę, że tak, ponieważ filozofia w kontekście poznawczym mówi o tych wzajemnych relacjach, odwołując się do sprzecznych tez tych samych problemów. Ta materia jest widoczna w pozytywizmie É. Littrego oraz u scjentyistów K. Paersona i A. Baina. Agnostycyzm został utwierdzony przez sceptycyzm, który przyjął (nie bez wpływu I. Kanta) postawę zasadniczego minimalizmu poznawczego. Pogląd ten również bliski E. Renanowi, który rozczarował się naukami humanistycznymi, ponieważ nie mógł rozstrzygnąć zagadnień przeszłości (dotyczy to kwestii historii chrześcijaństwa). Według pozytywistów rzeczywistości nie można poznać do końca. Cała prawda pozostanie na zawsze ukryta. Nie oznacza to, że nic nie możemy zrobić. Możemy stale przybliżać się do tej prawdy, tworząc coraz lepsze i coraz bardziej użyteczne modele. Jednak modeli nie należy mylić z rzeczywistością. Są one jedynie do rzeczywistości podobne, jednak czy odzwierciedlają przedmiot badań? Trudno powiedzieć, bo pozytywiści nie zajmowali się badaniem natury rzeczy. Jest to sposób myślenia właściwy dla Henriego Poincaré'a (1854–1912), Pierra Duhem'a (1861–1916), Émile'a Boutroux'a (1845–1921), Wernera Heisenberga (1901–1976) (Weber, 2000: 82–83).

References

- Berger, P., Luckmann, T. (2010). *Spoleczne tworzenie rzeczywistości*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Comte, A. (1978). *O hierarchii nauk pozytywnych*, w: *Filozofia francuska XIX wieku. Wybrane teksty z historii filozofii, Wyboru dokonała oraz wstępem, notami i komentarzem opatrzyła B. Skarga*, Warszawa.
- Copleston, F. (2005). *Historia filozofii, od Wolfa do Kanta*, przeł. J. Łoziński. Warszawa: Instytut Wydawniczy PAX.
- Guzzo, A. (1996). *L'io e la ragione*, tłum. H. Borkowska, w: *Przewodnik po literaturze filozoficznej XX wieku. Pr. zb. pod red. B. Skargi przy współpracy S. Borzyma i H. Floryńskiej-Lalewicz*, Warszawa.
- Hochfeldowa, A., Skarga, B. (red). (1972). *Z historii filozofii pozytywistycznej w Polsce. Ciągłość i przemiany*. Wrocław: Ossolineum.
- Kołakowski, L. (2009). *Filozofia pozytywistyczna*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Kuderowicz, Z. (2014). *Filozofia nowożytnej Europy*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Migasiński, J. (2008). *Laudacja promotorska. Przegląd filozoficzno-literacki*, No. 2-3.
- Podgórski R. A. (2012). *Historia myśli społecznej: od antyku do współczesności*. Poznań : Wydaw. Nauk. CONTACT.
- Podgórski, R. A. (2016). *Auguste Comte's „first philosophy” in Barbara Skarga's reception. Studia Redemptorysowskie*, No. 14.

- Podgórski, R. A. (2016). *Comto'wskie inspiracje pozytywizmu polskiego*, w: *Człowiek, kultura, społeczeństwo-perspektywa filozoficzna*, K. Bałękowski, D. Litwin-Lewandowska red., Lublin.
- Podgórski, R. A. (2016). *Ku socjologii... Filozofia pozytywistyczna w XIX wieku w recepcji Barbary Skargi*, Olsztyn.
- Podgórski, R. A. (2016). *Myśl pozytywistyczna w filozofii nowożytnej*, w: *Człowiek, kultura, społeczeństwo-perspektywa filozoficzna*, K. Bałękowski, D. Litwin-Lewandowska red., Lublin.
- Russell, B. (2012). *Dzieje zachodniej filozofii*, Warszawa: Fundacja Aletheia.
- Skarga, B. (1967). *Ortodoksja i rewizja w pozytywizmie francuskim*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Skarga, B. (1978). *Filozofia Francuska XIX wieku, wyboru dokonała Warszawa: Państwowe Wydaw. Naukowe*.
- Skarga, B. (1989). *Trwałość i zmienność kategorii. Archiwum Historii Filozofii i Myśli Społecznej, Tom XXXIII*.
- Skarga, B. (1996). *Tożsamość i humanizm*. Warszawa: Znak, No. 1.
- Skarga, B. (2004). *Comte. Renan. Claude Bernard*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Szacki, J. (2002). *Historia myśli socjologicznej*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Tatarkiewicz, W. (1993). *Historia filozofii*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Weber, M. (2000). *Dzieła zebrane z socjologii religii. Etyka gospodarcza religii światowych, tom 1. Taoizm i Konfucjanizm, przeł. T. Zatorski*. Kraków: Zakład Wydawniczy Nomos.
- Weber, M. (2000). *Dzieła zebrane z socjologii religii. Etyka gospodarcza religii światowych, tom 2. Hinduizm i buddyzm, przeł. G. Sowiński*, Kraków: Zakład Wydawniczy Nomos.

CULTURE STRATEGY IN TRANSLATING POSTMODERN LITERARY TEXT

Oksana Babelyuk

Prof., DSc, Polonia University in Czestochowa, e-mail: obabelyuk@mail.ru, Poland

Abstract. The article focuses on the major notions of modern translation studies: translation process, translation strategy, translation procedure. Culture strategy due to its hybridity, special linguo-cultural layer, which reflects cultural identity of a multilingual author, is defined as the key point in translating a postmodern literary text. The theoretical assumptions are illustrated on the postcolonial novel “Midnight’s Children” by S. Rushdie.

Keywords: translation strategy, translation procedure, postmodern literary text, culture strategy.

DOI: <http://dx.doi.org/10.23856/2202>

Introduction

Throughout history of mankind written and oral translations have played a crucial role in human communication, providing broad access to important scientific texts, as well as to masterpieces of the world’s literature. The term “translation” comes from the Latin “translatio” (transporting), which in its turn originates from the verb “transfere” (to carry over).

Today the word “translation” has several meanings: (a) special science, the subject of which presupposes different ways of rendering a language phenomena from one language to another; (b) a product, the result of translation – the text that has been translated; (c) the process of doing translation, which involves changes of the original text written in a source language into the written text in a different language.

It is quite obvious that translation needs special strategies, procedures, techniques and methods in order to get a new Target text (TT) that should be similar to the Source text (ST). *Translation strategy* is the overall orientation of the translated text, while *translation procedures* are understood as specific methods applied by translators at a given point when transferring from the Source Text (ST) to the Target Text (TT).

In this article we shall draw our attention to cultural aspect of the translation and its peculiarities while working on a postmodern postcolonial literary text.

R. Jakobson in his work “On linguistic aspect of translation” (Venuti, 2004: 9) defines three types of translation process:

1) Intralingual (rewording) translation – is the interpretation of verbal signs by means of other signs of the same language (e.g. a summary, the adapted version of the text for children in the same language).

2) Interlingual translation or “translation proper” – is the interpretation of verbal signs by means of other language signs.

3) Intersemiotic translation (transmutation) – the interpretation of verbal signs by means of the signs of non-verbal signs systems (e.g. the written text is translated in various semiotic ways, such as music, dance, film or painting).

In the course of its development translation theory has always been a set of changing relationships between the relative autonomy of the translated text, and the translator's activities within two concepts: equivalence and function. *Equivalence* stands for "accuracy," "adequacy," "correctness," "correspondence," "fidelity," or "identity" of the translated text compared to the original. *Function* refers to the number of diverse effects the original and translated texts produce in their own cultures.

At all stages of its development translation was always closely connected with culture. At early times, translation served as a means of communication (it was used mainly to sell different goods or to develop political ties between different countries). The only requirement to the translation at that time was that the other partner could understand the general idea of the foreign speech. Later, translation was used for cultural purposes, namely for propaganda of religious beliefs (e.g. the Bible has been translated into various languages to spread Christianity). At the times of industrial revolution, with the help of translation a lot of technical innovations were introduced to promote scientific and technical development throughout the world. Still later translation was used as a means of political influence. For example, at the beginning of the 20th century, Marxism was translated into Chinese to spread new political ideas and overthrow feudalism (Yan, Huang, 2014: 487).

As the English language became an increasingly global language, a lot of people became bilingual or multilingual. That is why English became probably the most widely translated language in the world. Hence, the important status of culture in translation and the cultural influence of translation in receptor-language region are greatly emphasized if we treat translations as independent literary texts, but not the mere copy of original texts. This tendency into translation studies was introduced in 1990 by Susan Bassnett and André Lefevere and is called "*a culture turn*" (Bassnett, Lefevere, 1990:12).

Being popular representatives of cultural approach in translatology (Translation Studies), S. Bassnett and A. Lefevere attached great importance to the role of culture in translation, the social background, the subjectivity of translators making the researching shift from linguistic to cultural one (Bassnett, Trivedi, 1999). Before that, from the late eighteenth century to the 1960s and even later, grammar-translation (Cooper, 2010: 9–15) dominated. Applied to translate Classical Latin and Greek and then modern foreign languages, this approach accentuated the study of grammar rules and structures of the foreign language. These rules were both practiced and tested by the translation of a series of usually unconnected and artificially constructed sentences exemplifying the structure(s) being studied (we mean translation exercises in practically every textbook).

In traditional linguistic approach word, phrase, sentence, and text are translational language units; cultural approach being different from traditional considers culture to be the main translational unit. It also emphasizes the important role that culture played in translation, and treats translation as micrographic cultural shift with the focus changing from the source text to translated text, from the author to the translator and the source culture to the receptor culture. They envisaged that "neither word, nor text, but culture becomes the operational 'unit' of translation" (Bassnett, 2012: 8). In other words cultural approach replaced linguistic approach and cultural factors became dominant in translation.

Such method of study expanded the scope of translation studied enormously and opened a new field of study, thus it enhanced further and more comprehensive development of translation studies. Now translation is regarded as the act of translating and can be subdivided into different types according to: lingual mode (interlingual, intralingual); media (printed,

audiovisual, electronic); mode of translation (covert/overt, direct/indirect translation, mother tongue/other tongue translation, pseudo-translation, retranslation, self-translation, sight translation, etc.); of specific field (political, journalistic, technical, literary, religious, scientific, commercial) (Bassnett, Trivedi, 1999: 223).

Such variety of translations is closely connected with “polysystem theory”, which was suggested before the appearance of the culture turn. By the way, polysystem theory emphasized cultural environment in general that helped to reveal the key method/strategy of translating texts.

In the 1990s, the culture turn tended to be political, and finally developed into feminist approach, cannibalism and post-colonialism approach. The latter was prompted by the emergence and continuing growth of postcolonial Anglophone and Francophone literatures from the ex-colonies as well as the increasing ethnic minorities. That is why *hybridity* became a key feature of postmodern literary text.

Hybrid postmodern literary texts embrace works of art which transgress genre boundaries by combining characteristic traits and elements of diverse literary and non-literary genres (Laviosa, 2014: 227). According to M. Bakhtin, this genre is “a mixture, within a single concrete utterance, of two or more different linguistic kinds of consciousness, often widely separated in time and social space” (Doorslaer, 2007: 46).

Postmodern literary texts combine, transform, and subvert the conventions of several narrative subgenres, go beyond the boundaries of fiction, and integrate various text-types.

Postcolonial literary texts are frequently referred to as ‘*hybrid*’ or ‘*métissés*’ because of specific linguo-cultural layering, which exists within them. These texts written by postcolonial bilingual authors create a language ‘in between’ and therefore come to occupy the space ‘in between’. Such language can be created by approximating thought-structures and speech patterns not typical for the English language, or by translating local speech rhythms, idioms and culture lacunas from native languages into English. As an example let us take a textual fragment from S. Rushdie novel “Midnight’s Children”:

Padma’s story (given in her own words, and read back to her for eye-rolling, highwailing, mammary-thumping confirmation): “It was my own foolish pride and vanity, Saleem baba, from which cause I did run from you, although the job here is good, and you so much needing a looker-after! But in a short time only I was dying to return.”

For the European reader this seems to be typical Rushdie language, because of the complex adjectival phrases (“*eye-rolling, high-wailing, mammary-thumping*”), the mix of formal (“*confirmation, “foolish pride*”) and familiar (“*dying to return*”) registers and the creation of neologisms (“*a looker-after*”).

Besides, any specialist in Indian languages can recognize specific cultural Indian atmosphere, from the form of address “*Saleem baba*” (‘*baba*’ is used by servants with respect to young boys of higher social status, also as a term of affection), from the complicated phrase “*from which cause I did run from you*”, recognizable as a structure literally transcoded from Hindustani/Urdu. These stylistic devices characterize the postcolonial Indian hybrid text (Snell-Hornby, 2006) and determine the ethnical identity of the author.

As the world bestseller and winner of the Booker Prize (1981), the novel “Midnight’s Children” was naturally translated into various European languages (German, Russian and Polish).

But some fundamental problems of translating a hybrid English postcolonial text into the language of another European target culture appeared there. The difficulty lies in the lack of the comparable colonial past with the corresponding plurality of associations, language

usages and cultural backgrounds, which were not reflected in word-to-word translations thus vanishing the specific cultural colouring of the original.

For example, in most grammar-translations made by European translators the speech made by an illiterate woman is grammatically correct, having no signs of any transcoding from Urdu, neither the equivalent for the “looker-after”, nor the signals in the form of address (despite limited explanations at the end of the novel). So, the language of the original has been neutralized into linguistically correct and stylistically unified formal statements.

A completely different kind of problem is posed by postcolonial literature written in local languages, and afterwards translated into English in order to reach a wider market. Such translations are mostly culture-translations, they are usually sponsored and/or published locally that is why the translators first of all try to translate their culture not just the best language equivalent. One of such series is “*Modern Indian Novels in Translation*”, sponsored by the Indian industrial house published by Macmillan India.

Conclusions

Translation can be seen as a problem-solving activity in which a source element may be rendered by one or more elements in the target language. The key point in translating postmodern literary texts is culture strategy due to its hybridity and the special linguo-cultural layer, which reflects cultural identity of a multilingual author. Thus, it is worth mentioning that languages differ due to cultural differences between them, where local communities have their own universe and way of interpreting the world. This is vividly seen in postmodern postcolonial novels. Any language plays a very important role in building culture. Linguo-cultural peculiarities of postcolonial novel make it difficult for the translator to find the equivalent for some culture-specific words, as in the postcolonial novel “*Midnight’s Children*” by S. Rushdie.

References

- Bassnett, S. (2012). *Translation Studies*. Shanghai: Shanghai Foreign Language Education Press, 123.
- Bassnett, S., Lefevere, A. (1990). *Translation, History and Culture*. London: Printer Publishers, 169.
- Bassnett, S., Trivedi, H. (1999). *Post-colonial Translation. Theory and Practice*. London and New York: Routledge, 1–18.
- Cooper, J. (2010). *Translation in Language Teaching*. Oxford Applied Linguistics, 177.
- Doorslaer, L. (2007). *Risking conceptual maps. The Metalanguage of Translation*, 33.
- Laviosa, S. (2014). *Translation and Language Education*. London and New York, Routledge, 125.
- Snell-Hornby, M. (2006). *The Turns of Translation Studies*. – Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins, 129.
- Venuti, L. (2004). *The Translation Studies Reader*. London and New York, Routledge, 231.
- Yan, C., Huang, J. J. (2014). *The Culture Turn in Translation Studies*. *Open Journal of Modern Linguistics*, No. 4, 487 – 494. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.4236/ojml.2014>.

ISSUES OF TEACHING INTERCULTURAL COMMUNICATION AS AN ACADEMIC DISCIPLINE IN ECONOMICS UNIVERSITY

Olga Bratanych

Associate Professor PhD, Kryvyi Rih Economic Institute
SHEE “Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman”,
e-mail: bratanicholga333@yandex.ru, Ukraine

Abstract. The article highlights the issues of Intercultural Communication as an academic discipline in the Economics University. The methodology of teaching Intercultural Communication depends on the language of teaching. Employing a foreign language as a tool for learning the subject area makes this academic discipline integrated that requires applying specific methodology. The author has identified the challenges and advantages of teaching this discipline to students with high level of foreign language proficiency, justified the application of Content and Language Integrated Learning methodology to teaching Intercultural Communication as an integrated discipline and contributed to the teaching methodology by outlining a teaching and learning framework, proposing the structure of the integrated class tailored to the development of effective intercultural communication and mediation skills and ways of achieving the dual goal of the discipline.

Keywords: discipline, Intercultural Communication, CLIL – Content and Language Integrated Learning, foreign language, student, class, methodology.

DOI: <http://dx.doi.org/10.23856/2203>

Introduction

Ukraine like other countries reluctantly or willingly participates in globalization process while striving to join the EU. Ukrainian Higher School is very responsive to these processes. To meet the need of the Ukrainian society for specialists who are proficient in a foreign language and have a high level of cross-cultural communication skills in the professional field, some Ukrainian Economics Universities have extended the period of learning a foreign language up to 5 years. While learning a foreign language students, to some extent, acquire skills of intercultural communication. But, as practice shows, this is not enough. The process of forming intercultural communication competence should be more focused, especially for specialists in international economic relations. Given this, Kyiv National Economics University has introduced a new discipline “Intercultural Communication” into its curricular.

Intercultural Communication as an academic discipline

Currently, Intercultural Communication is only starting to establish itself in the Ukrainian Universities as an academic discipline. The experience of teaching Intercultural Communication in the native language in Ukrainian Universities shows that the most effective organizational form of classroom activities is a combination of lectures and practical classes.

According to E. Hall (1990), the teaching of Intercultural Communication involves intercultural training based on the practical use of the facts of intercultural communication between people, arising in direct contact with other cultures. He regarded the training process as a process of analysis of specific examples of intercultural dialogue, which resulted in expanding intercultural competence of students and overcoming difficulties in everyday communication with people from other cultures. A number of Western scholars (Collier, G., Gudykunst, W. B. & Hammer, M. R., Paige, M. R. & Martin, J., Hoops, M., Bennett, M. J., et al.) described their own experience of teaching Intercultural Communication and the models of acquiring a foreign culture.

Intercultural Communication is a very specific discipline. However, Ukrainian scholars have not provided any studies on methodology, technology, approaches, organizational forms of teaching Intercultural Communication in a foreign language. In this regard, *the aim of this article* is to provide answers to the following questions: What is intercultural competence? Who should teach this discipline in Economics Universities? What language to employ for teaching? Whom to teach? How to set a goal? How to teach? How long? How to prepare a teacher for teaching? What will the student gain? What will the teacher gain? What will the University gain?

Challenges of Intercultural Communication teaching and learning

The European Commission has been looking into the state of bilingualism and language education since the 1990s, and has a clear vision of a multilingual Europe in which people can function in two or three languages. Languages will play a key role in curricula across Europe. Attention needs to be given to the training of teachers and the development of frameworks and methods which will improve the quality of language education.

The discipline "Intercultural Communication" is based on the theoretical positions of classical philosophy, sociology, psychology and linguistics. Who should teach this discipline? There are no experts in this subject area so far. Examining available on the Internet working programs of the discipline compiled by Russian and Ukrainian Universities, we saw that it was taught by professors from different Humanities departments (philosophers, culture experts, teachers of native and foreign languages) to students of various specialties at both bachelor and master level. It is taught primarily in native languages. The organizational forms are lectures and seminars/ practical classes. Duration of the course is 1-2 semesters.

Kyryvi Rih Economic Institute SHEE, "Kyiv National Economics University named after Vadym Hetman" is committed to the implementation of a multilingual environment in the University classrooms according to the guidelines of the European Commission, that is why this discipline is taught to Master's level students of International Economic Relations in English and aims to increase the level of English proficiency and purposeful formation of intercultural competence in students of international economic relations.

By intercultural competence we understand awareness of cultural diversity, skills of showing respect to other cultures and preventing cultural conflicts and ability to establish sustainable intercultural verbal contact.

Given this, in the context of Ukraine's Higher School and other non- English speaking countries, Intercultural Communication can and should be *taught in the language of global communication –English* on condition that:

– there is an enthusiastic teacher proficient in the subject area of Intercultural Communication and in English;

- there are students with high enough level of English proficiency and what is most important-willing to do this course in English;
- there is University management willing to support the project in terms of providing relevant facilities and financial reward to teachers for the effort they put into the project.

As there are no specially trained teachers to deliver this discipline in English in Ukraine, who is better option for teaching Intercultural Communication in English: a teacher with Intercultural Communication proficiency but without English proficiency or a teacher with English proficiency but without Intercultural Communication proficiency? In our opinion, it is more reasonable to speak in favor of teacher of English because it is easier, quicker, and less costly to self-study the subject area of Intercultural Communication for the teacher of English than for a teacher with Intercultural Communication proficiency to master English. For this reason, in KryvyiRih Economic Institute this discipline is taught by a teacher of English and it proved to be right.

It is most appropriate to teach Intercultural Communication to students majoring in International Economic Relations (and other majors: International Economics, International Business etc.) in English as, on the one hand, they have appropriate English proficiency after taking an advanced course of practical English (560 academic hours) and Business English (280 academic hours) and, on the other hand, it provides an opportunity (90 academic hours) to raise their English proficiency to a still higher level. No doubt, one discipline should not be taught at the expense of the other discipline, there must be a balance.

As a result of the study, we found out that in Russian and Ukrainian Universities the emphasis in the subject area of the discipline “Intercultural Communication” varies depending on who teaches the discipline and to who, that is, the content of the discipline is adapted to the capabilities of the teacher and the needs of students of a certain profession.

Judith N. Martin and Thomas K. Nakayama (2010) distinguish the following main aspects of intercultural communication as an academic discipline: Foundations of Intercultural Communication, Intercultural Communication Processes, and Intercultural Communication Applications. Since we believe that the content of the discipline Intercultural Communication must meet the needs of students majoring in international economic relations, who study the discipline in English, we consider it necessary:

- to expand the subject area of the discipline, adding such aspect of studying Intercultural Communication as “Foundations and Scope of Intercultural Business Communication”;
- to emphasize the linguistic component of the process of intercultural communication.

How to teach Intercultural Communication? It depends on the language employed for teaching. If it is taught in a native language, lectures and seminars are appropriate. But, if it is taught in English and pursues a dual goal lectures and seminars are inappropriate. In fact, teaching Intercultural Communication in English makes this discipline integrated and requires specific approaches to learning process organization.

In our opinion, the most suitable methodology for teaching Intercultural Communication as an integrated discipline is CLIL Content and Language Integrated Learning.

The theory behind Content and Language Integrated Learning (CLIL)

The term Content and Language Integrated Learning was coined by David Marsh in 1994. This type of training was characteristic of training situations where subjects or separate

chapters of subjects were taught in a foreign language, thus pursuing a twofold objective: the study of the subject and the simultaneous mastering of a foreign language.

David Marsh (2002) gives the following definition of CLIL, - "Content and Language Integrated Learning (CLIL) refers to any dual-focused educational context in which an additional language, thus not usually the first language of the learners involved, is used as a medium in the teaching and learning of non-language content. It is dual-focused because whereas attention may be predominantly on either subject-specific content or language, both are always accommodated."

In one of his interviews David Marsh (*November 11, 2010*) gave a great insight into CLIL answering relevant questions: the future of CLIL, advice on how to start up a CLIL program and much more. In particular, he said that CLIL is meant, - "to enhance and accelerate content learning, language learning and basically having fun".

A number of foreign scientists (Cummins, J., Coyle, D., Hood, P. and Marsh, D.) distinguish a four-component system (CLIL 4C's): content, communication, cognition, culture. CLIL Methodology provides for the mandatory use of various charts, graphs, tables, contributing to developing the ability to structure, analyze and classify information. This methodology is best suited to the study of "Language for Specific Purposes." Applying this methodology to the study of Intercultural Communication in English helps solve the following tasks:

- to form intercultural competence;
- to improve communicative and linguistic competence of students;
- to increase the motivation for learning a foreign language;
- to train students to freely use a foreign language as a solution tool for casual and purely professional problems of communication;
- to develop practical skills of oral and written communication, making reports, giving cutting-edge presentations etc.

Most current CLIL programs are experimental. There are few sound research-based empirical studies, while CLIL-type bilingual programs are mainly seen to be marketable products in the private sector. Despite the self-explanatory nature of the phrase 'Content and Language Integrated Learning', the true nature of CLIL still remains elusive.

As for the development of CLIL in non-language Higher School in Ukraine, it should be noted that its implementation is currently sporadic and is carried out partly, in the framework of individual schools. Dr. Marsh believes that to achieve the maximum result, you need to apply CLIL methodology to Teens of 14-19 years old (he considers this methodology only at the level of secondary education) for 5-10 hours a week.

A number of Ukrainian scholars and researchers of neighboring countries studied the problem of the use of CLIL in higher education. So, Kozhevnikova O. V. (2011) studied the integrated learning of specialized subjects in a foreign language as a factor of the inclusion of students in international academic mobility. Kochenkova O. M. (2012) described the possibility of profilization of foreign language teaching through the use of the elements of CLIL methodology. Krupchenko, A. K. (2012) considered the integrated teaching of a foreign language and specialty.

Defining the purpose of integrated education, Krupchenko A. K. (2005) rightly noted that, - "the educational process in the context of the professional linguistic didactics is the integration of learning objectives of the professional subjects and objectives of learning a foreign language. It represents the integration of knowledge in the content of vocational

education, where a foreign language as a means of education and communication is the integrant."

Economics University teachers have had some successful experience in teaching integrated disciplines, namely: "Professionally oriented foreign language" (POFL), "Business foreign language" (BFL), "Professional foreign language" (PFL). As for teaching Intercultural Communication, there is great difference because:

– while teaching POFL, BFL, PFL:

- the level of integration is much lower (Fig. 1);
- a foreign language teacher is not supposed to be an expert in students' professional subject area;
- the main goal is to master a foreign language and the inferior goal is to learn some "facts" from the subject area and to form a specific purposes vocabulary;
- knowledge of subject area is rather background than foreground knowledge, the teacher is not qualified to asses it;
- low integration levels allow applying solely methods of teaching foreign languages, though somewhat different.

– while teaching IC:

- the level of integration is very high (Fig. 1);
- a foreign language teacher is supposed to be an expert in the other subject area;
- there is a dual goal- to master a foreign language and to learn the subject;
- the foreign language is a tool for learning the subject;
- the teacher is qualified to asses both knowledge of the subject area and language proficiency;
- high integration level does not allow applying solely methods of teaching foreign languages to teaching a highly integrated discipline.

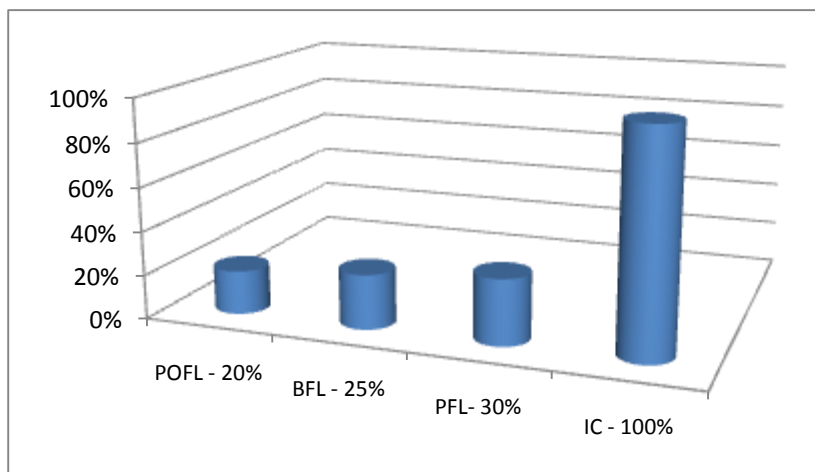

Fig. 1. Approximate integration levels of the disciplines POFL, BFL, PFL and IC

While the first three stages reflect the challenge of professionally-oriented foreign language teaching, the third stage (integrated teaching), can be called the *foreign language*

professional education due to a very high level of integration. Variations in methodologies of teaching these disciplines depend on the level of their integration with other disciplines.

Framework for CLIL-type classes

The teaching of integrated subjects is based on the methodology of teaching these subjects. What should the structure of English taught class in Intercultural Communication look like? In our opinion, it should be a "merger" of a lecture, a seminar and a practical class. We propose the following integrated structure of the class:

1. Procedure/instruction.
2. Conversation, students' reports and presentations on the topic of the previous class.
3. The message of the theme, the objectives of the class.
4. Motivation of classroom activities.
5. Updating the knowledge of reference.
6. Semantization of the vocabulary
7. Interactive mini-lecture on a new topic.
8. Identifying keywords of the topic.
9. A brief conversation on the contents of the lecture.
10. Using the text material on the topic, doing pre-reading, while-reading and post-reading exercises.
11. Viewing short authentic instructional video on the topic of the class, doing pre-listening while-listening, and post-listening exercises.
12. The conversation in context of the video.
13. Cross-cultural training: the practical (oral or written) assignments, case studies, tests, role-playing games and the like.
14. Current performance control.
15. Summing up the class activities.
16. The tasks for independent work.

The structure of the class in the discipline "Intercultural Communication," which we believe is optimal, allows taking into account the 4 "C-s" of CLIL methodology by D. Marshall. The main objective of such a class is to communicate the content of the subject in English, so the students can learn the contents of the course in the same way they could have done it in their mother tongue. It also allows involving students in developing the awareness, knowledge, skills and strategies for effective intercultural communication. Practical classes in Intercultural Communication should be based on guided reading, case studies, simulations, personal diaries or journals, critical dialogue, peer tutoring, practical research assignments, language study and student-led presentations

The process of learning a foreign language involves the following types of speech activity: reading, speaking, listening and writing. While teaching Intercultural communication we can implement all these types of speech activities almost in full, namely:

– *Reading* authentic scientific texts up to 20 pages per week (mostly independent, understanding without translation). CLIL draws on the lexical approach, encouraging learners to notice language while reading;

– *Speaking* - reproductive (memorization and reproduction of the definitions of categorical apparatus of the discipline); prepared monologue speech (oral report, presentation); unprepared monologue speech (extensive response to the problem question,

statement of opinion etc.); unprepared dialogical speech (dialog with the teacher, another student); polylog (debate).

– *Listening* in each class (mini-lectures by the teacher, presentations and reports by other students, educational videos from You Tube or other sources). Since the educational videos are recorded by speakers of different origins and they speak with different accents, the students practice in perception and decoding of the broadcast spoken at a natural pace and style.

– *Writing* - motivated application of studied in previous years grammar rules and vocabulary, as well as of new words for note-taking mini-lectures, the fulfillment of a written case assignments, writing essays, reports and the like.

There is no doubt that learning a language and learning through a language are concurrent processes, but implementing CLIL requires rethinking traditional concepts of the language classroom and the language teacher. CLIL adopts a more hands-on approach to education, because the linguistic challenge of studying complex content in a foreign language requires greater cognitive and interactive effort from the learner. Learning a foreign language through the content of the discipline "Intercultural communication", makes this process more natural (the students rather pick up the language than learn it) and motivated and hence more productive.

While the idea of CLIL-based learning has been proven to be effective there are also many problems with bringing this methodology into mainstream education in Ukraine. One of the most pressing issues is the lack of specialist subject teachers with both the language skills and methodology necessary to enable them to successfully teach their subject in this way. Anyone who has tried to either give or understand any kind of explanation in a language not completely familiar to them will be aware of the kind of problems that both teachers and students are facing.

However, in case of teaching Intercultural Communication as an integrated discipline, there are fewer problems. Speaking in terms of Economics, we can say that the implementation of CLIL methodology in Intercultural Communication teaching creates some added value (Fig. 2).

There are economic reasons for implementing CLIL in Intercultural Communication teaching as, - successful employability of today's higher education (HE) graduates in Europe is more and more dependent on how well they are prepared linguistically and intercultural to enter the internationalized labor market. Greere / Räsänen (2008).

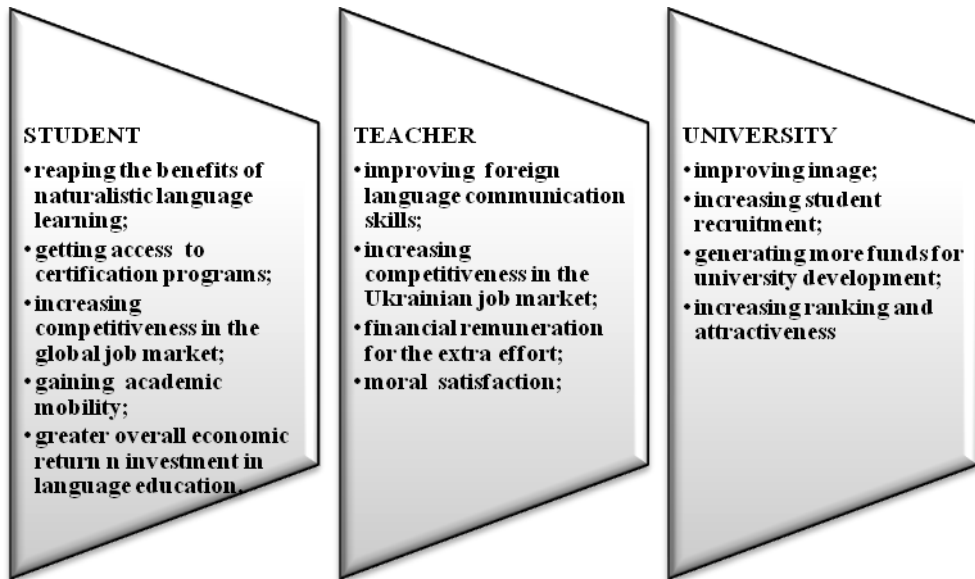

Fig. 2. Added value of the implementation of CLIL methodology in Intercultural Communication teaching

Mastering a foreign language along with acquiring intercultural competence can lead to the personal, social and professional fulfillment and sustainable economic prosperity and employability.

Conclusions and Suggestions

Taking into consideration the European Commission requirements regarding the improvement of foreign language competences and taking English as the language used internationally in the academic and professional world among the EU member states we aimed at showing how English can be introduced progressively as a vehicular language in the university classroom from a CLIL perspective in the field of Intercultural Communication. The need for language teaching reform in the face of Europeanization may make CLIL a common feature of many European education systems in the future.

As a result of the study we can make the following conclusions and suggestions:

- Intercultural competence is awareness of cultural diversity, skills of showing respect to other cultures and preventing cultural conflicts and ability to establish sustainable intercultural verbal contact.

- In Economics Universities Intercultural Communication as an academic discipline should be taught in English to students with high level of the English language proficiency;

- The best option for the teacher of Intercultural Communication as an integrated discipline is a foreign language teacher.

- The best option for methodology of teaching Intercultural Communication as an integrated discipline is Content and language Integrated Learning.

- As CLIL – based teaching of Intercultural Communication involves the use of specific methods, techniques and materials, there are considerable implications for training (or retraining) for all teachers involved in CLIL. Training can be offered as on the job training or off the job training.

- The implementation of CLIL methodology in Intercultural Communication teaching creates considerable added value for the student, the teacher and the University: results in economic prosperity and employability.

As for the further study of the problem, it would be revealing to find out how CLIL affects learners' motivation towards learning a FL in comparison with non-CLIL instruction.

References

- Hall, E. T. (1990). *Understanding Cultural Differences: Germans, French and Americans*. Yarmouth: Intercultural Press.
- Kochenkova, O.M. (2012). *The possibility of profile teaching of foreign languages through the use of the elements of the CLIL methodology*. [Electronic resource]. Retrieved from http://kochenkova.ru/publ/vozmozhnosti_profilizacii_prepodavaniya_inostrannykh_jazykov_s_pomoshhju_primeneniya_elementov_metodiki_clil_integrirovanie_prepodavaniya_inostran/1-1-01.
- Kozhevnikova, O. V. (2011). *Integrated learning of specialized subjects in a foreign language as a factor in the inclusion of students in international academic mobility*. Series: Pedagogy and psychology, Issue 4, TV S U: Tver.
- Krupchenko, A. K. (2005). *Introduction to professional lingvodidactic*. MFTI: Moscow.
- Krupchenko, A. K. (2012). *Profession and language integrated learning*. [Electronic resource]. Retrieved from http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Vchdpu/ped/2012_101/Krupch.pdf
- Marsh, D. (2001). *Using Languages to Learn and Learning to Use Languages: An introduction for parents and young people*. TIE-CLIL: Milan.
- Marsh, D. (2002). *Content and Language Integrated Learning: The European Dimensions - Actions, Trends and Foresight Potential*. [Electronic resource]. Retrieved from <http://europa.eu.int/comm/education/languages/index.html>.
- Marsh, D. (2002). *The relevance and potential of content and language integrated learning (CLIL) for achieving MT+2 in Europe submitted to European Commission DG EAC in September 2002*. Retrieved from <http://userpage.fu-berlin.de/elc/bulletin/9/en/marsh.html>.
- Marsh, D. on CLIL (November 11, 2010). [Electronic resource]. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=-Czdg8-6mJA>
- Martin, Judith N., Nakayama, Thomas K. (2010). *Intercultural communication in Context*. Published by McGraw-Hill, a business unit of The McGraw-Hill Companies: New York, NY.

EDUCATION MANAGEMENT AS THE COMPONENT OF SOCIAL MANAGEMENT SYSTEM

Olha Zayats

PhD, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University,
e-mail: drogobych_vo.liceum@ukr.net, Ukraine

Andriy Hryhorovych

PhD, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University,
e-mail: a.hryhorovych@gmail.com, Ukraine

Mariana Hladkevych

National Pedagogical Dragomanov University,
e-mail: mzayats@ukr.net, Ukraine

Abstract. The essence and structure of the concept of education management as a link of social management system are analysed in the article. Economic, organisational and administrative, social and psychological methods of education management are researched. The classification of social and psychological methods is given. The authors came to the conclusion that management gravitates towards mild indirect methods of influence and is considered, to a great extent, to be the main method of education management.

Keywords: management, education, system, social management.

DOI: <http://dx.doi.org/10.23856/2204>

Introduction

The change of the key paradigm in the educational space should be taken into account while training administrative staff in modern transforming conditions, as the main point is not only the transition from the command-administrative type to personality-oriented education models, but the urgent need of modernization of the main educational process management vectors that is rejection of rigid vertical social relationships and the transition to subject-subject relationship system. Such changes are taking place at all social institutions, however in the education system they are both complicated and fundamental.

The diversity of educational processes which determine professional activity of education leaders of different levels boils down to one main thesis – modern school needs a professional capable of synthesizing previous experience with the achievements of innovative character in his own administrative pedagogical activity. In this context the problem of analysing the essence and structure of the concept of education management arises.

The Concept of Education Management in the System of Social Management

Education management is a special link component and direction in the system of social management. In fact, social management is carried out due to the ability to influence people through other people (which differentiates this type of management from, for instance, cybernetic, which can be implemented in other feedback systems, for example, in electronic calculating machines – both in personal computers and different automated control systems).

The peculiarity of social management implementation provides the need to influence the consciousness of people which is also carried out consciously. Therefore education, being one of the main means of consciousness formation, must be seen not only as important but also as essential *link* of entire social management system: if people get education then its quality and character determine the way these people can be managed. At least it is applied to the knowledge and competence of people. Value orientations which are taught by the institute of education should also be included here (it was mentioned by John Dewey (Dewey, 2002) while referring to the example of the mutual support of democracy and education). Besides, education teaches special skills, methods and algorithms of thinking and behaviour, which are learnt by people not always consciously and critically, but which are habitually referred to as self-evident things in different everyday situations, including both the object and the subject of social management.

At the same time, it should be mentioned that modern education is inevitably a mass social phenomenon; consequently it is impossible to imagine its functioning as a social institution without the existence of special administrative staff in education system and accordingly the management in the sphere of education is a special component of social management. The distinctive feature which distinguishes such management from social management in general is the following: it does not only influence the educational process more directly but most directly and obviously depends on the educational process as its object of management. Thus, in our opinion, the influence of education on social management in general can be designed with the help of the example of education management, though such influence, naturally, is significantly supplemented by special relationship between education and other spheres of social life – religion, politics, economics, art, etc.

Considering the tendency of modern society to become a knowledge society in which people acquire social significance and importance by the degree of their involvement in certain knowledge, it should be admitted that education management is not only a link in social management, not only its important component, but also one of the priority *tendencies* of modern social management (Valevsky, 2001). It is no wonder that in the developed countries lifelong education has become the norm of life – implementing corrective education people consciously manage both their social status and the status of the others.

Quite a lot of works have been devoted to the issue of management, one of which, namely “Principles of Management: an Analysis of Managerial Functions” by H. Koonz and C. O’Donell, is worth our attention. This work once attracted local researchers’ attention as it was devoted to the practical problems of management and, at the same time, was not overloaded with ideological clichés and methods, which were characteristic of almost all soviet works. But the term “management” used in the title of the book, in our opinion, narrows the problem field of social management to a certain type of ideology and behaviour strategies of the manager. Although, in the sphere of management there are also works that attempt to take into account the scale and perspective of the management issue (D. Hussey, 2001), but still this issue appears to be extraneous for the proper management, which deals with the problem of managing a certain unit of social activity – primarily economic. Whereas, on our deep belief, in the sphere of education each employee, especially the one who performs administrative functions, should consider himself to be a representative of the whole society (if not humanity).

The major part of the scientific literature is also dedicated to management in the sphere of education. This is the subject of research for both Ukrainian and foreign scientists. Available translated works of American researchers are dedicated mainly to the problems of

management at the micro level (Hopkins, 2003), (Kovalskyj, 2003), (Owens, 2003), (Serdzhovanni, Barlingeym, Kumz, Thurston, 2002), sometimes – to the problems of management on the middle level (Apple, 2002), (Monitoring of educational standards, 2003). Russian researchers, in their turn, pay much attention to the macro-level of the education management (Balykhin, 2003), (Tretyakov, Mitin, Boyarinceva, 2003), (Shamova, Davydenko, Shybanova, 2002) – nevertheless, according to the Russian tradition, education is seen as a part of the national policy of cultural expansion (Ilin, 1996). The education management is investigated comprehensively in Ukraine (Viktorov, 2005), (Kremen, 2005), including the context of the state's forming. At the same time, the theoretical and methodological levels of analysis of problems of education management are not presented systematically in our opinion. To overcome this gap we need to find such a perspective of the problem's investigation that will provide its integral and essential consideration.

The nerve of the management system is a number of methods by which it is carried out. It isn't coincidence that the special dictionary-reference book "The methodology of the state management" was published by Ukrainian scientists. This dictionary, prepared by the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine, offers such definition of social management methods as: "Social management methods are means of practical realization of the management's functions and structures by affecting the mind, the will of the people, and therefore the behaviour and social activities of specific individuals and groups" (The methodology of the state management, 2004). We can add that only practiced methods reveal those real, not virtual (whatever desired they seemed to be) functions of the certain management system, and also determine the structures that serve these systems. The authors of the dictionary distinguish economic, organizational, administrative and socio-psychological management methods.

In our research, we will partially analyze economic, organizational and administrative methods as well as socio-psychological methods, to the latter of which we will pay more attention to. On the one hand, the educational system in the market society also requires certain, quite specific economic support (combining public finance, private investment and self-provision). It has specific economic functions (from the provision of the country with qualified employees to innovative impulses). In today's globalized world it also represents an administrative organized structure, which through the number of organizational units becomes the world management educational institution. On the other hand, like any other educational system, it primarily appeals to people with their specific socio-psychological characteristics. If in the economy or a particular organization the presence of clearly defined functional duties makes functionally equivalent replacement of one person to another rather painless - even on quite high levels of management, then in the educational sphere it leads to far-reaching consequences – because the identity of a manager plays an important role.

The socio-psychological methods include the impact of management based on the objective laws of social development and the laws of psychology. They are divided into 3 groups: social management methods, socio-psychological and psychological management methods. In education it is difficult to overestimate the importance of socio-psychological and psychological management; some researchers even believe that in education almost all relationships are built on this delicate matter of interpersonal relationships. However, we are deeply convinced that institutional structures generally reflected in funds of social management make an education system successful but psychological and socio-psychological methods play a supporting role.

First of all, in our opinion, if we speak about education, the method of social regulation takes the first place among other social methods. In general V. Afanacyev claims that management begins when the need for regulation appears (Afanacyev, 1981). To differentiate this method from the other ones it is important to define which methods belong precisely to other groups and how they are related to the management method. For example, "New philosophical encyclopedia" gives the basic measurements of multilevel management system of developed modern societies: 1) traditional personal relationships (the family); 2) relations at the workplace; 3) market (competitive) relations; 4) state management; 5) ideological relations and mass media (Myslyvchenko, 2001). Obviously, all the above mentioned management levels are in the educational process management but the state management is considered to be decisive one. However, it is necessary to add that, in our opinion, it is not correct that Myslyvchenko N. H. reduces it to its state function. Actually, a regulative function by means of various methods ranging from the rules of etiquette to public opinion can be fulfilled by different social institutions not only by the state ones.

Let us consider additional methods used in managing education. Firstly, these are economic methods. They dominate neither in education, nor in the society as a whole. These methods used to be widely spread in the industrial society as it was considered to be a big enterprise (from A. Smith (Smith, 1935) and K. Marks to G. Galbrate (Galbrate, 1969), thus education was thought to be its important shop. Modern postindustrial society according to V. Inozemtsev (Inozemtsev, 1998) is mostly post economic. It means that not economic but extra economic factors are decisive in its development. This society is also called informational (Bell, 1986) and knowledgeable. In our opinion in such a society management methods do not have economic character but refer to the same group as social management methods.

First of all, a stepping stone to management on the basis of economic laws requirement realization belongs to economic methods of management. These laws have been obeyed from ancient times and they cannot be replaced: a teacher and a manager have always got a salary and education has always been financed by either an individual or a state. However, in the conditions of market economy these methods, in our view, cannot be considered to be the methods of direct impact as far as there is competition both among students and teachers; therefore, educational demand can be satisfied alternatively.

Nevertheless, it should be noticed that not only economic management methods are applied in the economic sphere itself. It concerns the regulations of economic processes as well, although the authors of the above mentioned dictionary refer the regulation method itself to the social and psychological (not economic) methods of social management. For example, the fundamental monograph "Macroeconomic regulation under the circumstances of fundamental transformation" was published by the same Academy of the state management (Vorotin, 2002). The monograph, referring to the state economic politics of neo-conservatism, describes an active interference of the state in economic processes that has become the usual practice for modern developed countries: "Neo-conservatism, in contrast to conservatism that didn't allow the state interference in the economic life, permits some participation of the state in the macroeconomic regulation of economic activity, although it limits the direct active production role of the state. Under the new circumstances, market and state have started to play an essential role in modern economic regulation supplementing each other" (Vorotin, 2002). Another thing is that this interference is not the result of arbitrariness, "somebody's personal management" that is carried out by separate political leaders or state officials but it is an embodiment of an undivided and consecutive state economic policy. All things considered,

“state (macroeconomic) regulation of the economics is an organizing and regulating effect of the state on market participants’ economic activity for the purpose of its systematization and effectiveness increase” (Vorotin, 2002). It should be remarked that the author of the monograph determines regulation through regulation that is a tautology; yet, in general his intention is understandable and his definition can be taken into consideration while summarizing.

Another group of secondary educational management methods are organizing and administrative ones. Any educational process needs organization, including formal one, especially if we speak about education on the state level. To guarantee such an organization the activity of administrative apparatus is necessary. Among organizing and administrative methods the authors of the above-mentioned reference vocabulary (Methodology of state management, 2004) name three main subgroups: organizing and stability, of administrative influence and of discipline influence. These methods are based on power discipline and responsibility because the main form to apply them is interference in the management to coordinate the efforts of its participants in order to fulfil the necessary tasks. Organizing and stability methods include legislation, regulation and instructions. Methods of administrative influence include orders, resolutions etc. Methods of discipline influence are introduced by discipline demands and responsibility system.

It is obvious that most of the mentioned administrative methods can easily overcome the boundaries of the system of state policy and turn into the part of “hand management” in a certain sphere of social life. For example, from the point of view of logics in the management of economical processes, V.E.Vorotin accepts administrative-judicial influence on the economics as the method of direct interference, moreover, “direct interference is connected with negative consequences, corruption and overuse. (Vorotin, 2002). Though, it doesn’t mean that administration leads to corruption, as the Romans wrote, “ Overuse is not the argument against use”. Vorotin refers to the administrative-judicial influence of the directives which forbid the enterprises or people to do some kind of activities or limit the access to it through giving licenses on this or that kind of it. The same situation is observed in education: both state and private educational institutions go through necessary procedures of licensing and accreditation which seem to be a formal interference in the process of education, but in fact their task is to ensure the high level of educational services. These methods of influence are indirect because they are used with a great but strict periodicity – as the institution has enough freedom and space within the limits of license and accreditation provided by directions of education. In conclusion we can say that economic methods can be referred to indirect methods of influence, and administrative – to the direct ones.

In our opinion, it is not correct to attribute indirect methods of influence on educational institutions only to economic control through monetary and fiscal policy: support or the lack of support of certain institutions and their activities (e.g. giving public or private orders for training for a particular specialty). These methods are, to our mind, the best proof of this, it is also the opinion of the authors of the dictionary-reference book "Methodology of State management", who regard administrative methods as "means of direct influence on facility of management, based on a power regulator (government body or principal) to give orders, guidelines and other regulations and subordinate to duty (specific facility of management) to fulfill them (Methodology of State management 2004).

Although the direct impact is based on these powers, but is not limited to them. Indeed, the law sets the general level of decisions, but can not mean a direct impact, as it doesn’t give any recommendations. Thus, to implement the laws we need to have the so-

called "by-laws" - decrees, orders, etc., which specify and apply the law. The authors of that dictionary-reference book don't distinguish legal methods in the whole structure of methods of social control, partly setting their function on organizational methods, but still mention the method of regulation as "a method of State management", due to which the management of public processes and self-regulation is made by the State "by issuing mandatory regulations and setting legal techniques, tools, ways to influence the state management on society and its components" (Methodology of State management, 2004). Therefore, in our point of view, economic and legal methods of administrative influence should be distinguished.

Conclusions and suggestions

In conclusion, we would like to admit that regulation tends to use gentle, indirect methods of influence, because it is as we suppose the main method of management of education. Indeed, economic and legal regulations are making the outer parts of the educational process, balancing one another - by the public demands for education (economic, but increasingly not only economic ones) and the protection of educational activities from external interventions (mainly economic, but also political and ideological, etc.).

Administrative methods of direct influence on educational activities (licensing, accreditation, identification of educational programs, assessment of knowledge of graduates by external testing, etc.) also perform mainly a regulative function, as don't make the direct intervention into the educational process. However, the possibility of such intervention in any moment can not be excluded, although there should be special reasons for this. In order to understand the true role of regulation as a way of managing the educational process it is necessary to evaluate social management in terms of its integrity, concerning the whole system.

References

- Afanassiev, V. (1981). *Obshchestvo: sistemnost, poznanie I upravlenie*. Moscow: Politizdat. [in Russian].
- Apple, M. V. (2002). *Kulturna polityka I osvita*. Kyiv: Veselka. [in Ukrainian].
- Balychin, H. A. (2003). *Upravlenie razvitiem obrazovaniya: organizistionno-ekonomicheskii aspect*. Moscow: ZAO Izdatelstvo "Economika". [in Russian].
- Bell, D. (1986). *Sotsialnyie granitsy informatsionnoho obshchestva. Novaia tekhnokraticheskaiia volna na zapade*. Moscow: Nauka. [in Russian].
- Dewey, G. (2002). *Obshchestvo I yoho problem*. Moscow: Ideia-Press. [in Russian].
- Golbraith, G. (1969). *Novoie industrialnoie obshchestvo*. Moscow. [in Russian].
- Hassi, D. (2001). *Strategija i planirovanije. Putevoditel menedzhera*. Saint Petersburg: Piter. [in Russian].
- Hopkins, D. (2003). *Otsiniuvannia dlia rozvytku shkoly*. Lviv: Litopys. [in Ukrainian].
- Il'in, I. A. (1996). *Put' I ochevidnosti*. Moscow: Respublika. [in Russian].
- Inozemtsev, V. L. (1998). *Za predelami ekonomicheskogo obshchestva: Postindustrialnyie teorii i postekonomicheskiye tendentsii v sovremennom mire*. Moscow: Academia. [in Russian].
- Kovalskiy, T. Dzh. (2003). *Problemni situatsii v keruvanni osvitoju*. Lviv: Litopis. [in Ukrainian].

- Kremen, V. G. (2005). *Osvita i nauka v Ukraini - Innovatsijni aspekty. Strategija. Realizatsija. Rezultaty*. Kyiv: Gramota. [in Ukrainian].
- Kunts, G., O'Donnell, S. (1981). *Upravleniye: sistemnyy i situativnyy analiz upravlencheskih funktsiy*. Moscow: Progress. [in Russian].
- Lugovoy, V. I., Knyaziev, V.M. (red.). (2004). *Metodologija derzhavnogo upravlinnya*. [Slov.-dovid.]. Kyiv: Vid-vo NADU. [in Ukrainian].
- Monotoring standartiv osvity. (2003). Lviv: Litopis. [in Ukrainian].
- Myslivenko, A. G. (2001). *Upravleniye. Novaja filosofskaja entsiklopedija*. Moscow: Mysl. [in Russian].
- Ouens, R. G. (2003). *Organizatsijna povedinka v osviti: kerivnytstvo uchbovymy zakladamy ta shkilna reforma*. Kharkiv: Karavela. [in Ukrainian].
- Serdzhovanni, T. Dzh., Barlingejm, M., Kumz, S., Tarston, P. R. (2002). *Keruvannya osvitoju i shkilne vryaduvannya*. Lviv: LItopis. [in Ukrainian].
- Shamova, T. I., Davydenko, T.M., Shibanova, G. N. (2002). *Upravleniye obrazovatelnyimi sistemami*. Moscow: Izd.tsentr "Akademija". [in Russian].
- Smit, A. (1935) *Issledovaniye o prirode i prichinah bogatstva narodov*. [An inquiry into the nature and causes of the wealth of Nations]. Moscow - Leningrad: Sotsekgiz. [in Russian].
- Tret'jakov, P. I., Mitin, S. N., Bojarintseva, N. N. (2003). *Adaptivnoye upravleniye pedagogicheskimi sistemami*. Moscow: Izd.tsentr "Akademija". [in Russian].
- Valevskiy, O. L. (2001). *Derzhavna polityka v Ukraini: metodolohia analizu, mekhanizmy vprovadzhenia*. [Monohrafia]. Kyiv: NICD. [in Ukrainian].
- Viktorov, V. H. (2005). *Upravlinnia yakistiu osvity*. Dnipropetrovsk: Porohy. [in Ukrainian].
- Vorotin, V.Ye. (2002). *Makroekonomichne rehuluvania v umovakh globalnykh transformatsii*. [Monohrafia]. Kyiv: Vyd-vo UADU. [in Ukrainian].

CERTIFICATE COURSE "MODERN POLISH BUSINESS COMMUNICATION" IN KYIV NATIONAL ECONOMIC UNIVERSITY NAMED AFTER VADYM HETMAN**Larysa Bondarchuk**

Associate Professor PhD, SHEE "Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman", e-mail: larysa.bondarczuk@ukr.net, Ukraine

Lesia Jermak

Lecturer, SHEE "Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman", e-mail: Polanie@ukr.net, Ukraine

Tamara Podgurska

Senior Lecturer, SHEE "Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman", e-mail: podgurska@meta.ua, Ukraine

Abstract. The paper presents the experiences and perspectives of studying the Polish language as a part of the certification course "Modern polish business communication" which is taught at Kyiv National Economic University for students and economists. The course aims at studying the practical use of Polish language in business, formation of cultural competence and awareness of the functioning of Polish language in business communication situations.

Keywords: certificate course, Polish language, business communication, intercultural communication, professional education.

DOI: <http://dx.doi.org/10.23856/2205>

Introduction

Wykształcenie wyższe zawodowe na Ukrainie przeżywa dziś trudny okres reform mających na celu poprawę edukacji zawodowej, humanizacji procesu edukacyjnego, aktywne wprowadzanie metod i innowacyjnych do szkolenia oraz tworzenia takiego paradygmatu edukacyjnego, w którym składnik lingwistyczno-kulturowy, wraz ze szkoleniem zawodowym, byłby jednym z najważniejszych czynników w tworzeniu profesjonalisty poziomu europejskiego.

Właśnie wielokulturowość i wielojęzyczność, w połączeniu z wysokim poziomem wiedzy w dziedzinie zawodowej tworzą dziś współczesnego ekonomistę. Dlatego wprowadzenie dyscypliny języka polskiego w wyższej uczelni ekonomicznej jest bardzo aktualne i ważne, ponieważ współpraca polsko-ukraińska przeżywa obecnie niezwykle wzrost. Temu sprzyja i integracyjny europejski wektor Ukrainy, i warunki geopolityczne obu krajów, i wspólna historia. 19 maja 2014 r. na Uniwersytecie Warszawskim odbyło się spotkanie delegacji Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich z delegacją Związku Rektorów Uczelni Ukrainy, zrzeszającego 125 rektorów uczelni ukraińskich. Głównym celem porozumienia jest m. in. doprowadzenie do zwiększenia mobilności akademickiej, wymiany studenckiej i naukowej, realizowanie wspólnych projektów badawczych oraz lepsze wykorzystanie osiągnięć uczonych obu krajów dla rozwoju nauki w Polsce i na Ukrainie.

Kurs języka polskiego w uniwersytecie ekonomicznym obejmuje podstawowe słownictwo i informacje gramatyczne, które wbudowane są w konkretne sytuacje komunikacyjne. Struktury, z którymi studenci są zapoznawani pozwalają na w miarę

swobodne porozumiewanie się i radzenie sobie w sytuacjach dnia codziennego, zarówno tych związanych z rodziną i domem, jak i tych związanych z pracą, np przedstawianie się, opowiadanie o sobie, o pracy, o zainteresowaniach, samopoczuciu, robienie zakupów, podróżowanie, konwersacje telefoniczne oraz wiele innych przydatnych informacji. Program ten ma na celu zapoznanie obcokrajowców z kulturą i stylem życia w Polsce oraz ułatwienie funkcjonowania w naszym kraju, ale także zachęcenie ich do aktywnego używania języka polskiego.

Program nastawiony jest przede wszystkim na rozwijanie umiejętności mówienia i rozumienia ze słuchu, bo przecież tak najczęściej się komunikujemy. Słuchacze poznają słownictwo z życia codziennego, przygotowując się do samodzielnego porozumiewania w języku polskim w standardowych sytuacjach (np. robienie zakupów, pytanie o drogę, zdobywanie informacji na dworcu, w hotelu, czy rozmowa w pracy).

Kurs certyfikacyjny "Współczesna polskojęzyczna komunikacja biznesowa" natomiast poza podstawowymi informacjami zawiera specjalistyczne słownictwo z zakresu biurowości, zarządzania firmą, kontaktów z klientami, negocjacji, prezentacji itp. Program zakłada aktywną naukę języka poprzez wprowadzenie studenta w typowe sytuacje komunikacyjne z jakimi spotykamy się w firmie, podczas udziału w spotkaniach czy też wykonując czynności biurowe. Pozwala opanować umiejętność prowadzenia korespondencji w języku polskim.

1. O Katedrze języka ukraińskiego i literatury KNEU, która zapewnia wykłady z kursu języka polskiego

Katedra języka ukraińskiego i literatury stanowi integralną część Wydziału Gospodarki Międzynarodowej i Zarządzania Kijowskiego Narodowego Uniwersytetu Ekonomicznego imienia Wadyma Hetmana. W murach uniwersytetu Katedra języka ukraińskiego i literatury istnieje od 1961 r.

Aktualnym priorytetem pracowników Katedry jest rozwój wysokiej kompetencji językowej przyszłych specjalistów, ekonomistów, konkurencyjnych na krajowym i międzynarodowym rynku pracy. W badaniach naukowych wykładowców Katedry przedstawiono oryginalne koncepcje autorskie ukraińskiego artystycznego i zawodowego ekonomicznego dyskursu, który uwzględni narodowe i oryginalne elementy kroskulturalne. Stała współpraca z instytutami Narodowej Akademii Nauk i czołowymi uniwersytetami Ukrainy promuje rozwój językoznawstwa teoretycznego, w szczególności w dziedzinie stylistyki i terminoznawstwa, ulepszenie metod nauczania języka ukraińskiego jako obcego, a tym samym sprzyja stworzeniu nowoczesnego dialogu edukacyjnego pomiędzy studentami a wykładowcami.

Katedra zapewnia wykłady z różnych dyscyplin językowych, normatywnych i do wyboru (literatura ukraińska, język ukraiński (zgodnie z ukierunkowaniem zawodowym), język ukraiński jako język obcy, język rosyjski jako język obcy, kultura języka naukowego, język polski, współczesny kanon retoryczny etc.

Celem dyscyplin „Język polski” i kursu certyfikacyjnego "Współczesna polskojęzyczna komunikacja biznesowa" jest praktyczne opanowanie języka polskiego i jego wykorzystanie w różnych sytuacjach komunikacyjnych. Praktycznym i profesjonalnym celem kursu jest opanowanie przez studentów języka polskiego w ramach tematów programu.

2. Aktualność i osobliwości kursu certyfikacyjnego "Współczesna polskojęzyczna komunikacja biznesowa"

Biorąc pod uwagę perspektywy i aktualność języka polskiego w uczelni ekonomicznej, Katedra języka ukraińskiego i literatury Wydziału gospodarki międzynarodowej i zarządzania Kijowskiego Narodowego Uniwersytetu Ekonomicznego imienia Wadyma Hetmana nie pozostała na uboczu nowego formatu procesu edukacyjnego. W 2016 roku studentom-ekonomistom zaproponowano nowy kurs certyfikacyjny "Współczesna polskojęzyczna komunikacja biznesowa".

Celem kursu certyfikacyjnego "Współczesna polskojęzyczna komunikacja biznesowa" jest aktualizacja znajomości języka polskiego w konkretnej dziedzinie komunikacji biznesowej.

Kursy przeznaczony jest dla studentów pragnących rozpocząć naukę języka polskiego lub chcących podnosić poziom swoich umiejętności językowych w zakresie biznesowym. Szczególny nacisk kładziony jest na komunikację w języku polskim przy zrównoważonym doskonaleniu kompetencji słuchania, czytania, mówienia i pisania. W programie kursu, obok elementów języka przydatnego w środowisku pracy, w biznesie, przewidziane są również tematy z zakresu kultury danego obszaru językowego. Tematyka kursu wzbogacona jest zagadnieniami z zakresu kultury polskiej. Zajęcia pozwalają słuchaczom podwyższać ich kompetencje komunikacyjne i poznać polskie realia.

Kurs certyfikacyjny "Współczesna polskojęzyczna komunikacja biznesowa" przeznaczony jest dla studentów-ekonomistów, pragnących dostosować swoje kompetencje językowe do przyszłego nowoczesnego i wymagającego środowiska pracy. Obszary tematyczne ujęte w kursie to przede wszystkim: komunikacja i obsługa klienta, budowanie marki, spotkania biznesowe, marketing, handel międzynarodowy, PR, nowoczesne technologie w biznesie etc. Szczególny nacisk kładziony jest na rozwijanie tzw. kompetencji miękkich: table talk, networking, negocjacje, wygłaszanie prezentacji i autoprezentacje.

Autorami kursu są wykładowcy Wydziału gospodarki międzynarodowej i zarządzania Kijowskiego Narodowego Uniwersytetu Ekonomicznego imienia Wadyma Hetmana.

3. Podręczniki języka polskiego dla obcokrajowców w ramach kursu certyfikacyjnego "Współczesna polskojęzyczna komunikacja biznesowa"

W ramach kursu certyfikacyjnego "Współczesna polskojęzyczna komunikacja biznesowa" studenci pracują z różnymi podręcznikami języka polskiego dla obcokrajowców.

Jednym z najbardziej popularnych opracowań do nauki języka polskiego jako obcego jest obecnie seria podręczników „Hurra!!! Po polsku”, ciesząca się powodzeniem zarówno wśród uczących się języka polskiego, jak i lektorów. Na popularność serii „Hurra!!!(...)” wśród nauczycieli języka polskiego wpłynęło kilka czynników. Przede wszystkim jest to pierwszy zestaw materiałów do nauki języka polskiego jako obcego, który został opracowany w tak całościowy sposób, zawiera on bowiem nie tylko podręcznik i zeszyt ćwiczeń dla ucznia wraz z nagraniami, ale również podręcznik metodyczny i plansze do gier komunikacyjnych. Po drugie, seria Hurra!!! wyróżnia się atrakcyjną szatą graficzną i praktycznym formatem A4, w czym przypomina podręczniki do nauki innych języków. Poza tym swą atrakcyjność zawdzięcza podejściu komunikacyjnemu oraz nowoczesnym metodom i technikom nauczania.

Nowoczesnym podręcznikiem też jest „Polski, krok po kroku”. To jest seria podręczników do nauki języka polskiego jako obcego. „Polski, krok po kroku” został opracowany z uwzględnieniem standardów wymagań egzaminacyjnych Państwowej komisji Poświadczania Znajomości Języka Polskiego jako obcego. Do podręcznika dołączona jest płyta z nagraniami mp3 obejmująca blisko 3 godziny nagrań dialogów, tekstów i ćwiczeń. Podręcznik "Polski krok po kroku" przeznaczony jest do pracy z nauczycielem jak również do samodzielnej nauki, gdyż jest on zintegrowany z platformą e-polish.eu. Przy każdym ćwiczeniu w książce podano numer pozwalający na odnalezienie go w wersji online. Daje to możliwość sprawdzenia odpowiedzi do niego, przetłumaczenia słów i wyrażeń w rozbudowanym słowniku multimedialnym oraz zapoznania się z komentarzem gramatycznym w kilku językach.

Podręcznikiem właśnie dla ekonomistów jest „Ekonomia to nie boli. Polski język ekonomiczny dla cudzoziemców”. Podręcznik adresowany jest głównie do studentów z zaawansowaną znajomością języka polskiego, uczestniczących w zajęciach przygotowujących do studiów wyższych w Polsce oraz uczestników kursów wakacyjnych i specjalistycznych. Może stanowić także dużą pomoc dla obcokrajowców, którzy zgłębiają tajniki języka i kultury polskiej do celów praktycznych - pracownikom firm zagranicznych, dziennikarzy czy polityków. Książka obejmuje 24 rozdziały prezentujące teksty związane z podstawowymi zagadnieniami ekonomicznymi, wzbogacone obszernym zestawem ćwiczeń. Podręcznik został uzupełniony alfabetycznym słowniczkiem podstawowych terminów ekonomicznych, odnoszących się do zawartych w nim tekstów. Ponadto autorki zamieściły bogaty zestaw artykułów prasowych o tematyce ekonomicznej. Dodatkową zaletą książki jest klucz do ćwiczeń oraz 2 płyty CD z nagraniami tekstów i ćwiczeń propedeutycznych.

Podręcznik „O biznesie po polsku. Wprowadzenie do języka biznesu. Podręcznik do nauki języka polskiego (B1, B2)” jest niezbędny dla studentów uczelni ekonomicznej. Jest to podręcznik, napisany z myślą o tych, którzy chcą poznać realia prowadzenia biznesu w Polsce, podstawowe słownictwo oraz struktury syntaktyczne używane w tej dziedzinie.

Powstawaniu „O biznesie po polsku” przyświecała taka koncepcja metodyczna, aby jako podręcznik specjalistyczny prezentował on słownictwo oraz struktury używane w biznesie, jednocześnie przywoływał struktury gramatyczne i słownictwo poznane przez uczących się języka polskiego na poziomie podstawowym - A1 i A2. Podręcznik może być wykorzystywany zarówno do pracy z nauczycielem, jak i samodzielnej pracy uczącego się. Stosunkowo prosty układ poszczególnych części oraz klucz do ćwiczeń pozwalają na samodzielną naukę. Słownictwo podzielone zostało na dwie grupy - ogólne oraz tematyczne. Słownictwo tematyczne zawiera zarówno słownictwo specjalistyczne związane z tematem lekcji, jak i słownictwo ogólne czy potoczne, które rozszerza zasób słów dotyczących tematów lekcji. W jego skład weszły również wyrażenia i zwroty. Część słownictwa tematycznego stanowi punkt „Łatwo zapamiętasz”, w którym prezentowane są internacjonalizmy etc.

Podręczników polskich dla nauczania języka polskiego w sferze biznesowej dla studentów specjalności ekonomicznych i wydanych przez ukraińskich wydawców jest bardzo mało. W szczególności, na Ukrainie mamy podręczniki w języku polskim, przeznaczone dla ekonomistów i specjalistów pracujących w sektorze turystyki, księgowych i studentów, którzy studiują stosunki międzynarodowe.

4. Innowacyjne metody nauczania języka polskiego jako obcego

Pozytywne wyniki w nauce języka polskiego jako obcego daje studentom samodzielne opanowanie materiałów audiowizualnych (filmy, opowiadania, słuchanie radia polskiego). Na przykład, przez wykładowcę z okazji rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości mogą być zaplanowane filmy "1920 Bitwa Warszawska" Jerzego Hoffmana i Jerzy Lubacha "Ciężkie braterstwo"), które opowiadają zarówno o przeszłości historycznej Polski i Ukrainy, dostarczają dużo nowego słownictwa i polskiej frazeologii. Studenci słuchają współczesne polskie piosenki, przygotowują prezentacje na różne tematy, opanowują pamięciowo wiersze, kolędy i pieśni w języku polskim.

Lektorzy na zajęciach z języka polskiego łączą tradycyjne metody nauczania języka z nowoczesnym podejściem do każdego studenta. Podstawową metodą wykorzystywaną w czasie zajęć jest metoda komunikatywna. Bazuje ona na aktywnym usprawnianiu czterech podstawowych umiejętności językowych: słuchania, czytania, mówienia oraz pisania. Jest to forma nauki stwarzająca atmosferę, w której student jest zmotywowany posługiwać się wyłącznie językiem polskim w czasie zajęć. Oznacza to, że zarówno lektor jak i student starają się nie używać języka ojczystego podczas kursu. Metoda komunikatywna jest wyjątkowo skuteczna i pomaga studentom czuć się swobodnie używając języka polskiego.

Ponadto nasi lektorzy wykorzystują metodę kognitywną opartą na rozmowie z tzw. native speakers, czyli osobami, których językiem macierzystym jest nauczany przez nie język polski. Metoda ta ma na celu wykształcenie takiej kompetencji językowej, dzięki której można rozumieć i samodzielnie kreować nieskończenie wiele poprawnych zdań w języku polskim. Metoda kognitywna zezwala na popełnianie błędów, gdyż właśnie dzięki nim zachodzi proces przyswajania języka polskiego.

W celu urozmaicenia zajęć, zmotywowania studentów, ale przede wszystkim rozwijania ich umiejętności językowych, wykładowcy stosują interaktywną formę nauki języka polskiego. Dlatego też w ramach kursu certyfikacyjnego "Współczesna polskojęzyczna komunikacja biznesowa" lektorzy korzystają z pracowni komputerowej. Studenci mają możliwość dostępu do Internetu po to, by w czasie zajęć korzystać z polskojęzycznych stron internetowych i pod okiem lektora ćwiczyć wymowę, rozumienie ze słuchu czy usprawniać umiejętność czytania ze zrozumieniem. Interaktywne ćwiczenia z wykorzystaniem komputerów oraz dostępu do Internetu są nowoczesną formą nauki doskonale rozwijającą umiejętności językowe.

5. Doświadczenie i perspektywy

Program kursu certyfikacyjnego "Współczesna polskojęzyczna komunikacja biznesowa" wynosi około 60 godzin (36 godzin - zajęcia praktyczne, 10 godzin - lekcje indywidualne, 14 godzin - samodzielna praca). Podczas warsztatów studenci będą uczestniczyć w różnych projektach językowych.

W Kijowskim Narodowym Uniwersytecie Ekonomicznym imienia Wadyma Hetmana kurs języka polskiego jako dyscypliny do wyboru oferowany jest przez Katedrę języka ukraińskiego i literatury Wydziału gospodarki międzynarodowej i zarządzania. Kurs języka polskiego jako języka obcego w naszej uczelni jest prestiżowym projektem ostatnich lat, dyscypliną, którą co roku wybiera więcej studentów. W 2014 roku polski kurs był wybrany przez 110 studentów, w 2015 - już 250, w 2016 - około 400. Projekt jest bardzo konkurencyjny.

Pierwszą lekcję kursu certyfikacyjnego "Współczesna polskojęzyczna komunikacja biznesowa" w Kijowskim Narodowym Uniwersytecie Ekonomicznym imienia Wadyma Hetmana 10 lutego 2016 przeprowadził dla studentów pan Ireneusz Derek, wiceprezes Polsko-Ukraińskiej Izby Gospodarczej, członek Międzynarodowego Związku Polskich Przedsiębiorców Ukrainy, Prezes polsko-ukraińskiej Izby turystycznej, współzałożyciel polsko-ukraińskiej spółki "Plastics-Ukraina", współautor książki "Jestem niewolnikiem czy wolnym człowiekiem?". Studenci z wielkim zainteresowaniem słuchali wykładów i aktywnie uczestniczyli w dyskusji na temat konkretnych aspektów współczesnej gospodarki w Polsce i na Ukrainie.

W ramach kursu certyfikacyjnego "Współczesna polskojęzyczna komunikacja biznesowa" w marcu studenci mieli warsztaty prowadzone przez Panią Lesię Jermak, wykładowczyni języka polskiego KNEU, członka Związku Polaków na Ukrainie. Warsztaty pt. "Rozmowa kwalifikacyjna" były bardzo ciekawe, profesjonalne i demokratyczne. Studenci uczyli się pisać CV w języku polskim (CV - curriculum vitae), uczestniczyli w projekcji filmu o tym, jak prawidłowo przygotować, przeprowadzić i zakończyć rozmowę z pracodawcą, wcielali się w rolę kandydata do pracy i pracodawcę.

W ramach kursu zaplanowano również: wykład-prezentację "Polska komunikacja biznesowa", cykl seminariów "Polskie media współczesne" (na przykładzie doświadczenia polskich mediów na Ukrainie - "Dziennik Kijowski", "Krynica"), trening językowy "Praktyka pracy z audytorium polskojęzycznym" (doświadczenia pracowników Związku Polaków na Ukrainie), cykl wykładów "Polski w sferze dyplomatycznej" (lekcje przedstawicieli Wydziału Konsularnego Ambasady RP na Ukrainie), seminarium "Polski w sektorze turystyki" (warsztaty menedżerów polskich Organizacji turystycznej w Kijowie), wykład online "Webesja pytań i odpowiedzi o języku polskim w biznesie" (autor - Pan dr Albert Novatski z Lubelskiego Uniwersytetu Katolickiego Jana Pawła II), wykład online "Język polski w nauce" (pracownik Narodowej Akademii Nauk Ukrainy Lesia Lazarenko, Berlin), seminarium-trening "Język polski w biznesie" (od przedstawicieli Międzynarodowego Związku Polskich Przedsiębiorców na Ukrainie) i inne. Zaplanowane są również warsztaty "Podstawy przekładu z języka polskiego na ukraiński tekstów o tematyce gospodarczej", "Podstawy przekładu z języka ukraińskiego na polski tekstów o tematyce gospodarczej". Po zakończeniu kursu studenci przygotowują grupowe prezentacje językowe. Wszyscy absolwenci programu otrzymują certyfikaty.

Conclusions and suggestions

Kurs języka polskiego w uczelni ekonomicznej daje dziś więcej szans na zatrudnienie w firmach z perspektywą, podnosi poziom konkurencyjności studentów. Współcześnie coraz większa liczba obywateli Ukrainy, którzy osiedlili się w Polsce lub przyjechali tam na studia, powinna posiadać kompetencje sprawnego posługiwania się językiem polskim. Współczesne nawiązywanie kontaktów biznesowych pomiędzy przedsiębiorcami, politykami, oraz instytucjami kulturalnymi i naukowymi Polski i Ukrainy pokazuje, że biznesowy język polski jest dziś ważny: politycznie i ekonomicznie uzasadniony.

Wobec powyższego kurs certyfikacyjny "Współczesna polskojęzyczna komunikacja biznesowa" dla studentów-ekonomistów – to jest dokładnie to, co jest potrzebne do udanej kariery. Po kursie studenci będą mieli nie tylko wiedzę z zakresu współczesnej polskiej terminologii ekonomicznej, ale prawdziwe praktyczne umiejętności posługiwania się

językiem polskim w biznesie, co jest niepodważalnym atutem dla przyszłej kariery przyszłego specjalisty i ekonomisty poziomu europejskiego.

References

- Dunin-Dudkowska, A., Trębska-Kerntopf, A. (2006). Ekonomia - to nie boli. Polski język ekonomiczny dla cudzoziemców. Lublin: UMCS.*
- Kowalska, M. (2008). O biznesie po polsku. Podręcznik do nauki języka polskiego. Wprowadzenie do języka biznesu. Kraków: Universitas.*
- Małolepsza, M., Szymkiewicz, A. (2007). Hurra!!! Po polsku. – Kraków: Prolog.*
- Stempek, I., Stelmach, A. (2010). Polski, krok po kroku. - Warszawa: Polish-courses.com.*

CONTEMPORARY LIFE DILEMMAS OF YOUNG POLES

Władysław Majkowski

Prof. PhD, Polonia University in Czestochowa,

e-mail: w.majkowski@pnap.ap.edu.pl, Poland

Abstract. In the dynamics of human life, the choices one makes, play an important role. Their number is proportional to the degree of freedom and opportunities that possess any particular person. Conversely, their range and number are diminishing with narrowing possibilities and degree of freedom. The essence of those choices is a sense of identity and the conviction that one is the architect of his own fate. At the same time making choices there is always the risk of making a mistake, do not make not only the best, but even the wrong choice. In this case, the responsible of choice is generally the one who as a free entity that performs. Today's generation of young people is a major beneficiary of the developments on the forum of civil liberties and the opportunities that has created the modern civilization. However, this positive situation puts the unit to the dilemmas associated with the choices, for which responsibility can not be attributed to others. Category of people who need to make weighty choices are primarily young people. Their choices are relate to such areas as the choice of school, field of study, occupation, and above all, starting a family, being single or select the clerical state. Circumstance which makes these choices risky is the young age of these people and the consequent lack of experience.

Keywords: choices, dilemmas, difficulty making decisions, emigration.

DOI: <http://dx.doi.org/10.23856/2206>

1. Wybory jako ważny element życia jednostki

Nowoczesne społeczeństwo stwarzając jednostce wielorakie możliwości, stawia ją jednocześnie wobec problemu wyboru, a więc dylematów, podejmowania decyzji odnośnie do ich realizacji albo pominięcia. Tego rodzaju trudność praktycznie nie jawiła przed młodymi ludźmi w społeczeństwach agrarnych. Przed młodym człowiekiem nie było wielkiego wyboru, z racji wszechwładnego autorytetu rodziców, a w szczególności ojca. Całe życie rodzinne przebiegało pod kontrolą i kierownictwem ojca rodziny, który "dzierzył" ojcowską władzę. Dzieci z wielkim szacunkiem odnosiły się do ojca zwać go «panem ojcem». Znajdowało to wyraz w nierzadko uniżonych formach szacunku takich jak: całowanie w rękę, upadanie do kolan, niekwestionowanie wypełniania jego woli... Ojciec rodziny nie tylko organizował życie rodzinne, ale także decydował o losie dzieci. Wprawdzie zakres wyborów był ograniczony, ale i w tym zakresie podlegał woli ojca. Na horyzoncie zawsze widniało gospodarstwo rolne. Im większy był jego areal, tym atrakcyjniejsza była perspektywa. Rodzice aranżując małżeństwo dzieci, zawsze mieli to na uwadze. Czasem ojciec decydował o pójściu córki do klasztoru, niedwuznacznie skazując ją na może nie do końca akceptowaną przyszłość (Zawisza, 1959: 133).

Dziecko dorastało i było automatycznie wciągane w proces funkcjonowania gospodarstwa z podziałem na role męskie i kobiece: dziewczynki pomagały w przyrządzaniu posiłków, sprzątaniu, pracy na roli, a nierzadko opiekowały się młodszym rodzeństwem; chłopcy pomagali

w pracy na roli, doglądaniu zwierząt i w pracach związanych z utrzymaniem i remontem domu... W ten sposób dzieci w rodzinie preindustrialnej nabywały umiejętności, które były im potrzebne w życiu dorosłym. Nauka, nawet na poziomie zdobywania umiejętności czytania i pisanie, praktycznie nie miała miejsca. Tym przywilejem mogli się cieszyć jedynie bogaci i wybrańcy.

Chociaż w rodzinie preindustrialnej dziecko było ze wszech miar dobrem, to jednak poziom jego pielęgnacji tak na etapie niemowlęctwa jak i na etapie dorastania był bardzo niski. Wynikało to z niskiego poziomu życia w ogóle, a rozwoju medycyny w sposób szczególny.. Zorganizowana służba zdrowia praktycznie nie istniała, a nieliczne formy pomocy zdrowotnej, zwykle związane z Kościołem, nie były w stanie udzielać takiej pomocy, zarówno ze względu na zakres potrzeb, jak i brak wiedzy medycznej.

Nowoczesne społeczeństwo oparte o dwa filary: industrializację i urbanizację, stawia przed jednostką możliwości, które wymagają od niej podejmowania decyzji. Konsekwencją stworzonych przez industrializację możliwości jest społeczna ruchliwość w formie społecznego awansu. Dotyczy to w szczególności dzieci rodziców niższych klas społecznych. Upowszechnienie bowiem nauczania stwarza im możliwość społecznego awansu poprzez wykształcenie, które jest bazą, na której uzyskuje się możliwość pełnienia bardziej skomplikowanych, ale jednocześnie lepiej wynagradzanych i cieszących się większym prestiżem ról społecznych, które stwarza sam proces industrializacji. W ten sposób dzieci stosunkowo łatwo awansują w hierarchii społecznej, dystansując znacząco swoich rodziców. Nadto industrializacja, kierując produkcję na rynek, intensyfikuje jej skalę i ją dywersyfikuje. To jeszcze bardziej domaga się specjalizacji pełnionych ról. Ten rodzaj produkcji i organizacji produkcji zrywa całkowicie z typem produkcji o charakterze samopomocowym na własny użytek, a przez to jest źródłem nowego systemu wartości opartego na roli, jaką dana jednostka pełni w nowym systemie produkcji. Przydatność jednostki w tym systemie wyrasta na bazie *know how to do* - umieć coś zrobić, a nie na bazie statusu społecznego wyrastającego z tradycji. Technicznie zaawansowany proces produkcji wymusza daleko posuniętą specjalizację (Broderick, 1988: 7; Beltrao, 1968: 42-43).

2. Źródła ograniczeń wyborów

Zasadniczo są trzy rodzaje czynników, które warunkują wybory jednostek. Są to: czynniki osobowe, czynniki o charakterze ekonomicznym i społecznym.

2.1. Osobowe

Czynniki osobowe warunkujące osobowe wybory to w szczególności uzdolnienia i cechy charakterologiczne jednostki. W pierwszym przypadku chodzi o te cechy jednostki, które stanowią warunek konieczny do tego, by jednostka była w stanie osiągnąć zamierzony cel. Są to w szczególności uzdolnienia, jakie warunkują realizację stawianych sobie zamierzeń. Realizacja niektórych z tych zamierzeń zakłada posiadanie specyficznych uzdolnień najczęściej określanymi jako talent.

Ważnymi czynnikami, które warunkują dokonywane przez jednostkę wybory są czynniki o charakterze psychologicznym, osobowościowym. I tak, pożądanymi, a nawet prawie zawsze koniecznymi cechami osobowościowymi są pracowitość, wytrwałość, determinacja, dyscyplina... Nie mniej ważnym jest umiejętność współpracy z innymi. Życie małżeńskie i rodzinne wymaga od jednostki postaw solidarności, miłości, altruizmu. Rzecz w

tym, że trudno sobie wyobrazić właściwe funkcjonowanie rodziny, w której panuje przemoc, egoizm czy hedonizm...

2.2. Ekonomiczne

Uwarunkowania ekonomiczne wyrastają na kanwie ekonomicznej zasady, że w ekonomii nie ma nic za darmo, zaś każdy wybór ma swoją cenę. Zakres dokonywanych wyborów jest z konieczności uzależniony od możliwości ekonomicznych. Studia, kupno samochodu, mieszkania czy założenie rodziny zawsze są związane z wydatkami. Brak środków na ich realizację jednoznacznie blokuje ich zdobywanie. Trzeba jednak dodać, że środki materialne są warunkiem koniecznym, ale nie jedynym i wystarczającym, do skutecznienia wyborów. Trzeba nadto zauważyć, że znaczące zasoby materialne nierzadko ułatwiają realizację celów. Jest to dowód, że ekonomiczne czynniki należą do ważkich w zakresie dokonywanych wyborów. Wszystko ma swoją cenę.

Stwierdzenie, że ktoś coś otrzymał nie jest tego zaprzeczeniem. Jakakolwiek darowizna, podarek, czy spadek... nie są w ostatecznym rozrachunku „darmowe”. Jeśli nawet „darmowość” ma zastosowanie w odniesieniu do beneficjenta, to już nie może być zastosowana w odniesieniu do tego, kto obdarowuje. Fakt obdarowania pomniejsza jego stan posiadania o dobro, jakim obdarowuje innego czy innych.

2.3. Społeczne

Do czynników społecznych warunkujących wybory należą te wszystkie okoliczności, które sprawiają, że nie ma społecznej blokady dla realizacji stawianych sobie przez jednostki celów. Dotyczy to zarówno regulacji prawnych jak i zwyczajów, czy uwarunkowań religijnych. W odniesieniu do pierwszych obowiązuje zasada równości wobec prawa. Dla obywatela społeczeństwa nowoczesnego wydawać by się mogło, że jest to postulat równoznaczny z truizmem. Realia życia jednoznacznie wskazują jak dalece postulat ten jest aktualny. I tak ludzie bogaci rzadziej niż biedni otrzymują skazujące wyroki sądowe; zaś dzieci rodziców pracujących w wolnych zawodach zwykle przejmują pełnione przez rodziców role. To wszystko ma miejsce nawet wtedy, gdy nie mamy do czynienia z otwartą korupcją.

Również blokady bazujące na zwyczajach, chociaż zanikające, to jednak nie zostały całkiem wyeliminowane. Odnosi się to w szczególności do utartych zwyczajów dotyczących wyboru zawodów czy też panującej mentalności, wyrażanej w formie stawianych sobie celów. Dobrym tego przykładem są wybierane określone w wielu społecznościach zawody o stosunkowo niskim prestiżu społecznym. Jest to rodzaj zadowalania się minimalnymi osiągnięciami. W takim przypadku nawet zdolne osoby nie są wystarczająco motywowane do nauki, która w przyszłości zaowocowałaby ich społecznym awansem. Dodatkową przeszkodą jest chęć szybkiego uniezależnienia się ekonomicznego, nawet kosztem przyszłej kariery zawodowej¹.

Wreszcie możliwe są blokady o charakterze religijnym. Dobrym tego przykładem jest system kastowy w Indiach. Religijnie usankcjonowany system klasowy ma swoje

¹ Przykładem społecznych czynników mających wpływ na wybór jednostki było przekonanie w szlacheckiej Polsce, że zajmowanie się handlem nie godzi się ze stanem szlacheckim. To przyczyniło się do bogacenia się niektórych grup, jak na przykład Żydów.

odzwierciedlenie w kontroli zawodów przez określone kasty o charakterze religijnym. I tak: zasadniczo tyle jest kast ile zawodów, ponieważ każda kasta kontroluje określony zawód. Cały zaś system jest religijnie usankcjonowany. Oznacza to, że chęć zmiany tego stanu rzeczy byłaby buntem przeciw Bogu, który ten system sankcjonuje. Chociaż w naszej kulturze nie istnieją tego rodzaju blokady to jednak religia może mieć wpływ na wybory młodego człowieka.

3. Młody Polak wobec alternatyw

3.1. Wybór zawodu, szkoły

Jak to zauważono wyżej, cechą nowoczesnego społeczeństwa jest daleko posunięty podział pracy i specjalizacja. Wyrastają one w kontekście rozwoju nauki i potrzeby posiadania ugruntowanej i specjalistycznej wiedzy zawodowej. Takiej wiedzy zwykle nie posiadają już rodzice dzieci nowoczesnego społeczeństwa, a zatem nie są w stanie przygotować dziecka do wyspecjalizowanych ról. Instytucją, która ma pełnić tą rolę jest szkoła. Nie uwalnia to jednak jednostki od dokonywania określonych wyborów w tej materii. Szkoła pomaga młodemu człowiekowi jedynie je skutecznie. Podstawowymi kryteriami dokonywanych wyborów są: osobiste zainteresowania, możliwości ich realizacji, oraz ponoszone koszty tak materialne jak niematerialne.

Osobiste zainteresowania jako kryterium wyboru szkoły i zawodu są znaczącym gwarantem sukcesu w tej materii młodego człowieka. Nie znaczy to, że preferencje szkolne i zawodowe młodego człowieka nie będą się zmieniać, chociaż te zmiany zwykle nie wychodzą poza pewne ramy problematyki. W kontekście wyboru zawodu ważnym kryterium są uzdolnienia i predyspozycje osobowościowe.

Chociaż obecnie znacznie poszerzyły się możliwości realizacji szkolnych i zawodowych aspiracji młodego człowieka, to jednak nierzadko bywa, że nie jest on w stanie je w pełni zrealizować. Ograniczenia mogą mieć swe źródło w szeregu czynników: braku instytucji szkolnych, wysokich kosztów materialnych czy czasowego horyzontu studiów...

3.2. Pozostać w kraju lub emigrować

Dylemat emigracji rodzi się w kontekście różnicy możliwości, w szczególności ekonomicznych, jakie oferują rodzinny kraj i ewentualnie kraj, do którego ma się emigrować. Zawsze jednak rodzą się wielorakie problemy w zależności od sytuacji jednostki i typu emigracji.

Najmniej negatywna dla jednostki forma emigracji jest wtedy, gdy emigruje dorosła osoba, wolnego stanu. Problemy emigracyjne, jakich doświadcza, nie dotyczą innych, zwłaszcza jak to ma miejsce w przypadku emigracji męża-ojca lub żony-matki. Nie oznacza to, że nawet w takich okolicznościach emigracja nie nastęrcza wielorakich trudności. Oto one: nowe i obce środowisko, brak znajomości języka, trudności ze znalezieniem pracy, brak rodzinnej atmosfery, brak przyjaciół i znajomych... Te negatywne aspekty emigracji są w znacznym stopniu łagodzone, jeśli emigrująca osoba udaje się do miejsca, gdzie już są emigranci z tego kraju. Dobrym przykładem takich okoliczności była emigracja Polaków do Stanów Zjednoczonych, gdzie istniały już ustabilizowane osady polskie. Takimi były polskie osady w Chicago: Trójcowo, Helenowo, Kantowo... Polacy mieli swój polski kościół, szkołę, sklepy i mniejsze zakłady... Nowoprzybyli do takiego środowiska nie spotykali się z totalną

obcością otoczenia. Również obecnie, zważywszy skalę polskiej emigracji, dość łatwo jest znaleźć rodaków już na emigracji ustabilizowanych, co jednak nie zawsze oznacza możliwość otrzymania znaczącego od nich wsparcia. Niebezpieczeństwo bycia wykorzystanym przez ustabilizowanych rodaków jest zawsze dość wysokie.

Inną zgoła sytuacją jest emigracja męża lub żony. W tym przypadku do niedogodności wspomnianej wyżej trzeba dodać nowe jej aspekty: pozostała w kraju rodzina i fakt przebywania poza własną rodziną. Jednak i w tym przypadku należy mieć na uwadze kilka czynników: odległość docelowego miejsca emigracji, rodzaj emigracji: emigracja stała lub czasowa, częstotliwość kontaktów emigranta z rodziną pozostawioną w kraju pochodzenia... W przypadku emigracji męża lub żony (najczęściej ojca czy matki) rodzina zostaje przynajmniej czasowo zdekompletowana, a przez to, z racji swego charakteru, doznaje uszczerbku w swym wymiarze jakościowym. Jest rzeczą oczywistą, że dłuższa nieobecność współmałżonka, ojca czy matki, w rodzinie musi zakłócić naturalny rytm rodzinnego życia, ponieważ dekompletuje rodzinną wspólnotę. Tak uszczuplona rodzina ma pełnić funkcje, które jest w stanie pełnić jedynie rodzina kompletna i to we wspólnym wysiłku i udziale wszystkich jej członków. Sytuacja rodziny zdekompletowanej przez emigrację podobna jest do sytuacji rodziny zdekompletowanej przez śmierć któregoś z jej członków, a zwłaszcza ojca lub matki. W pewnym sensie, przynajmniej z punktu widzenia psychologicznego, sytuacja jest jeszcze bardziej dyskomfortowa, ponieważ towarzyszy jej świadomość, że emigracja jest konsekwencją własnego wyboru, a nie zdarzenia losu, na którego bieg nie miało się wpływu.

Emigracja obu młodych małżonków wydaje się być mniej dysfunkcyjna dla rodziny. Wprawdzie nie ominie ich „gorycz” emigracji, ale każdy z nich może liczyć na wsparcie drugiego współmałżonka. Żaden z nich, z racji swego osamotnienia, nie będzie też bezpośrednio narażony na pokusy nawiązywania bliskich relacji z innymi osobami, które mogłyby zagrażać jego małżeństwu. Nie oznacza to jednak gwarancji ich satysfakcjonującego urzeczywistnienia się. Nierzadko sytuacja materialna małżonka zmusza go do ciężkiej pracy, co może negatywnie odbić się na relacjach małżeńskich.

Dysfunkcyjność emigracji najbardziej jest widoczna w przypadku emigracji jednego z małżonków. W tym przypadku do przytoczonych wyżej negatywnych aspektów emigracji trzeba dodać dwa bardzo ważne. Jeden dotyczy emigrującego małżonka, drugi współmałżonka pozostałego w kraju i ich dzieci. W pierwszym przypadku chodzi o fakt, że pozbawiony możliwości zaspokojenia popędu seksualnego mąż lub żona będą szukać znajomości, które stworzą im taką możliwość. A ponieważ wielu emigrantów znajduje się w podobnej sytuacji, to prawdopodobieństwo, nawiązania takiej znajomości jest bardzo duże. Naprzeciw takiej potrzebie wychodzi też brak nieformalnej kontroli w obcym środowisku. Prawdopodobieństwo takiego obrotu sprawy jest tym większe, im rzadziej emigrant powraca do rodziny.

Trudności doświadcza również pozostały w kraju współmałżonek: pozbawiony jest współżycia seksualnego, czuje osamotnienie, brak mu pomocy w prowadzeniu gospodarstwa domowego i wychowaniu dzieci. I chociaż zwykle na skutek emigracji męża-rodzica polepsza się sytuacja materialna rodziny, to jednak cena, jaką rodzina płaci jest bardzo wysoka. Cenę tę płacą zwłaszcza dzieci ponieważ „dziecku dla prawidłowego rozwoju potrzebne są nie tylko odpowiednie warunki materialne, ale przede wszystkim czynna życzliwa obecność obojga rodziców. Każde z nich wnosi bowiem do procesu wychowawczego właściwe sobie elementy” (Juszczak, 2009: 97).

Wychowawcze konsekwencje dla dziecka stają się jeszcze bardziej groźne, gdy oboje rodzice emigrują, pozostawiając dziecko pod opieką dziadków, a nawet kogoś z dalszej

rodziny. Pozbawione bezpośrednich relacji z rodzicami dziecko dozna uszczerbku na swojej psychice, co może mieć negatywne konsekwencje w całym dorosłym życiu. Sytuacja może okazać się tak dramatyczna, że dziecko będzie ze smutkiem wspominać dzień wyjazdu na emigrację zarobkową swoich rodziców.

Chociaż emigracja zarobkowa jest wielką niewiadomą i ryzykiem, to jednak będzie zawsze kusić możliwością poprawy warunków materialnych bytu. Emigrant wprawdzie nigdy nie jest w stanie przewidzieć jak potoczą się jego emigracyjne losy, bilansu zysków i strat, to nadzieja bardziej wygodnego życia będzie wystarczającą siłą, by podejmować ryzyko związane z emigracją. Świadomość ryzyka, jakie niesie emigracja, jest ważna, by podejmowana w tym względzie decyzja była dogłębnie przemyślana.

3.3. Założyć rodzinę lub pozostać singlem

Widocznym fenomenem współczesnego społeczeństwa jest wzrost liczby singli. „Fenomen singli zasadza się na znaczącym wzroście liczby młodych, zwykle wykształconych, mających dobrą i ciekawą pracę ludzi, preferujących styl życia zdominowany przez określony system wartości w którym sukces społeczno-ekonomiczny zajmuje naczelne miejsce. Taki system wartości narzuca jednostce określony styl życia, który go warunkuje, a następnie sam przez niego zostaje utrwalany” (Majkowski, 2010: 229).

Chociaż w każdym wieku i we wszystkich społeczeństwach był pewien odsetek ludzi, którzy nie założyli rodziny, to jednak liczba tych osób, powody dla których to miało miejsce a nade wszystko ocena samego zjawiska, były zgoła inne niż obecnie. W odniesieniu do pierwszego aspektu założenie rodziny było powszechnym sposobem życia, a często warunkiem przetrwania jednostki oraz znaczącym elementem społecznego prestiżu. Była też wywierana na jednostkę swoistego rodzaju presja, by założyć rodzinę (Majkowski, 1997: 24). Niezałożenie rodziny wynikało zwykle z braku uwarunkowań jednostkowych do działań w tym zakresie, a nie z intencjonalnego wyboru. Wyróżniającą cechą wielu współczesnych singli jest powód nie zakładania rodziny – osobisty wybór oraz skala tego fenomenu. Zjawisko singli jest nie tylko widocznym fenomenem, ale problemem o ważkich konsekwencjach.

Dopóki życie rodzinne z rodzinnym gospodarstwem było środkiem społecznych zabezpieczeń praktycznie nie istniała dla niego alternatywa. „Godnie” żyć można było tylko w rodzinie, a poza nią było się skazanym na nędzę i żebractwo. Gdy w nowoczesnym społeczeństwie, przygotowany do pełnienia dobrze płatnych ról, młody człowiek znajduje satysfakcjonujące go źródło utrzymania, a system ubezpieczeń gwarantuje mu utrzymanie na starość, założenie rodziny straciło część gatunkowego ciężaru. W konsekwencji rodzina pochodzenia przestała być dla wielu nie tylko wzorem do naśladowania, ale nawet punktem odniesienia. Dzieje się tak niezależnie od faktu, że to rodzice zwykle inwestują w jego zawodowe przygotowanie. Korzystając z tego faktu, dorosły młody człowiek urządza sobie życie według nowych zasad, nierzadko bez wiązania się na trwałe w ramach formalnego związku małżeńskiego. Tym sposobem założenie rodziny, albo jest przekładane na nieokreśloną przyszłość, albo wręcz młody człowiek z niego świadomie rezygnuje. Pojawiająca się alternatywa dla życia rodzinnego – bycie singlem - staje się całkiem realną, a teraz uwolnioną od negatywnych konsekwencji, jakimi była obciążona w przeszłości. W tym samym kierunku działa anonimowość życia wielkich aglomeracji, która sprawia, że na jednostkę nie jest wywierana presja w celu założenia rodziny; uwolniona spod nieformalnej społecznej kontroli jednostka decyduje sama o sobie.

W nowoczesnym społeczeństwie, przynajmniej do pewnego wieku jednostki, życie bez własnej rodziny przestaje być niedogodne, a nawet jest funkcjonalne dla zawodowej kariery tej jednostki. „Nawet zaspokajanie potrzeb seksualnych, które dotąd było związane z rodziną (małżeństwem) znajdują już inne środowisko. Ma to miejsce w ramach spotkań osób, które mieszkają osobno, a spotykają się na rozrywki i seks. Ta forma życia nazywa się living apart together – LAT i stanowi jedną kategorię singli” (Majkowski, 2010: 231).

Singlizm nie jest łatwym do zdefiniowania pojęciem. W jakim wieku i pod jakimi warunkami jednostka może być zaliczona do kategorii singli. Trudno bowiem, by dziecko lub dorastający człowiek nie był singlem albo ofiara zdarzeń losowych takich jak śmierć współmałżonka lub rozwód... Nawet doprecyzowanie kryteriów singla nie do końca czyni klarowną tę kategorię. Zawsze pozostanie ona kategorią o charakterze arbitralnym. Nie podając w tym momencie definicji singla można na bazie dwóch kryteriów: trwałe-czasowy i wolny wybór-konieczność wyróżnić cztery kategorie singli: czasowy z konieczności i czasowy z wyboru; trwałe z wyboru i trwałe z konieczności (Stein, 2008: 146 – 147).

Powyższa typologia, chociaż pożyteczna dla zrozumienia fenomenu singli w nowoczesnym społeczeństwie nie jest jednak kompletna. Nie obejmuje bowiem tego rodzaju singli, którzy nie do końca z własnego wyboru, ani też nie z konieczności zostali singlami. Ich status singla jest bardziej wynikiem niezdecydowania i odkładania decyzji, niż konsekwencją świadomego wyboru. Każdy rok w odłożeniu decyzji pomniejsza ich szansę na znalezienie partnera małżeńskiego, ponieważ każdego roku ubywa wolnych osób ich kategorii wiekowej; ich rówieśnicy albo mają własne rodziny lub powzięli inne decyzje co do swego życia.

Tak więc definicja singla jest zawsze sprawą umowną. Rzecz bowiem w tym, że nie ma biologicznego czy społecznego wieku, który by oznaczał wejście w tę kategorię społeczną. Trzeba raczej szukać przesłanki lub przesłanek, które mogłyby uzasadnić sformułowanie takiej kategorii. Tym kryterium będzie zapewne wiek. Wydaje się też, że wiek 30 lat może stanowić taką linią demarkacyjną. Racje przemawiające za tym są tak społeczno-ekonomiczne jak i psychologiczne. Co do pierwszych to istnieje przekonanie, że jednostka w wieku 30 lat powinna być ekonomicznie niezależna i społecznie dojrzała, tak by mogła zdecydować o swojej przyszłości. W odniesieniu do wymiaru psychologicznego wiek 30 lat może stanowić ostatni moment, by podjąć życiową decyzję dotyczącą zawarcia małżeństwa i założenie rodziny. Każdy rok zwłoki w tym względzie powiększa trudności co do zmiany utrwalonego „singielskiego” stylu życia. Nawyki „bycia wolnym” stają się stylem życia, z którego nie łatwo już zrezygnować. Wreszcie nie bez znaczenia jest też fakt, że każdy rok pomniejsza kohortę wiekową singli. W następstwie radykalnie zmniejsza się kategoria ewentualnych kandydatów na męża lub żonę, ciągle jeszcze osób wolnego stanu. Jest to proces nie do zatrzymania. Przyjmuje się, że jednostki stanu wolnego w wieku 35 lat mają nikielne szanse na znalezienie kandydata do małżeństwa: mężczyźni 7%, a kobiety zaledwie 2%. Nadto zwykle są to osoby rozwiedzione (Tymicki, 2001: 82).

Najbardziej ciekawym, o poważnych społecznych konsekwencjach, jest typ singla: trwałe z wyboru. P. Stein przypisuje tej jednostce duże zdolności przystosowawcze i eksploracyjne. Te ostatnie wynikają z faktu, że „budując swoje życie, ponosząc ryzyko oraz zapuszczając się w nieznanne i niezbadane obszary, nie mając gotowych modeli wykonywania ról społecznych ani wsparcia ze strony społeczeństwa jako całości” (Stein, 2008: 155). Ten osąd singli na stałe z wyboru wydaje się być bardzo pobłażliwy, ponieważ u podstaw dokonanych przez nich wyborów leżą: ekonomiczna kariera, niezależność, wolność, szerokie grono znajomych i przyjaciół, pogoń za rozrywkami i hedonizm. To nie są ani anachoreci ani mnisi, czy „Judymowie”; zwykle starają się korzystać z życia na ile się da, myśląc o swojej

przyszłości jedynie w kategoriach ekonomicznych. Nowoczesny system zabezpieczeń pewnie im zapewni na starość stosunkowo komfortowy poziom życia materialnego, ale nie zapewni osobowych z racji więzów rodzinnych relacji; jeśli będzie im świadczona przyjaźń, to na nią nie do końca zasłużyli.

3.4. Kohabitacja jako możliwy wybór

Kohabitacja jest formą quasi rodzinnego życia, której podstawową cechą jest to, że kohabitanci nie zawarli formalnego związku małżeńskiego. Powody, dla których kohabitanci wybierają tę formę życia, wyznaczają rodzaje kohabitacji.

Pierwszym rodzajem kohabitacji jest kohabitacja poprzedzająca zawarcie formalnego związku małżeńskiego. Jest ona rodzajem przedłużonego narzeczeństwa, okresem „sprawdzania się” celem podjęcia ostatecznych decyzji: sformalizowanie „związku” lub rezygnacji z kohabitowania. Pozostający w tej relacji partnerzy tłumaczą swoje zachowanie potrzebą lepszego poznania się bez wcześniejszych formalnych zobowiązań. Ten rodzaj kohabitacji zwykle prowadzi do sformalizowania zaistniałego stanu rzeczy. Gdy jednak kohabitanci decydują się na rozstanie, to nie mają przeszkód prawnych, aby to uczynić. Zwykle nie mają względem siebie zobowiązań, a więc i sam proces rozstania jest krótki. Terminacja kohabitacji jest niekiedy nazwana „przedmałżeńskim rozwodem” (Kwak, 2014: 227).

Drugą formą kohabitacji jest kohabitacja będąca układem o charakterze bardziej trwałym. Wchodzą w nią osoby, dla których instytucja małżeństwa stanowi zbyt wielkie skrupowanie i dlatego z niej rezygnują, ale jednocześnie mają potrzebę pewnej stabilizacji, przy zachowaniu dużej dozy wolności. Osoby te zwykle akcentują potrzebę więzów emocjonalnych i są przekonane, że ten rodzaj nieformalnego związku może tę potrzebę zaspokoić.

Trzecią formą kohabitacji jest układ w którym heteroseksualni partnerzy z zasady nie są zorientowani na tworzenie wspólnoty rodzinnej. Oznacza to, że ani w bliższej ani w dalszej perspektywie nie myślą o małżeństwie, a sam układ nie nosi cech trwałości. Jednak ten rodzaj relacji nierzadko utrwała sam układ, chociaż raczej nie ma następuje jego formalizacja.

Do natury układów kohabitacyjnych należy ich nietrwałość. Jedne z nich są formalizowane, a więc przestają być kohabitacjami, inne się rozpadają. Sposób terminacji kohabitacji jest skorelowany z długością okresu jej trwania. „W czasie pierwszego roku jednakowo często kohabitacja zmienia się w małżeństwo, jak i rozpada się (dla około jednej czwartej przypadków dla każdej sytuacji). Przy dwóch latach trwania najczęściej pojawiającym się sposobem wyjścia z kohabitacji było małżeństwo. Do końca drugiego roku 40% par kohabitujących sformalizowało związek, a 32% się rozstało” (Kwak, 2014: 232).

Kohabitacja jest ze swej natury antyrodzinna. Jej sedno jest zaprzeczeniem tego, czym jest rodzina. Rodzina jest klasycznym przykładem grupy podstawowej (primary group), której cechą jest to, że ma charakter trwały, że jej członkowie angażują się w grupę całą swoją osobowością i dlatego są niezastępowalni. Kohabitacja jest zaprzeczeniem takich postaw.

Najpierw w odniesieniu do kohabitacji niesłusznie używa się nazwy związek. Istota kohabitacji polega właśnie na tym, że kohabitanci niczym nie są „związani”². To co ich

² Trudno zatem zgodzić się z K. Kiernan, która przewiduje, że kohabitacja tak się upowszechni i tak dalece będzie akceptowana, że kohabitacja i związek małżeński będą na równi traktowane z

„wiąże” to wspólne zamieszkanie, wspólne prowadzenie kuchni i życie seksualne. Jest to najbardziej instrumentalna forma bycia we dwoje, a nie związek. Trwałość ich bycia razem nie wykracza poza prostacki utylitaryzm.

Kohabitacje są ze swej natury antynatalistyczne i antyprokreacyjne. Gdyby kohabitanci byli zainteresowani rodzicielstwem, to zawarliby związek małżeński. Związek małżeński jest trwałą formą zobowiązań, a te są konieczne w przypadku rodziny. Jeśli cechą rodziny nowoczesnego społeczeństwa jest jej niska płodność jako zaplanowany styl życia, to kohabitacje są ze swej natury antynatalistyczne. Najpierw kohabitanci intencjonalnie wykluczają posiadanie dzieci i to jest nastawienie antynatalistyczne ze swej natury. Poza tym kohabitacje są nietrwałymi formami bycia razem. Z badań wynika, że „wraz z upływem czasu rośnie liczba osób niezadowolonych ze związku kohabitacyjnego, a maleje zadowolonych” (Kwak, 2014: 234).

Kohabitacja jako substytut życia rodzinnego jest odzwierciedleniem zmian, jakie zachodzą nie tylko w rodzinie, ale i w szerszym społeczeństwie. „Wyrażają się w nich wszystkie zasadnicze przemiany dzisiejszej kultury symbolicznej i struktury społecznej, a przede wszystkim rozwój poczucia wolności, wzrost subiektywizmu i indywidualizmu, upowszechnienie się ideologii osobistego szczęścia i sukcesu, laicyzacja świadomości, kształtowanie się postawy biernej i nieangażowanie się całą swoją osobowością w cokolwiek, rozwój skomplikowania życia i otwartości” (Kwak, 2014).

3.5. Rodzicielstwo - w jakim stopniu?

Jak to już zostało wspomniane wyżej wielodzietność rodziny preindustrialnej wyznaczały czynniki natury ekonomicznej, zabezpieczenia społecznego i uczuciowego. W systemie produkcji preindustrialnej rodzina wielodzietna była rodziną ze wszech miar funkcjonalną. W tym systemie gospodarstwo rodzinne było źródłem utrzymania wszystkich członków rodziny. Jednocześnie wszyscy domownicy, każdy na miarę swoich możliwości, włączali się w wykonywanie prac w domu czy na polach. Każde dodatkowe dziecko stanowiło nową parę rąk do pracy od najmłodszych jego lat, przy minimalnych kosztach, jakie ponosiła rodzina, związanych z jego wychowaniem i wykształceniem.

Po drugie, zważywszy fakt, że rodzina była jedyną instytucją społecznego zabezpieczenia na starość oraz powszechnie wysoką śmiertelność noworodków, trzeba było mieć dużo dzieci, aby mieć gwarancję, że jedno lub więcej z nich zaopiekuje się rodzicami w starości. Wielodzietna rodzina bezsprzecznie stwarzała większą gwarancję, że starzy rodzice nie zostaną na starość pozbawieni środków do życia. Nie dziwi zatem fakt, że rodziny tego okresu były wielodzietne; rodzina tamtego okresu nie stawiała wobec dylematu, czy mieć dodatkowe dziecko, a raczej ile dzieci jeszcze może mieć i to nie ze względu na warunki materialne, lecz ze względu na biologiczny rytm życia. Powszechnie przyjmuje się, że jeszcze w pierwszej dekadzie 20 wieku na polskich ziemiach kobieta rodziła średnio 9 dzieci. Jednak co czwarte dziecko umierało jako niemowlę.

Sytuacja uległa zgola zmianie, w społeczeństwie zindustrializowanym. Najpierw zmalała śmiertelność dzieci, co oznaczało, że nawet przy mniejszej ilości posiadanych dzieci, szansa, że któreś z nich lub nawet wszystkie przeżyją rodziców i w starości się nimi zaopiekują, była bardzo wielka. W tym samym kierunku zadziałał system zabezpieczeń na

racji posiadanych dzieci. Rzecz jednak w tym, że brak będzie sposobu przypisywania dzieciom ich biologicznych rodziców.

wypadek choroby czy starości: renty i emerytury. Na wypadek, gdyby dzieci umarły wcześniej albo nie chciały lub nie mogły zaopiekować się rodzicami, ci ostatni nie są pozbawieni środków do życia. Inny czynnik, który zadziałał w kierunku zmniejszenia się dzietności rodzin to wzrost kosztów związany z wychowaniem i daniem wykształcenia dziecku. W społeczeństwach nowoczesnych z każdym dodatkowym dzieckiem związane są dodatkowe koszty, które obecnie rodzina ponosi, aż do momentu jego usamodzielnienia się, co następuje bardzo późno, bo około 25 roku życia.

Zakończenie

Wybory ludzkie, a zatem i młodych ludzi, mają zawsze swoje odniesienie do dwóch płaszczyzn: indywidualnych predylekcji i możliwości oraz czynników zewnętrznych. Każda z tych płaszczyzn na swój sposób moduluje działania człowieka, zwłaszcza młodego. Jednak człowiek młody, bardziej niż wiekowo zaawansowany, podlega wpływom zewnętrznym: modzie, reklamie, presji otoczenia... Oddziaływanie to może być tak silne, że staje się formą sterowania jednostką. W tym przypadku jednostka jest poddana kontroli, a jej postępowanie nabiera cech przymusu. Niezależnie od tego ciągle ma swoją rację bytu twierdzenie, że każdy jest kowalem własnego losu. Rzecz bowiem w tym, że to ostatecznie jednostka podejmuje decyzje co do swojej przyszłości, czy aktualnych działań. Dotyczy to nade wszystko spraw największej wagi: założenia rodziny, posiadanego potomstwa czy emigracji. To od tych decyzji w dużej mierze będzie zależeć jakość życia jednostki.

Trzeba też dodać, że dokonując wyborów, jednostka musi mieć na uwadze nie tylko hic et nunc, ale też dalszą przyszłość; nie tylko osobiste korzyści, ale i dobro wspólne, nie tylko dobro materialne, ale i duchowe. Człowiek bowiem to compositum, w którym zawsze ściera się to co indywidualne ze społecznym, materialne z duchowym, wzniosłe z przeciętnym. Z tego odniesienia jednostka nigdy się nie wyzwoli.

References

- Beltrao, P.C. (1968). *Sociologia della famiglia contemporanea*, Roma.
- Broderick, C. B. (1988). *Marriage and the Family*, New Jersey: Prentice Hall.
- Juszczak, K., Rondalska, D. (red.), Zduniak, A. (red.) (2009). *Wpływ emigracji zarobkowej na wychowanie rodziny*, w: *Edukacyjne zagrożenia i wyzwania młodego pokolenia*, Poznań.
- Kwak, A. (2014). *Współczesne związki heteroseksualne: małżeństwa (dobrowolnie bezdzietne), kohabitacje*, LAT. Warszawa: Żak Wydawnictwo Akademickie.
- Locke, H. J. (1940). *Mobility and Family Disorganization*. *American Sociological Review*, No. 5.
- Majkowski, W. (1997). *Czynniki dezintegracji współczesnej rodziny polskiej*, Kraków: Wydawnictwo Księży Sercanów.
- Majkowski, W. (2010). *Rodzina polska w kontekście nowych uwarunkowań*. Kraków: Księży Sercanów.
- Stein, P., Sztompka, P. (red.), Boguni-Borowska M. (red.). (2008). *Być singlem – próba zrozumienia życia singli*, w: *Socjologia codzienności*. Kraków: Wydawnictwo Znak.
- Tymicki, K. (2001). *Starokawalerstwo i staropanieństwo. Analiza zjawiska*, *Studia Socjologiczne*, No. 4.
- Zawisza, A. (1959). *Kobieta w kulturze i obyczajach Polski XV wieku*. *Kultura i Społeczeństwo*, No. 2.

LINGUOCULTURAL CHARACTERISTICS OF DIALOGUE TECHNOLOGIES FOR COGNITIVE ACTIVITY ORGANIZATION OF HIGHER SCHOOL STUDENTS IN THE PROCESS OF TEACHING HUMANITIES

Tetiana Mishenina

Prof. DSc, Kryvyi Rih State Pedagogical University,
e-mail: t.mishenina@gmail.com, Ukraine

Olena Hushko

lecturer, Kryvyi Rih Economic Institute of SHEE “Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman”, e-mail: pygmalion.utu@gmail.com, Ukraine

Abstract. The paper considers the task of the implementation of dialogue technologies with the account of linguocultural characteristics. The authors prove that communication is carried out in the process of dialogization (in the context of the research –educational one) which provides the formation of language, linguocultural and intercultural competencies. The paper outlines linguoculturemes, which are realized at different levels of the language system in general and nationally marked levels in particular. It is gradually proved that educational dialogization can be built with the account of semantic realizations of linguoculturemes. The authors present the classification of linguoculturemes, outline thematic groups of nationally marked vocabulary, used in the process of intercultural dialogization. They associate the formation of linguistic personality of future professionals with the working-out of the appropriate levels, achieved in the process of future specialists’ cognitive activity.

Keywords: dialogue technologies, linguocultural characteristics, cognitive activity, humanities, linguistic personality, linguocultureme.

DOI: <http://dx.doi.org/10.23856/2207>

Introduction

Traditional system of teaching in higher educational establishments assigns a key role in developing and conducting practical classes to the teacher. According to the innovation strategy of the educational process educational dialogization is upraised to the foreground.

The concepts of communication structure represent three main components (functions, sides, components): three fundamental dimensions (characteristics, parameters) of communication: communicative reflection, communicative appeal and communicative attitude (Mjasishhev, 1995); communicative, interactive and perceptive components (Batsevych, 2007); cognitive, affective and regulatory functions (Kolominskij, 1972); gnostic, behavioral and affective components (Obozov, 1979); gnostic, praxeological and affective components of communication (Bodalev, 1982); informatory, regulatory and affective functions (Lomov, 1984).

The above mentioned allows developing a level of cognitive activity of students in the dialogical learning. It is determined by the following requirements: 1) reconstructing the professionally oriented environment in which the participants of a dialogue perform the roles of the bearers of definite social and professional roles; 2) taking into account psychological and age characteristics and the level of students’ language competence.

The analysis of the introduced groups of communication components shows that due to their psychological and pedagogical essence they are closely connected. That allows us to look at them as varieties within the outlined paradigm of the structure and functions of communication, expressing the content of information and cognitive, regulative and behavioral as well as emotional and affective components of the communication structure.

Implementation of dialogue technologies with the account of linguocultural characteristics

The aim of our paper is to outline the linguoculturological features of dialog technologies in organization of university students' cognitive activity in the process of teaching of humanities.

The conception of behavioral and regulatory along with interactive and effectual communication functions is associated with the manifestation of subjective activity of communication participants and peculiarities of their interaction. The potentiality is determined by the manifestation of intersubjective relativity – procedurality, contextuality and the correlation of subjectivity of communication participants, making possible the formation of linguistic identity. To reveal the nature of communication in close relationship with the intercourse let us briefly outline the features of manifestation of a linguistic personality and a communicative personality. While a linguistic personality (Batsevych, 2007) refers to a person who reveals himself/herself as one possessing a sufficient level of means of a native language code (*the code* is a system of symbols and rules of information transmission by channels of connection (communication) in accordance with socio-cultural peculiarities) in different communicative situations, a linguistic personality (Batsevych, 2007) is treated as a person possessing a unique cognitive base and knowledge of a specific idioethnic language at verbal, semantic, pragmatic and cognitive levels.

The implementation of language personality is carried out in the process of communication, which is traditionally defined as a set of connections and interactions of language personalities, societies and subjects within which there occurs an exchange of information, experience, abilities, skills and results of activity. Communication is a complex concept, covering all possible types of processes of connection and interaction between people: informational (information exchange), interactive (connections and influence of the participants); perceptive (perception by sensory receptors).

Accordingly, if the communication is one of necessary and universal conditions for the formation and development of the society and the personality, the communication is primarily associated with the information connection.

In the content of future specialists' philological training it is necessary to consider communication as one of the modes in the existence of phenomena (along with the language and speech); notional and ultimately semantic aspects of social interaction and communication; a complex, symbolic, personal and transactional process of the exchange of signs in the course of which we can observe the transmission of certain external or internal information, and also the display of status roles which the participants of communication take in regard to each other.

Communication is carried out in the process of dialogization (in our case – the training one), which provides the formation of language, linguocultural and intercultural communication (*tab. 1*):

Table 1

Competence	Realization
Language competence	participants of intercultural communication know the language (language code) of communication, first of all have a good command of all language levels, the style of language and speech, the rules for creating language constructions and messages (Batsevych,2007)
Linguocultural competence	interlocutors know basic culture elements (national customs, traditions, realities) of the country, the language of which is used for communication; able to identify in the language the informationspecific for this country and use it to achieve the intended communicative purpose; able to carry out cross-cultural communication, which requires knowledge of lexical units with a national-cultural semantic component and skills of their appropriate use in the situations of intercultural communication as well as the ability to use background knowledge to achieve understanding in the situations of indirect and direct intercultural communication (Batsevych,2007)
Intercultural competence	participants of intercultural communication know habits, customs, laws and regulations of a specific communication society, a national linguocultural community,which form individual and group motivation purposes, types of behaviour (especially – the communicative one), non-verbal components (gestures, facial expressions); national and cultural traditions, systems of values (Batsevych,2007)

Considering that the intercultural communication is understood as a communication of people from different cultures, who speak different languages. Soat the linguocultural level, it is primarily a particular type of culture, which is characterized by the interaction of national cultures, ethnic and cultural competence of individuals, the desire to achieve interethnic consent in all areas of communication.

The observation of the cultural stock (as a complex of knowledge, a certain outlook, the orientation in the areas of the national and world culture, which a typical representative of a certain culture possesses and a set of basic units included in a certain national culture) of the languages under study may serve as a good example (tab. 2):

Table 2

Ukrainian and English linguocultures

<i>Linguocultureme</i>	Dictionary meaning	Linguocultural interpretation
accumulates bothlinguistic concepts and inherent extra-linguistic cultural environment; can be expressed in a word, a phrase, a sentence or a		

<p>text; is a carrier of a connotative meaning, which is fully realized only in cases of thorough familiarity with the language and the culture of a particular ethnic group.</p>		
<p>Towel</p>	<p>1) a long piece of fabric (cotton, linen) used for drying oneself or wiping things dry; <i>Typical for Ukrainian (you won't find this meaning in the English dictionary):</i> 2) a piece of decorative fabric with an embroidered or woven ornament; traditionally used for house decoration as well as the Ukrainian folk rituals</p>	<p>For the Ukrainian people the towel is a symbol of the family: the bride and the bridegroom used to stand on the towel at the wedding ('And we were standing on a towel, and we were taking our oath...' – folklore); to prepare/take/bring towels to send for towels 'Standing on a towel' is associated with different stages of the ceremony related to the readiness of a girl for a family life, her engagement and marriage. It is the symbol of ritualism (the baby was taken with a towel from a birthing mother; a towel was used for binding a beam on a house, giving a send-off before a long journey – the symbol of the way); towels, hung in the house, act as protective amulets</p>
<p>Tea</p>	<p>1) a hot drink made by infusing the dried crushed leaves of the tea plant in boiling water 2) the evergreen shrub or small tree which produces tea leaves, native to southern and eastern Asia and grown as a major cash crop <i>Typical for English (you won't find this meaning in the Ukrainian dictionary)</i></p>	<p>For the British tea is a symbol of refreshing comfort, warmth, home, family, friends and life. ('If the day is a sentence, tea for me is the punctuation.' – Andy Callaghan); to have/drink/sip tea to ask/invite to tea to pour tea morning/afternoon/high tea The word is widely used in idioms and set phrases: - all the tea in China (a</p>

	<p>3) a meal:</p> <ul style="list-style-type: none"> - breakfast, typically consisting of a hot drink and bread; - afternoon tea – a light afternoon meal consisting typically of tea to drink, sandwiches, and cakes; - high tea – a meal eaten in the late afternoon or early evening, typically consisting of a cooked dish, bread and butter, and tea. 	<p>priceless amount or value; something of such great value that it cannot be quantified);</p> <ul style="list-style-type: none"> - be not (one's) cup of tea (To not be something one prefers, desires, enjoys, or cares about); - weak tea (slang Something that is particularly underwhelming or unimpressive), etc. <p>Tea in English Literature:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ‘As far as her mom was concerned, tea fixed everything. Have a cold? Have some tea. Broken bones? There's a tea for that too. Somewhere in her mother's pantry, Laurel suspected, was a box of tea that said, 'In case of Armageddon, steep three to five minutes'. (<i>Illusions</i> by Aprilynne Pike); - ‘In Britain, a cup of tea is the answer to every problem. Fallen off your bicycle? Nice cup of tea. Your house has been destroyed by a meteorite? Nice cup of tea and a biscuit. Your entire family has been eaten by a Tyrannosaurus Rex that has travelled through a space/time portal? Nice cup of tea and a piece of cake.’ (<i>Mr Stink</i> by David Williams).
--	---	---

The cultural stock allows observing the cultural background of the word – the description of nominative units, which represent the phenomena of social life and historical events.

In the context of the biomorphic code of the culture, which reflects the conceptions of a certain national linguocultural community about the world of plants and animals we can observe the stereotypes of the culture, the perception and assessment in its terms of the whole creation that surrounds a man (tab. 3).

Table 3

Biomorphic code of linguocultures

Type of culture	Word	Literal translation into Ukrainian	Peculiarities of linguocultural interpretation
English	Rose Oak (a tree)	Роза Дуб	The Rose of England, was adopted as a symbol of peace and merges a white rose (representing the Yorkists) and a red rose (representing the Lancastrians). During the War of the Roses, these two sides fought over the control of the royal house. The Oak is the national tree of England, representing strength and endurance. The Royal Oak and Oak Apple Day commemorate the escape of King Charles II from the grasps of the parliamentarians after his father's execution; he hid in an oak tree to avoid detection before making it safely into exile. The Major Oak is an 800- to 1000-year-old oak in Sherwood Forest, fabled as the principal hideout of Robin Hood.
Ukrainian	Periwinkle Cherry (a fruit tree)	Барвінок Вишня	The Periwinkle is a symbol of life and immortality; first love, virginity, sanctity of marriage, a young man, the universe (to pick a periwinkle means to go on a date; A blossoming periwinkle – a confession of love; A periwinkle in full bloom – a happy marriage; A faded periwinkle – an unhappy marriage) The Cherry is a symbol of a girl; parental home; a family

In the process of language learning it is methodically reasonable to use linguocultural comparisons that involve the procedures of identifying similarities and differences in languages and cultures of different national linguocultural communities. As an example we represent a table with linguocultural comparisons within Slavic, Germanic and Romance languages (tab. 4):

Table 4

**Comparison of the lists of months
in Slavic, Germanic and Romance languages**

Ukrainian	Polish	Russian	English	French	Latin
Січень	Styczeń	Январь	January	Janvier	Ianuaris
Лютий	Luty	Февраль	February	Février	Februarius
Березень	Marzec	Март	March	Mars	Martius
Квітень	Kwiecień	Апрель	April	Avril	Aprilis
Травень	Maj	Май	May	Mai	Maius
Червень	Czerwiec	Июнь	June	Juin	Iunius
Липень	Lipiec	Июль	July	Juillet	Iulius
Серпень	Sierpień	Август	August	Août	Augustus
Вересень	Wrzesień	Сентябрь	September	Septembre	September
Жовтень	Październik	Октябрь	October	Octobre	October
Листопад	Listopad	Ноябрь	November	Novembre	November
Грудень	Grudzień	Декабрь	December	Décembre	December

In the content of professional training of future specialists the activation of cognitive activity allows forming alinguistically cultural personality – a person who possesses a unique cognitive base, the knowledge of all levels of a particular idioethnic language, culture (especially spiritual one), flexible communicative strategies and tactics, common within a particular national linguistic community. The concept of communication involves a linguistic personality who has a handle on a speech situation, reveals individual communicative behaviour (communication style) as a functionally stylistic variety of a linguistic code.

In the integral structure model of a linguistic personality we distinguish the following levels of language proficiency:

- *verbal and semantic* level determines the proficiency level of a native language based on the knowledge of a language system;
- *linguo-cognitive* level allows building the linguistic picture of the world by regularizing and systemizing individual concepts, conceptual words, images;
- *motivational and pragmatic* level (*of pragmatic communicative needs*) promotes the awareness of the system of motives and personal values in the linguistic picture of the world.

The above characterized levels correlate with the definite components. These are the components of values, of worldview, culturological, personal, cognitive, behavioural and that of language proficiency and linguistic feeling. They represent the complex formation of a linguistic personality and are initially formed in the process of educational communication (tab. 5).

Levels of the cultural code of a linguistic personality correlate with linguoculturemes in accordance with thematic characteristics.

The vocabulary with national and cultural specific character covers the following thematic groups:

- material culture (national symbols, traditional dwelling, household utensils, tools, food and drinks, traditional clothing, centres of public gathering);
- social rituals and customs (family traditions and rituals, calendar holidays and ceremonies, labour traditions and holidays);

- society organization (family, clan, economic activity, crafts and trades);
- knowledge about the world and the nature (astronomy, meteorology, demonology, flora, fauna);
- quantity and calculation (mathematics, metrology);
- health of people and animals (traditional healers, diseases);
- etiquette (greetings, wishes (congratulations), family relationships, etc.);
- abstract concepts (fortune, misfortune, happiness, grief, truth, lies, wealth, poverty, etc.).

Table 5

Components of linguistic personality

Of Values	System of values
Of Worldview	System of reasons for existence
Culturological	Level of culture mastering
Personal	Individual
Cognitive	Understanding of lexical and idiomatic potential, grammatical forms and structures, stylistic diversity of the native language
Behavioural	Linguistic behaviour, behaviour in typical communicative situations
Of Language Proficiency and Linguistic Feeling	Ability of an individual to present own views according to linguistic norms and select from the possible options the most successful and accurate in semantic and stylistic regard

Thematically defined linguocultures are implemented at different levels of the language system in general and at nationally coloured levels in particular. Educational dialogization can be built with the account of semantic realizations of linguocultures (tab. 6):

Table 6

Levels of the cultural code of a linguistic personality:

Linguocultureme
Linguocultureme – a real thing (a language sign, naming a national artefact, which does not have a verbal equivalent in a different culture) For example: a) Ukrainian: <i>щедрівка (shchedrivka); вертен (vertep); бандура (bandura); цимбали (cymbals); вареники (vareniki); борщ (borsch); мазанка (mazanka); тин (tin)</i> ; b) English: <i>bill (білль), cottage (cottage), pub (паб), cricket (крикет), golf (гольф), hamburger (hamburger), sandwich (сандвіч), lift (ліфт)</i>
Significative linguocultureme (the denotatum is common for the cultures under comparison while the significatums differ in the importance and content of cultural information) For example: a) Ukrainian: <i>батько-мати (mother-father); батьківщина (спадщина) (homeland (heritage)); кобзар (kobza-player); подавати рушники (to bring towels, which can mean according to the context – to give the consent to the marriage)</i> ; b) English: <i>mother-</i>

father, homeland(heritage), a northerner, a piece of cake (according to the context can have a meaning of something very easy or easily achieved)

Connotative linguocultureme

(contains cultural information only through the connotation of a language sign while its subjective conceptual content is identical or very similar in the compared languages)

For example: a) Ukrainian: *барвінок* (*periwinkle*); *мак* (*poppy*); *чорнобривці* (*marigolds*); *тополя* (*poplar*); *криниця* (*well*); *ластівкат* (*swallow*); *лелека* (*stork*); b) English: *shamrock*; *bluebell*; *thistle*; *daffodil*; *oak*; *lion*; *apple pie*; *cats and dogs*

Trope and figurative linguoculturemes of mythological, folk and poetic, idiomatic and of written literature origin. Having a culturological sense in the denotation of the content they, as a result of a sense transfer and a shift in meanings, acquire an additional connotative culturological sense.

For example: a) Ukrainian: *Сонячна доля* (lit. (literal) *Sunny fortune*); *сонячні кларнети* (lit. *sunny clarinets*); *квітчаста батьківщина вишні й соловейка* (Б.І. Антонич) (lit. *the flowery motherland of the cherry-tree and the nightingale* (B.I. Antonych)); *Я вас люблю, як сіль свою Сиваш / як ліс у груднісвій листок останній* (Вінграновський) (lit. *I love you like the Sivash loves its salt and like the wood in December loves its last leaf* (Vinhranovskyi)); b) English: *Bloody Nora*; *the bee's knees*; *a mist before one's eyes*; *She Walks in Beauty, Like the Night* (Lord Byron); *like a curate's wife to whom the squire's lady was being very kind* (W. S. Maugham)

Linguoculturemes – a phraseological unit of ethnic, colloquial and written literature origin

For example: a) Ukrainian: *Розрута могила* (*Devastated grave*) / *В своїй хаті своя правда і сила, і воля* (*In your own home – your own truth, your strength, you will*) / *Наша дума, наша пісня не вмре, не загине* (*Our thought, our song won't die and won't be lost*); b) English: *Let's hit the road* / *One swallow doesn't make a summer* / *Out of the blue* / *Go to the bow-wows*

Linguoculturemes – folk nouns

(based on month names; traditional festivals; astronomical, earthly and biomorphic picture of the world)

For example: a) Ukrainian: *березень* (*March*) – *бурильний, веснявець, весномрій, весноклич, весновій, крапельник, первоцвіт, птахограй, rado світ, соняшник* (*sunflower*) – *сонцеклонник, сонцелюб, сонцебриз*; b) English: *Plough Monday*; *Shrove Tuesday*; *Rochester's Sweeps Festival*; *autumn – fall, crown of the year; sere and yellow leaf; the fall of the leaf; spring – springtime, ice run, prime; spring tide, the prime of the year, vernal season, Mae, youth; winter – wintertime, winter-tide, hog season, hiems, Mister Hawkins; April (Aprilis, April day, April fish, April Fool's Day, April Fool, April shower)*

Symbolic linguoculturemes (symbolic and substantive) – linguistic signs with cultural content, expressing characteristic features of the world perception of a national linguoculture and perceived in the society like symbols

For example: a) Ukrainian: *Україна* (*Ukraine*); *Дніпро – Славути* (*Dnipro – Slavuta*); *Кобзар* (lit. *Kobza-player*); *Каменяр* (lit. *Stonemason*); *Великий Луг* (lit. *Great Meadow – Velyki Luh*); *Хортиця* (*Khortytisia*); *Чумацький Шлях* (lit. *the choomaks' way – the Milky Way*); b) English: *Big Ban*; *The London Eye*; *The Tower*; *Stonehenge*; *The Tube*; *Peter Pen*; *beefeater*; *pub*; *Houses of Parliament*; *Magna Charta*; *Bill of Rights*; *William the Conqueror*; *Guy Fawkes*

Symbolic linguoculturemes of social and national behaviour

(language etiquette)

Forexample: a) Ukrainian: *Добридень!* (*Good afternoon!*); *Перепрошую!* (*Sorry!*); *Моє шанування!* (*My compliments!*); *Слава Ісусу!* (*Glory be to Jesus Christ!*) *Боже поможу!* (*God help us*); b) English: *How do you do! I beg your pardon! Thank God! Good Gracious! Don't mention it!*

Educational communication in general and didactic communication within the linguoculturologicaldiscourse is defined as the interaction process, resulting in the transformation of each participant'sstateand bringing it to the maximum possible proximity to themutualstate, whichas an integral whole comprises the consistency of opinions and estimates. Therefore, as a result of communication we do not have just an exchange of views and ideas but the state transformation of each subject (object) into their comparable property, mutual experience and common knowledge.

Conclusions and suggestions

To summarize, the main function of dialogization (didactic communication) taking into account linguocultural characteristic is changing by one of the subjects (an addresser – a teacher) of attitudes, beliefs, actions, knowledge,abilities and skills of another subject (a recipient – a student) sometimes pursuing his/her own interests or,as a rule, according to the realities of socio-cultural reality.

The particular qualities of a dialogical discourse are first of all revealedin its professional focus. Linguocultural characteristic of educational communication in terms of higher educational establishment is characterized by a threefold focus on educational cooperation, future professionals (relevantstate, promising lines of development) and the subject of learning. At the same timeeducational dialogization in the process of professional training of future specialists is notable for its subjects' personal, sociocultural and subject orientation.

Further research will be focused on the development ofdialogue techniques with due consideration of the parameters of communicative behaviour and linguocultural distance.

References

- Andreeva, G.M. (1980). Social psychology. Moscow, Russia: Moscow University Press.*
Batsevych, F.S. (2007). The dictionary of terms for intercultural communication. Kyiv, Ukraine: Dovira.
Bodalev, A.A. (1982). Personality and communication: Selected Works. Moscow, Russia: Pedagogy.
Kolominskij, J.L. (1972, January). Social standards as stabilizing factors of 'social psyche' Questions of psychology, 1, 99-110.
Lomov, B.F. (1984). Methodological and theoretical problems of psychology. Moscow, Russia: Nauka.
Mjasishhev, V.N. (1995). Psychology of relationship. Voronezh, Russia: Publishing House of the Institute of Applied Psychology "MODEKS"
Obozov, N. (1979). Interpersonal relations. Leningrad, Russia: Leningrad State University.

EMOTIONS IN THE PROCESS OF FAMILY COMMUNICATION

Emília Janigová

PhD, The Catholic University in Ruzomberok, e-mail: emilia.janigova@ku.sk, Slovakia

Tadeusz Bąk

Prof., PhD, The Bronisław Markiewicz State Higher School of Technology and Economics in Jarosław, e-mail: t.bak@pnap.ap.edu.pl, Poland

Monika Podkowińska

PhD, Warsaw University of Life Sciences - SGGW,
e-mail: mpodkowinska@gmail.com, Poland

Abstract. The article refers to the issues related with the importance of emotions in the process of communication. The article presents types of emotions; it describes one of the types of feedback, which is expressing sympathy, pointing to verbal phrases, which do not comfort the interlocutor. The authors also note the importance of non-verbal communication as a form of communication primarily serving the transmission of emotions, stressing that the face and eyes are the main means of expressing emotions. The article also presents the relationship between the nature of parental communication and self-esteem of the child, pointing to examples of positive and negative messages.

Keywords: emotion, family, communication, empathy, self-esteem

DOI: <http://dx.doi.org/10.23856/2208>

Introduction

The transfer of information from the sender to the recipient using a variety of tools and forms of communication is the main function of the communication process. However, next to the information function, the communication process also serves another crucial function, such as building an impression made on others, influencing or expressing emotions.

The issue of emotions, the possibility of their expression and reading is an extremely complex issue, which is of particular importance in the face of family communication. Because the family is a place, where children are taught how to deal with the experienced emotions, how to express them, how to talk about them and how to interpret emotional information. The feedback plays an important issue in this regard, which can serve support, encourage the sender to a longer speech, indicate understanding of the feelings experienced by the interlocutor, identifying with his emotions, and finally assessing or advising.

The article is an attempt to answer the question of what place the family communication plays in the sphere of skilful expression of emotions, empathy and understanding. On the one hand, the authors point out the significance of emotions in communication, while on the other hand, they present the role which is played by the family in this respect because the family “is irreplaceable in the life of every human being. It is a place for communicating basic life experiences, as well as the future of the next generations.” (Janigova, Ferenčíková, 2016: 42). It is a place, where children learn how to use the communication tools, how to express emotions or which communication strategy to adopt in the face of conflict. “The family is the first and natural environment for raising children. [...]

The parenting style adopted by the family is a kind of a statue, which we pass on to the children.” (Pawluk-Skrzypek, Witek, 2016: 23).

Emotions in the communication process

Transferring and acquiring information are the main functions of the communication process. In addition to the information needed to implement the basic necessities of life, in the process of communication the interlocutors also transfer emotions, which are the motivating force to undertake certain actions and to respond in a certain manner to a given communication situation. “So the emotions are the motivating force, as they not only organise the subjective experiences of people, but they also energize their reactions and provide these reactions with a direction.” (Turner, Stets, 2009: 25). Therefore, one can draw a conclusion that the emotions underlie the bases of, e.g., interpersonal communication, but also other types of communication, which determine the strength with which the basic goals of the communication process are implemented. “What’s more, after a moment’s thought it immediately becomes clear that emotions are a «binder» connecting people together and creating commitment into great social and cultural structures.” (Turner, Stets, 2009: 15). It is difficult to consider issues relating to the effective and efficient communication without paying attention to the emotions and their types. In the case of non-verbal communication it is worth noting that one of its main functions is the function of expressing emotions as this is the form of communication, which is an essential and main means of expression of emotions. (Leathers, 2007: 36). However, it should be kept in mind that “one of the unique properties of the people is that they base the construction of the social ties and the formation of complex socio-cultural structures on emotions.” (Turner, Stets, 2009: 15). Therefore, emotions can be likened to the driving force of the communication process, because they make the process of communication take on a specific form and direction. They determine the selection of the communication channel, time and place of a conversation. Emotions can be divided into positive and negative, but this is not the only division, because emotions can also be compared to colours. The basic ones “after combining” give a different colour, what is more, some colours are vivid, intense, while others are less so. R. Plutchik distinguishes eight primary emotions, indicating that these emotions function as reactions to the environment. According to him, these emotions include acceptance, surprise, fear, sadness, disgust, expectation, anger and joy. In his opinion, some emotions are primary, while others result from them – therefore, they are secondary. (Turner, Stets, 2009: 31). “He presents the primary emotions graphically, as something that works very similar to the colour wheel, and the «mixtures» of these primary emotions generate new, diverse types of emotions in people.” (Turner, Stets, 2009: 31). Therefore, a mixture of two primary emotions (original dyad) is, for example, anger and joy, which generate pride, or another example – joy and acceptance generate love and kindness (Turner, Stets, 2009: 31).

When considering issues related to emotions, attention should also be paid to instinctive and conditioned emotions. Instinctive emotions are experienced properly without our conscious participation, which is exemplified by fear. These emotions are triggered automatically, which constitutes a response to stimuli coming from the environment (Adler, Rosenfeld, ProctorII, 2006: 220). The conditioned emotions are “triggered by «emotional scripts» or «emotional knowledge», which is acquired in the process of socialisation.” (Adler, Rosenfeld, ProctorII, 2006: 220). Shame is an example of the conditioned emotions.

Given the wide range of emotions, it is worth noting that it is communication that enables the interlocutors to understand what the interlocutor experiences, his mood, and the emotions he experiences. In the area of transmitting emotions, the key role is played by non-verbal behaviour. It must be remembered that non-verbal communication is “the richest source of information about emotional states, but we are also aware that non-verbal signals are solid and stable indicators of emotions, which were transmitted or received.” (Leathers, 2007: 21). A special role in the field of transmission of emotional information is played by the face and eyes. The significance of the eye speech is evidenced by a wide variety of statements or proverbs, such as “icy stare”, “kill someone with the look”, “goosey eyes”, “frowning upon someone”. The eyes indicate the intensity of the experienced emotions. As D.G. Leathers observed, “the expression of our face reveals the type of emotion we are experiencing, while our eyes communicate the intensity of our emotions.” (Adler, Rosenfeld, Proctor II, 2006: 80).

Discussing issues related to emotions and non-verbal behaviour we should also pay attention to the fact that communication is a process, which not only allows transferring information about the experienced emotions, but what is more, it leads to infecting with emotions. We can infect the interlocutor with emotions, just like we can with a runny nose. Sadness shown by the interlocutor may lead to sadness experienced by the recipient, joy and smile of the interlocutor may evoke joy and smile on the recipient’s face. In fact, regardless of where the people are located, if they stay in the presence of others, they are at risk of “being infected with emotions.” J. Bauer observes that “whenever people stay together, they attune with great regularity with their emotions to the moods and situations, in which others are located, and they show this through various forms of body language, mostly by mimicking or imitating behaviours belonging to specific emotions.” (Bauer, 2008: 12). Of course, a smile on the face can occur not only during a conversation face to face, but also in the case of indirect communication. A photo of a laughing child may evoke a smile on the face of a viewer. Just like recalling pleasant memories, the viewed images or photos can bring a smile or facial expression reflecting sadness or regret.

Then, it is clear that non-verbal communication is used to transfer emotions, and it can even lead to “infecting” with emotions. However, attention should be paid to one more important function which is played by non-verbal messages in this regard. The face, eyes and body language can indicate the experienced emotions, but they are also a source of information for predicting how the given communication situation will look like later on and how the interlocutor will behave. “The facial expressions, stares, gestures and behaviours perceived in others [...] lead to the inner conviction about what we can expect in the further course of events.” (Bauer, 2008: 13). The non-verbal behaviour observed by the recipient is an important indicator not only of what the sender feels, which emotions he experiences, but most of all how he will behave and where the conversation is going. “Every day we need for the observed behaviour to provide us the directly accessible, intuitive knowledge about the development of the events.” (Bauer, 2008: 13).

With regard to the transfer of emotional information, it is worth noting that not only the body language plays an important role here. Although the face and eyes are the main sources of emotional information, it is also worth remembering that there are voice signals. D. G. Leathers notes that “in order to express emotions, we must be able to use the voice effectively, as well as to accurately identify the emotions expressed vocally by others.” (Leathers, 2007: 21).

Non-verbal communication provides the interlocutors with a wide range of diverse possibilities for transferring emotional information. Therefore, it is worth remembering that

although words are the primary source of information, the proper interpretation of verbal messages becomes easier thanks to non-verbal communication. Non-verbal communication is used to supplement and complement the verbal messages.

Emotions and communication in the family

When considering issues related to expressing emotions and interpreting non-verbal behaviours that serve as indicators of emotions, it is worth paying attention to the family communication. Because the family is a place, where children learn how to use the available tools of communication, how to use non-verbal behaviours and voice messages to properly interpret the emotional information. It is the parents and the school that “are co-responsible for the socialisation of children. Beneficial effects in this respect occur when the parents and school have common goals and a sense of mission to the children.” (Pawluk-Skrzypek, Witek, 2016: 65).

It is worth noting that the way in which parents talk to children about emotions is an extremely important issue in the area of skilful expression of emotions – which in turn results in a skilful formation of relations. Because “the way parents talk to the children about emotions exerts a tremendous influence on the child’s development” (Adler, Rosenfeld, ProctorII, 2006: 219). One can talk about two styles of such parental communication, i.e., “training emotions” and “dismissing emotions”. There is no doubt that parents, who choose the first style – “training emotions” – “teach the children the ability to express feelings, which later in their lives will result in establishing satisfactory relations with others.” (Adler, Rosenfeld, ProctorII, 2006: 219).

Another important issue in the area of family and parental communication is the feedback, which comes in the form of expressing empathy, and actually the use of phrases, which may seem an expression of identification with the interlocutor according to the sender, in reality indicate that the sender does not feel empathy. This type of behaviour can be exemplified by revoking others the right to their own feelings, downplaying the importance of the situation, protection of the “self” or a glass of cold water. (Adler, Rosenfeld, ProctorII, 2006: 197-198).

Revoking the right to own feelings (Adler, Rosenfeld, ProctorII, 2006: 197). is limited to the use of such verbal phrases, like: “Do not worry”, “It is not worth worrying about”. These are phrases, which do not allow reassuring the interlocutor, they do not belong to the phrases, which allow the expression of empathy, but they transmit a hidden message in the form of the following advice: “Stop feeling what you are feeling, because there is no point in being sad (anxious)”. Thus, “the interlocutor wants the person he is addressing to feel differently. Ironically, such advice will certainly not help, as it is unlikely that someone can or wants to stop feeling anxious just because someone advises him so.” (Adler, Rosenfeld, ProctorII, 2006: 197).

Downplaying the situation is also a kind of feedback, which does not bring comfort. An example of this type of feedback is the phrase “It is just a test”. However, this “test” could have been an extremely important event to the interlocutor. The lack of understanding in this regard can be a serious problem and a “blow” for the man, who is aware of the consequences of the situation.

Another example of the lack of empathy refers to the situation, in which the sender cares more about the protection of the recipient than helping him. Identifying with the

interlocutor is not possible in a situation, in which the sender thinks only about justifying his own action.

The last message, which indicates a lack of empathy, refers to the message, in which the interlocutor provides information about his success, achievements, joy and happiness. A child coming back home and calling out, "I have got a B for a math test", is treated extremely badly and unfairly by the parent, who in response says, "Why not an A?". "Cooling someone's enthusiasm is the opposite of feeling empathy." (Adler, Rosenfeld, ProctorII, 2006: 198).

In the sphere of family communication an important issue is related not only to the expression of acceptance and understanding, but building the family communication based on openness. Because building an atmosphere of the home's hearth remains extremely important, it is based on expressing the experienced emotions, thoughts, needs and expectations. Healthy and effective family communication is open that is based on the principle, which allows an open expression of thoughts and feelings, and which points to the importance of listening.

Table 1

Examples of positive and negative parental messages

Negative messages	Positive messages
ignoring, rejecting child's feelings (sadness, joy), punishing, ridiculing, humiliating	expressing positive feelings towards the child, both in the form of words and gestures (e.g. hugging);
demanding that the child pretends to be someone else than himself, to make an appropriate impression on others, or to get something that He wants	talking to the child and listening to him attentively
comparison to others unfavourable for the child	providing the child with a sense of security, trust, devoting time to be with the child
disregarding the views and opinions of the child, especially in matters, which do not involve him	encouraging the child to manifest his own individuality, involving in household duties and learning important life skills, which will help him become independent in the future
denying a rational justification to the child	encouraging the child to express his own opinion, enabling him the ability to learn from his own mistakes, accompanying him in exploring the world
attributing a label destroying the individuality of the youngest family member	
accusing someone about leading the loved or respected one to destruction	

Source: (Lindenfield, 1998; Pawluk-Skrzypek, Witek, 2016: 27-28).

Effective family communication, including the effective and open parental communication, determine not only the quality of the relations built, but also constitute an important tool for building the self-image by the youngest family members. It should be

remembered that “the way of communicating with the child is a reflection of how we perceive him.” (Pawluk-Skrzypek, Witek, 2016: 27).

In the sphere of parental communication we can distinguish negative messages, which destroy the child’s self-esteem and positive ones, based on open communication associated with attentive listening to the child or using the supportive messages – both those of a verbal and non-verbal nature. (Pawluk-Skrzypek, Witek, 2016: 27-28). Examples of positive and negative messages are presented according to G. Lindenfield in table no. 1.

Parental communication therefore represents a powerful tool in the hands of adult family members, who through the selection of appropriate forms and means of communication not only do not communicate the value, norm and the rules of conduct, communicating knowledge about the world around, but they also allow the formation of relationships, meeting the needs of security and belonging, and they determine the self-image of the youngest family members, because “the way of communicating with the child is essential for shaping his image of his own self.” (Pawluk-Skrzypek, Witek, 2016: 28).

References

- Adler, R. B., Rosenfeld, L. B., ProctorII, R. F. (2006). *Relacje interpersonalne. Proces porozumiewania się. Poznań: Rebis.*
- Bauer, J. (2008). *Empatia. Warszawa: PWN.*
- Janigova, E., Ferenčíková, Z., Podkowińska, M. (red.). (2016). *Rodzinne wzorce komunikacji w rodzinach pełnych, w: Komunikacja w rodzinie. Warszawa: SGGW.*
- Leathers, D. G. (2007). *Komunikacja niewerbalna. Warszawa: PWN.*
- Pawluk-Skrzypek, A., Witek, A., (red.: Pawluk- Skrzypek, A., Jurewicz, M. (2016). *Rola wsparcia rodzinnego i terapeutycznego w budowaniu szkolnej kariery ucznia – studium przypadku. Nauczyciel, uczeń, rodzic w teorii i praktyce edukacyjnej. Lublina: POLIHYMNIA.*
- Pawluk-Skrzypek, A., Witek, A., Podkowińska, M. (red.). (2016). *Rodzicielskie komunikaty akceptacji w kontekście samooceny młodzieży ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się. Komunikacja w rodzinie. Warszawa: SGGW.*
- Podkowińska, M. (2011). *Integracyjny wymiar komunikowania. Warszawa: Krośnieńska Oficyna Wydawnicza, 99.*
- Podkowińska, M. (2016). *Wstęp. Warszawa: Komunikacja w rodzinie, 5.*
- Turner, J.H., Stets, J.E. (2009). *Socjologia emocji. Warszawa: PWN.*

INTERGRATION LANGUAGE COURSES IN VOCATIONAL TRAINING OF ECONOMISTS

Larysa Kozlovska

PhD, SHEE “Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman”,

e-mail: larysa26@ukr.net, Ukraine

Abstract. The article focuses on the professional component of educational paradigm. The author proves that it is essential to change the content of a particular educational paradigm from knowledge transfer to education based on competences focused on the actual process. It is essential for the students to form intercultural competence combining different strategies of linguistic behavior in native and foreign languages, appropriately use knowledge of communication strategies and tactics of professional communication.

Keywords: professional competence, communication skills, linguistic identity, professional communication, language and vocational component, linguistic behavior.

DOI: <http://dx.doi.org/10.23856/2209>

Introduction

The quite obvious question to be answered by modern higher education institutions is the outcome of academic discourse, i.e. who the employers are waiting for, what professional competences must the modern students have, what personal qualities have developed during the study. If you create a generic profile of the graduate, mostly he/she has to think creatively, freely work in a team (from mono to multinational), but manifest his/her abilities at distance, beyond the immediate working environment, be disciplined, show responsible attitude to duties, be customer-oriented and have highly-developed communication skills. In the opinion of the leading HR managers that is how an ideal graduate, specialist, whom the university taught something and who learned something should look like. Thus, we are talking about the professional component of educational paradigm, but emphasize that any communication (in particular, professional) is unthinkable without a universal tool that reveals integrated competence of a student, a future specialist in language studies. You cannot teach to think separately, analyze separately, make judgments separately, and generalize separately. Language is at the intersection of academic, scientific, educational discourses as a modern student has to communicate freely in the national and foreign languages taking into account specifics of foreign and other cultural environment. Thus, it is essential to change the content of a particular educational paradigm from knowledge transfer to education based on competencies focused on the actual process, but the competency model of a specialist should have two main components: special (professional) and language (Dribas, 2014).

Structural model of language education

Analyzing the lingual aspect of training of a student of a non-core higher education institution it is worth talking about improvement of verbal and nonverbal communication skills already acquired in the earlier stages of language learning. Thus, the principle of

lifelong education is implemented. Obviously, language as a factor of self-identity, national identity and means of self-expression of linguistic identity of a future specialist refers to effective pedagogical instruments of formation of his/her professional competence. Improving students' knowledge of their native language the priority of forming their language and cultural competencies as part of educational competence should be promotion of personal and professional growth of students, education of a nationally conscious patriot.

Communicative space of modern economic university enabled to form linguistic and vocational education model by industry criteria with regard to their specifics, levels of mastering linguistic material, which ensures its mobility. The Kyiv National Economic University applies such model of native language education of students, which brings together disciplines of different structural levels of training, namely Ukrainian literature, Ukrainian language for professional purposes (regulatory); culture of scientific language, modern rhetorical canon, linguistic culture of modern business communication, practical rhetoric, copywriting, linguistic advertising, art of presentation, linguocultural studies (selected). It provides status of the Ukrainian language as a component of cultural and corporate code of the Kyiv National Economic University as university is, above all, the organization where corporate culture, appropriate language behavior in a hierarchy of communication is important.

Taking into account the common purpose, each language course has its assignment as it is responsible for mastering particular language segment of knowledge and forms definite object competences. The basic course of Ukrainian literature is an integrated course that meets the needs of a student in a quality professional communication and smoothly introduces to national linguistic culture discourse. The student when doing the proposed stylistic program according to the communication situation learns to use the whole arsenal of expressive means of language taking into account own language experience. Active approximation of oral and bookish genre forms often causes loosening of established literary rules or creates stylistically reduced texts (Ukrainska slovesnist, 2011).

Thus, updating knowledge about the system of rules of contemporary literary language, dynamic stability as their main feature, mastering the ecological approach to the use of language resources, practical reliance on the best achievements of Ukrainian artistic expression increase intellectual level of students of economic university, among whom every year there are less the so-called standardized language personalities and more people who can be called non-standardized, as having a high level of language, cultural (background) knowledge. Therefore, linguodidactic approaches to teaching language courses are based on situational assignments, with a focus on intercultural specifics of the modern world, where language personality should be able to self-identify easily. Associational and communication experiments, language exercises, reconstruction of precedent texts of classical and contemporary literature enable to plunge into the world of word, generate the student's attitude to the word as a phenomenon of national culture, communication tools (Pisaruk, 2014).

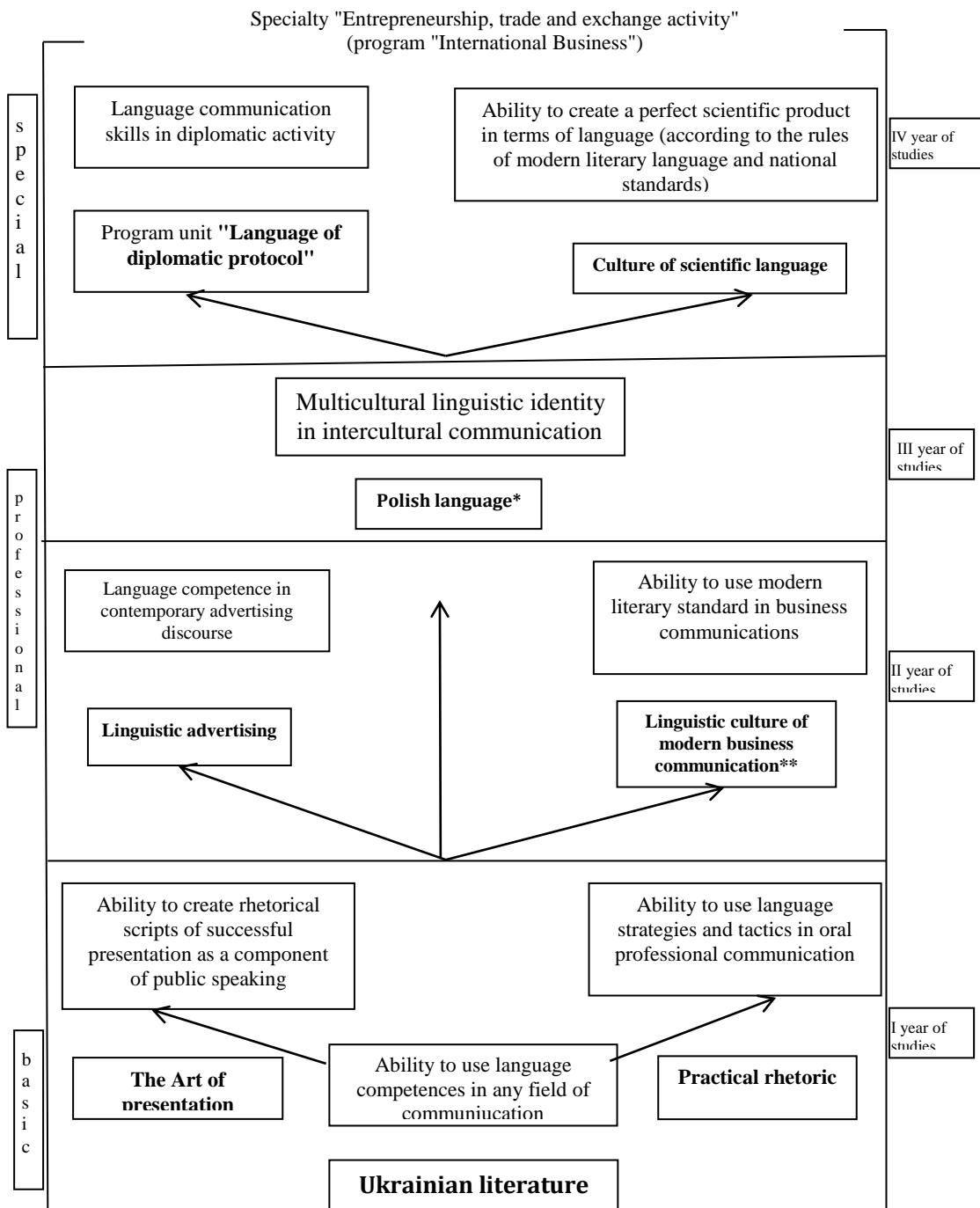

Fig. 1. Structural model of language education in the university of economics (using the example of program "International Business")

Therefore, updating knowledge of rules of contemporary literary language system, dynamic stability as their main feature, mastering the ecological approach to the use of language resources, practical reliance on the best achievements of Ukrainian art of expression raise the intellectual level of students of university of economics, among whom every year there are less the so-called standardized linguistic identities and more of those who can be called non-standardized, having a high level of linguistic, cultural (background) knowledge.

Language and vocational component of language learning at the university is actualized by the fact that traditional matrix of specialist training is continuously renewed through diversification of industries and specialties. Hence the emphasis is laid on competence approach to professional language learning that takes into account the specific requirements of a particular industry standard. Development of knowledge and skills in professional scientific communication, without limitation of mastering terminological apparatus of the relevant branch of knowledge is another assignment of the course "Ukrainian literature", which is diversified by different specialties (Lisniak, 2014). Students learn not only to organize communication according to the rules of literary language in any situations of professional communication, but also to appropriately use knowledge of communication strategies and tactics of such communication. For effective mastering the basics of professional language we use text that combines information, content and language levels. Therefore, using methods of work in small groups, situation tasks, role-playing games in the classroom we work out communicative needs of students not only in adequate obtaining of professional information from ready specialty-related texts, but also the need of producing own text as a monologue statement that is similarly adequate to the programmed professional situation at the level of linguistic expression (Kolesnykova, 2013).

Modern science as a result of cognitive activity of universal intelligence often offsets national signs of language and converts scientific style into functional subsystem having no national signs. However, national originality of scientific world building is directly reflected in the texts of scientific style of modern literary language. Therefore, a future specialist in any branch of knowledge, including such a dynamic and open to innovation branch as economics, must learn to meet the general criteria while representing the level of individual mastering the system of means of scientific language. To support scientific vector of educational paradigm and work out the course of flow-through language training the optional course "Culture of scientific language" is taught at the university. The course focuses on the most significant challenges of mastering the language of professional and scientific communication, development of a clear balance between terminology and communicative orientation of the course. The essential requirement is connection with the vocation-related subjects that enables to work out a common approach to development and deepening of the appropriate competence. Mastering the training material, the students form the skills of making texts in different situations of scientific communication; professional word proficiency in oral scientific communication, free use of rules of language and structural logic execution of scientific research (Kozlovska, Tereshchenko, 2011). Permanent complication of modern intellectual product needs it the same as constant verbal and non-verbal interpretation. Industry profile of the university logically entails active research of economic terminology of the modern language of science, thus, students of various specialties master the appropriate terminology as information core area of industry sublanguage. The assignments in the form of mini-case studies represent problematic aspects of modern terminographic area, including the phenomenon of borrowing of lexical units and their adaptation to the established language patterns. Some research projects of students, who are advised by teachers of vocation-related

subjects, reveal interest of the future economists in the codified development of language of modern economics, creation of electronic versions of dictionaries of its separate sublanguages. Therefore, development of language professionalism is facilitated by integration nature of the course and cooperation of teachers of language and teachers of vocation-related subjects.

The course "Linguistic culture of modern business communication" shifts the educational focus on communication skills of a future economist in another field of communication – business. It is recognized that official business style of literary language has a high degree of functional activity nowadays. Thus, the objective of the course is to develop skills to choose the language strategies and tactics of business communication and use them effectively. Traditional for vocation-related subjects form of mini-case studies enables students to solve problematic situations of business communication, work out oral and written business communication skills during language trainings, communicative games (Kozlovska, Tereshchenko, 2015). The specific situation assignments teach how to use effectively the basics of language culture in heretomorphic situations of oral and written business communication, create a corporate text, and improve the communicative competence of students. No doubt that the training material is coordinated with the disciplines of professional training cycle such as "Personal management", "Cross-cultural management", training courses "Entrepreneurship and business culture", "StartUp" and others.

This approach makes it possible to acquaint students with the basics of organizational linguistics the elements of which, in fact, represent the optional language subjects. Activation of oral field of language and vocational communication in terms of global communications actualized the need of subjects such as "Modern rhetorical canon" and "Practical rhetoric". These training courses offer students theoretical and applied knowledge in the field of rhetoric and modern speech etiquette, in particular for communication with business partners who represent other cultures. Their assignments correlate with

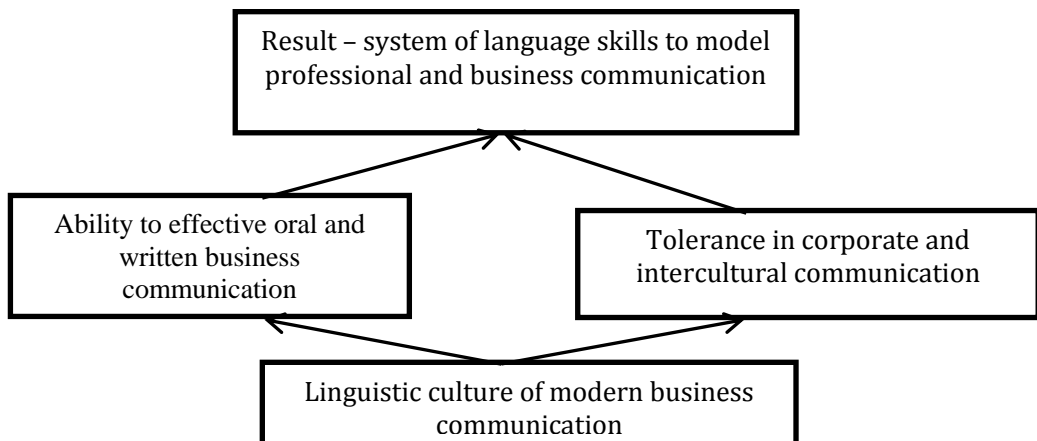

Fig. 2. Competence micro model of integration course "Linguistic culture of modern business communication"

(Structural model of language education in the university of economics, 2016).

vocation-related subjects of different specialties as far as they deepen knowledge of general cultural background of communication, rules of linguistic behavior and interaction in the relevant communicative situations, form the students' set of competencies sufficient for the initial communication with domestic and foreign business partners. Practical sessions envisage updating knowledge of culture of oral speech, because the students learn to express opinion efficiently, present the generated text to the target audience. The complex of individual and group exercises is intended to teach a student to avoid conflict situations resolving them using language means, master the skills of successful dialogue with business partners, choose the most effective methods of communicating with the representatives of domestic and foreign businesses. Thorough linguistic cultural vector of language training is supported by updating knowledge of national peculiarity of speech etiquette in multiethnic contemporary world.

The new integration course "The Art of Presentation" is aimed at forming the ability to create different types of presentations, operate communication technologies for successful presentation as a part of effective public speaking in any field. The contemporary speaker should be able to actively express his research position using rhetorical mechanisms and capabilities of different types of interactive multimedia presentations and cloud services. The students are taught by the teachers of language and literature, the teachers of computer science and specialized university departments that enables creation of a quality product both in teaching and professional processes. In practical and laboratory sessions students can learn to choose effective means of linguistic behavior depending on the particular purpose and create a monologue or a dialogue, adequately define, structure and analyze different types of rhetoric situations. Multiformat situational assignments, language workshops help to make a reasoned presentation that addresses the needs of the target audience and renders own rhetorical scenario of the speaker. In fact, the result of such learning activity is creation of incentive in the form of learning lingual knowledge of students' projects. The authors actively use the new information and communication technologies, combine verbal and non-verbal material that makes it possible to present the finished project in Internet environment in the form of audiovisual compositions. Thus, each future specialist, on the one hand, learns to standardize own language behavior and, on the other hand, gradually forms a linguistic identity constructing oral communicative discourse within and outside the university.

To avoid possible communication failures in teaching of all language subjects an important aspect is to teach the ability to live in today's multicultural world. The Ukrainian and foreign students need to form intercultural competence combining different strategies of linguistic behavior in native and foreign language (other cultural) space of Ukraine. Therefore, a separate vector of language training in the University of Economics is teaching of Ukrainian as a foreign language (optional). The purpose of such academic discourse is development of complex strategic and practical skills of free communication in all areas of communication for a foreign student staying in Ukrainian-speaking environment. At the second stage a foreign student masters, considering the specificity of the specialty, the professional language, while improving the acquired communication skills, avoiding cross-cultural barriers or leveling possible intercultural conflicts. The logical completion of such language mastering is innovative course "Intercultural communication" for the students of master's level, which is coordinated between several language departments of the university.

Separate place in the described model of integration language subjects occupies teaching of Polish as a foreign language for Ukrainian students. As a result of study of the Polish language the student's master oral and written texts on a basic level, learn the

necessary lexical and grammatical material that enables to communicate freely in basic professional and everyday communication situations. However, following the professionally oriented language learning direction at the Kyiv National Economic University, the best students undergo competitive selection and have the opportunity to learn certification course "Contemporary Polish-language business communication" under the auspices of the Association of Polish Entrepreneurs in Ukraine. In content and form it is a kind of "model in the model" where the accumulated efforts of the representatives of different areas of communication: diplomatic corps (supported by the Consular Section of the Embassy of Poland in Ukraine), the Union of Poles in Ukraine, Polish-speaking mass media (newspaper "Dziennik Kijowski"), entrepreneurial sector, colleagues from Polish universities (including the Catholic University of Lublin, the University of Warsaw). The students are offered language training in the appropriate professional situations, language case studies, online lectures, web-sessions, coaching sessions, master classes, and as a result – the actual practical skills of using the Polish language in business environment.

Conclusions and suggestions

The proposed model of language learning with the integration disciplines constituents is an active component of interdisciplinary mobility in the corporate code of the Kyiv National Economic University that promotes its establishment and improvement. The whole system of language subjects in a non-specialized higher educational institution is united by one cross-cutting idea, i.e. formation of a tolerant linguistic identity of the student, who on the basis of acquired competences improves the ability to use in the optimal way verbal and non-verbal means in a particular communication situation. It is a set of strategies of linguistic behavior that build the cross-cutting language trajectory during professional training of future economists, lawyers, sociologists, and psychologists. The student learns to structure own communicative space in accordance with the purpose and objectives of effective communication in the communication space of university of economics.

References

- Dribas, N. (2014). *Kompetentnostnyy podkhod k obucheniyu yazykam studentov pedagogicheskikh spetsialnostey* [Competence approach to language training of students of pedagogical specialties]. *Slavyanskije yazyki: sistemno-opisatelnyy i sotsiokulturnyy aspekty issledovaniya*. Brest, 188-191. [in Russian].
- Kolesnykova, I. (2013). *Determinovanist movnykh stratehii adresanta sferoiu yoho profesiinoi diialnosti* [Determination of addressee's language strategies by scope of his professional activity]. *Suchasni problemy humanitarystyky: svitohliadni poshuky, komunikatyvni ta pedahohichni stratehii*. Rivne, 159-163. [in Ukrainian].
- Kozlovets, I., Kozlovska, L., Kolesnykova, I., Yaremenko, T. (2011). *Ukrainska slovesnist: navch. posib*. [Ukrainian literature: teach. guide.]. Kyiv: KNEU, 275. [in Ukrainian].
- Kozlovska, L. (2011). *Kultura movy. Usna naukova komunikatsiia: navch. posib*. [Language culture. Oral scientific communication: teach. guide]. Kyiv: KNEU, 170. [in Ukrainian].
- Kozlovska, L., Tereshchenko, S. (2015). *Yak dosiahty uspiokhu v dilovii komunikatsii. Movnyi trenig, 2015* [How to succeed in business communication. Language training, 2015] [E-Reader Version]. Retrieved from http://irbis.kneu.edu.ua/cgi-bin/ecgi64/cgiirbis_64.exe?C21COM=F&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB. [in Ukrainian].

- Lisniak, N. (2014). *Na dopomohu maibutnomu menedzheru: movnyi praktykum* [To help future managers, language workshop]. Kyiv: KNEU, 146. [in Ukrainian].
- Pisaruk, G. (2014). *Rabota so slovom v aspekte formirovaniya lingvokulturologicheskoy kompetentsii uchaschikhsya: aspekty i formy realizatsii proekta* [Work with the word in the aspect of formation of students' linguoculturological competence: aspects and forms of project implementation]. *Slavyanskie yazyki: sistemno-opisatelnyy i sotsiokulturnyy aspekty issledovaniya*. Brest, 207-211. [in Russian].
- Strukturno-rivneva model movnoi osvity v ekonomichnomu universyteti* [Structural model of language education in the university of economics]. (2016). Certificate of registration of copyright to work, No. 65442 of 18.06.2016. [in Ukrainian].
- Tereshchenko, S. (2015). *Suchasni formy biznes-komunikatsii v mizhkulturnomu dyskursi* [Modern forms of business communication in intercultural discourse]. *Lingvokulturnyi dyskurs u paradygmi profesiinoi osvity*. Kyiv: KNEU, 189-196. [in Ukrainian].

INTEGRATION OF ENVIRONMENTAL AND ENERGYSAVING EDUCATION IN SCHOOL TEACHING PROCESS

Alyona Volyk

Director of Secondary School №32, e-mail: volikalona@gmail.com, Ukraine

Abstract. Environmental education of children at primary and secondary school is the key to sustainable development. It is the formation of a systematic approach to the issue of environmental education that is able to prepare future generations to meet global challenges connected with changes in the environment caused by both natural disasters and those resulting from impacts of human activity.

Keywords: people, environment, education, ecologically friendly culture, environmental education.

DOI: <http://dx.doi.org/10.23856/2210>

Introduction

We cannot change the past, but we can reshape the future.
Young people have the opportunity to create a happier,
better future.

Dalai Lama

In the global problem of interaction between man and nature, the impact of human society on the environment made obvious the necessity for education of highly moral and educated generation of people able to solve complex problems of interaction between man and the environment. In addition, environmental education is now regarded as one of the most important aspects of socialization, i.e. active adaptation to habitat and responsible implementation of the laws of life in nature and society.

Integration of environmental education

The Concept of Sustainable Development of Ukraine stated that sustainable development is the process of harmonization of the productive forces and meeting the essential needs of all members of society under the condition of preserving and gradual restoring of the integrity of the environment, creating opportunities for a balance between natural potential and requirements of people of all generations (Decree of President of Ukraine №5 / 2015, 2015).

Environment protection, rational use of natural wealth by humanity is an important state and national task. Environment protection is a duty of every person. Success in this issue depends primarily on awareness of the importance of the task, on having skills and abilities to protect Mother Nature constantly, at every step. School aims to educate students in the spirit of love for Mother Nature, environment, shape the younger generation with environmentally friendly behavior and culture.

Environmental education of students is carried out in different ways: in classroom, at after class activity, during the tours, at socially useful work, at various school events and others.

The principles of environmental and energy saving education are implemented in schools practice during the following types of activity:

1. The acquiring of leading ideas and basic concepts of scientific facts about nature, which determine the grounds of human impact on nature in accordance with its laws.

2. Understanding of the multilateral value of nature as a source of material and spiritual forces of society and every individual.

3. Mastering applied knowledge and practical skills of examining and assessment of environment, making right decisions for its improvement, the ability to foresee the consequences of their actions and assume no negative impacts on nature in all kinds of work.

4. Conscious adherence to the norms of behavior, which exclude damage to nature, pollution or destruction of the surrounding environment.

5. Activation of improving the surrounding natural environment and, participation in the promotion of modern ideas of environmental protection.

6. Analysis of efficient use of natural resources, heating and electricity to attract students to the process of energy saving at school and at home.

The attitude to nature is closely connected with family, social, industrial, and interpersonal relations, covering all areas of consciousness: scientific, ideological, creative, moral, aesthetic and legal ones. Commitment to nature is complex characteristics of a person. It means understanding the laws of nature that determine a person's life and can be demonstrated in compliance with moral and legal principles of dealing with nature, creative activity for study and protection of the environment, promotion of correct ideas of nature protection, fighting against everything that has detrimental impact on the natural environment.

The main condition of environmentally friendly training and education is integral ecological educational environment aimed at studying and improving the relationship between nature and man. The criterion of forming a responsible attitude to the environment is a moral concern for future generations. The goal of environmental education is achieved in solving the following issues:

- educational issues which form system of knowledge about contemporary environmental problems and their solutions;
- fostering issues which shape motives, needs and habits of environmentally appropriate behavior and activity, healthy lifestyle;
- developing issues which develop a system of intellectual and practical skills for researching, assessment and improvement of the environment;
- creation of the pursuit of environment protection activity.
- To achieve this goal it is necessary to focus on such aspects as:
- shaping the knowledge necessary to understand the processes occurring in the system "man-society-technology-nature" helping in addressing local social and environmental issues;
- encouraging respect to nature and development of active citizenship based on a sense of personal participation in solving social and environmental issues and responsibility for the environment;
- developing ability to analyze environmental problems and predict the effects of human activities in nature, skill of independent and team adoption and implementation of environmentally significant decisions.

Thus, the formation of environmentally friendly culture and behavior must be implemented by integrating the content of environmental education in general subjects such as natural science and humanities in the educational system, creating holistic environmental educational space.

The system "nature - society - man" is analyzed in process of training and education, the ways of harmonizing of the interaction of its elements are demonstrated, which creates the idea of the integrity of the relationship of nature and man, facilitates the transfer of acquired skills of solving environmental problems to all the subjects and components of educational process .

The content of such school subject as Biology presents eco-cognitive aspect more than any other one.

In the course of Geography priority is given to the preservation and improvement of the environment and environmental management. Geography is the only subject that examines environmental issues at three levels: global, regional and local ones, and includes material of evaluative nature. This approach is an important part of the whole process of creating environmental awareness, forming the correct view of the nature, focusing on the interaction between society and nature, assessing natural and economic activity in the area, shaping form and rules of behavior in nature.

Study of the Chemistry allows students to understand deeply the laws of nature, form an idea of the chemical form, movement of matter, broaden and deepen knowledge about environmental factors, biomes causing disturbances and ways of overcoming the crisis in the environment.

Teaching Physics includes such aspects as formation of ideas about diversity and consistency of the world, human knowledge of the world and the impact of human activities on the environment in the practical use of science and technology.

Greening the content of mathematics makes it possible to reveal the polytechnic and practical significance of common methods of mathematics as a way to brief descriptions of complex ecosystems.

Academic discipline History allows to learn the objective laws of interaction between human society and the environment at different stages of social evolution.

Being an indicator of the growth of the spiritual culture of modern man, Literature is intended to convey the idea of ecology as ideology.

Established educational space gives students opportunity to receive the necessary conditions for self-development and personal potential realization, an opportunity to demonstrate a proactive stance in terms of ecological approach, participating in research, expeditions, events, environmental protection activities and so on. Reaching the goal of the activities is gained by a combination of different forms of work.

School Nature History as one of the parts of the educational work includes geographical, biological, ecological, historical, literary, ethnographic, folk and other areas. Each area of school natural history has its own object of study and an independent system of natural science in school. However, all of them are closely related in content, forms and methods of use. On the basis of sustainable development of Nature History activities teach students to look at the world through the eyes of the researcher, creates new ethical standards of their behavior in nature. Nature History promotes social work skills. Many projects are carried out collectively; there are common interests and responsibility that enhances awareness of the usefulness of activity and actual performance. Nature History activity forms in students love for their native land, national consciousness, responsibility for their family,

their homeland, which they explore and Ukraine. Nature History creates the conditions for research that contribute to the development of creativity of students, formation of active life position, values that meet the needs of sustainable development. Planning of Nature History in school should be in collaboration with other subjects teachers.

For example, in collaboration with teachers of Physics, studying the problem of air pollution by traffic, young researchers can mathematically calculate the economic feasibility of improving the design of internal combustion engines to reduce damage of toxic components for human health.

Knowledge of Chemistry helps high school students to write essay on the use of alternative energy sources and ways of obtaining the benefits of biofuels.

The material on Nature History brightens process of perception in the classroom, makes it more interesting, helps students understand better new scientific concepts and terms, expands and deepens their comprehension of the environment, instills the ability to influence it actively. Tourism and Nature History material are part of school geography textbooks, which are built according to the requirements of modern scientific geography and targeted at further strengthening of communication training and education connection with life. Extracurricular and educational Nature History are related. Knowledge of nature, studying its laws should be not only in textbooks, but also during the observations in practice, e.g. in woods and fields, mountains and plains, rivers and lakes. The main forms of study is the native land tours, excursions, tourist trips and travels, regional expeditions, tourist rallies, contests, environmental and other actions. The priority of Nature History excursion activity based on the principles of sustainable development is visiting environment protection objects.

The applying of this approach in the educational process is effective both for students and for teachers.

Thus, experience in teaching "Lessons for Sustainable Development" should give teachers a range of competencies and special features such as follows:

- propagandist and agitator (teachers involve students in activities, motivate, inspire, support, encourage, aiming to achieve this goal);
- data medium (teachers are engaged in self-education in various fields, providing individual and group counseling);
- counselor (teachers help students find the optimal direction of research according to their psychological, social and cognitive needs);
- head (teachers organize activities of students, creating appropriate conditions for it, provide the necessary resources, maintain contact with parents and other members of the educational process);
- -coordinator (teachers help students to do the work according to the established plan, promote the establishment of contacts between all participants of ecoteam, maintain feedback);
- experts (teachers analyze the process and the obtained results).

Conclusions and suggestions

Humanity has a common root and lives on the same planet. We cannot rely on somebody in solving our problems but must unite in peace and build our happy future.

The main objective of sustainable development of Ukraine is the construction of highly economic system that promotes environmental sustainability, productive labor, technological progress, and has a social orientation.

Educating respect for nature and its beauty in children, we are trying to launch common environmental projects, actions and deeds to make local environment and the whole world clean and bright.

The role of students in spreading environmental awareness among different segments of the population is crucial. It is not only ecological awareness that is important but also emotional and motivational readiness to defend their views, which requires certain moral positions, special training of volitional qualities and gaining methodical skills.

The school aims to teach students how to study and protect nature, assess its condition, promote environmental knowledge among people of their age and adults. Educating a necessity for students to participate in socially useful activities to protect nature should be an integral part of teaching and fostering process at school. To have a balanced and environmentally friendly way of life is a natural need of every human being. We focus on areas like recycling, saving energy and reducing pollution and strive to create conditions for strengthening healthy needs, providing an opportunity to show the best human quality. Teaching by personal example is the best way to show that living in harmony with the world around us is great!

References

Decree of the President of Ukraine (2015). On the Strategy for Sustainable Development. Ukraine – 2020, January 12, 2015, No. 5/2015 [Electronic resource]. Retrieved from <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.

PROBLEMS AND TENDENCIES OF DEVELOPMENT OF EDUCATION IN INFORMATION SOCIETY

Andrii Ramskyi

Professor DSc, Borys Grinchenko Kyiv University,
e-mail: a.ramskyi@kubg.edu.ua, Ukraine

Yurii Ramskyi

Professor DSc, National Pedagogical Dragomanov University
e-mail: rama@ukr.net, Ukraine

Abstract. The article deals with the problems and trends of the development of education in the information society. The paradigms of educational process formed in accordance with man-centric trends in the development of modern society are discussed.

Keywords: knowledge, education, information, information society, technocratic thinking, knowledge society, knowledge economy.

DOI: <http://dx.doi.org/10.23856/2211>

Introduction

Informatization of the society as one of the necessary conditions for its development leads to the formation of not only the new information environment in which people live, but also to new information structure of their lives and professional activities.

Informatization of society provides: active use of information resources of society (that are constantly expanding); the use of information and communication technologies in manufacturing; intellectualization of work; high level of information services, the availability of information to any member of the public; data visualization. This requires continuous professional development of an individual as well as groups of experts and entire communities (especially in the sphere of the ownership of the means of information and communication technologies). The aim of informatization of education is to prepare an individual to fruitful life in the information society.

Informatization of society implies not only economic, environmental and social changes. It is also a new way of life and new requirements for people who live in the community. Computerization affects their way of life and spiritual culture.

It is obvious that the development of computer technology largely determines the emergence of new rules of conduct and specific people who strictly follow these guidelines. Information culture is organically linked with this process. Its subject is Information Society (Vashchekin, 1990). Meanwhile, the changes in the education system are under way. The paradigms of the educational process are also changing.

According to the man-centric trend in the development of modern society (the formation of the versatile personality that along with the mastery of the knowledge, abilities,

skills involves the formation of beliefs, world outlook, ideals, aspirations, interests, habits, attention, will, thought, etc.; the introduction of innovative teaching technologies that facilitate learning motivation, mobilization of creative power of students, actualization of value-semantic aspects of one's own educational activities, independent decision-making, reflections about mechanisms of self-development) personality-oriented educational system is being established (Kremen, 2002).

Informatization of education primarily involves the growth of new ICT-oriented teaching and educational technologies, computer-oriented teaching systems (Zhaldak, 1989), the creation and use of modern educational systems, computer-oriented learning environments (Bykov, 2012) and, in general, carrying out the research aimed at improving the efficiency of educational process based on its fundamental reorientation from dominance of reproductive teaching to the dominance of creative search principles on all stages of the educational process; from the rigid harmonization and uniformity of purpose, content, methods, means and organizational forms of education, training and development to personalization and differentiation of teaching and learning of students; from monopolistic indoctrination of all components of the educational process to ideological pluralism, freedom of choice of place in life, fundamental principles of world outlook, spiritual formation and development; from the systematic imbalance of technocratic and humanitarian targets and priorities to harmony of nature-expedient education and teaching and learning interaction of teachers and students.

Based on the theoretical research of a number of scientists let's define important trends in the development of education in the information society:

-Continuity of education (taking into account the rapid growth of knowledge, information resources, development of technologies in all spheres of activities of society and individuals, it is necessary to learn throughout the whole lifespan).

-The mutual dependence of education, science and culture (close ties of education with culture, science, advanced technologies).

-Strengthening the predictive direction of education.-Creating information educational environment based on scientific and technological progress.-Creation of single information educational space of the country and its integration into the global information educational space.

-Personal orientation of education (the formation of versatile personality, strengthening the efficiency of personal and developmental potential of education).

-Humanization of education (the formation in the individual their own special form of human relation to the world and to themselves, to their own activities therein, rejection of technocracy, disclosure of humanitarian potential of mathematical sciences).- Humanization of educational process (e.g., by creating conditions for the versatile development of students and teachers).

-Fundamentalism of education (the intensification of comprehensive theoretical, scientific, professional training of students which will enable them to create their own coherent picture of the world; study and integral formation of ideas about the fundamental laws of nature and society).

-Integrity of education (the implementation of interdisciplinary connections within separate disciplines, building a holistic systematic view of the world).

- Priority of ethical component (educating people with a high degree of responsibility for the fate of their country and humanity as a whole, finding by an individual the right

combination of freedom, responsibility and self-restraint as key regulators of their own activities, the formation of a personality with value orientation).- Culture expediency of education (harmonious existence of man, society and nature, education as an element of human civilization and at the same time a component of the cultural traditions of their own country).

- Nature expediency of education (education orientation for the purposes of understanding and preservation of nature, Noospheric development of society, the preservation of the planet's biosphere and the survival of mankind as a species).

The combination of traditional and innovative directions of ICT in the educational process has led to the establishment of the integrative concept of the use of these technologies in university education that considers ICT primarily as a tool for the development of student's personality as well as an aid to transfer them to the mode of self-development that transforms a student from the object of pedagogical influence to the full subject of the educational process and facilitates the actualization of their management activities as an active participant of the information process within the education system.

A teacher in order to use, upgrade, adapt or design information technologies of training should focus on the system of requirements that will ensure scientifically founded choice of objectives, content and methods of organization of educational activities. In the process of designing ITN basic principles of didactic, technical, organizational, ergonomic, aesthetic character should be considered.

Due to the fact that in the context of the use of ICT the center of gravity is a student (pupil) that actively builds a learning process, choosing the basic trajectory in the educational environment, the important function of the teacher is his ability to assist students in effective and creative learning and the development of critical thinking about information they receive (Kremen, 2002). Thus, the main competence of the teacher in the information society lies in their role as assistant, consultant, mentor (not a "repeater" of knowledge) in the world of knowledge and also in the formation of integrated quality to become a Personality.

Teaching job is the one that requires meticulous preparation and continuous improvement throughout the whole period of professional activities. It is always necessary to constantly reinforce the theory by practice and experience by basic knowledge. In addition, a teacher must constantly analyze their activity making appropriate adjustments to it, to be able to evolve and to adapt to the conditions, which are constantly changing, remaining at the same time the source of values of our society and humanity in general. Education is a priority value of society (special is the role of education in the information society: the growth of information flows, constant updating of knowledge, the need for continuous education throughout lifespan, etc.). To disclose and form the basic values of society and universal values of humanity to the pupils (students) is one of the main roles of a teacher in the world. It is obvious that to fulfill this task the skills of a teacher are not enough. The educational establishment itself has to become the environment where these values would be used in practice.

Higher, more perfect form of the information society is a knowledge society (a society based on knowledge, Knowledge society, or the K-Society). The development of each type of society is associated with the elaboration and application of new knowledge. For example, in the 80s of the last century new qualitative features were defined in the process. Humanity learnt how to convert data into digital form, created large repositories of databases and knowledge bases, designed ways to exchange data at long distances through ICT and the

Internet, which led to the emergence of a new interaction between people. Data and messages started to play the role of a product that can be bought and sold. The society of this type acquired the name of information society. Its main measurement has become a technological one. It was characterized by a massive output of data and knowledge of the type "how to act" within the framework of the so-called "knowledge economy". The main objective of this economy was to use the latest knowledge and ICT to create new technological innovations, converting them into new products and services and generally increasing their added value throughout the economic chain - "from idea to product or service." This society started to ensure high economic growth of individual countries and multinational companies, but did not guarantee the quality and safety of life of its members" (Zgurovskiy).

Developed countries and large multinational companies have adopted the powerful productive forces which employed the knowledge of the type "what to do" to their further enrichment. This has led to further increase in the gap in incomes between the richest and poorest countries (in 1973 the gap was determined by the ratio of 44: 1, and at the beginning of the XXI century the gap increased to 72: 1) (Zgurovskiy).

This type of development of society leads to the widening gap between developed countries and the rest of the world, between different population groups within countries - rich and poor, young and elderly, healthy versus disabled. This phenomenon is known in the form of three types of inequality - economic inequality, inequality of knowledge and digital divide.

A characteristic feature of society in mid 90s of last century was a rapid change in machinery and technologies due to the systematic use of scientific knowledge. The researchers note: "The success of our industrial society in the development of science, technical and technological innovations to improve the lives of people in its victorious course of the entire planet gave rise to the idea that it is the mainstream of human development. Even fifty years ago, few imagined that the same line of technological progress and its system of values will lead humanity to critical boundaries that civilization reserves of this type may be exhausted. It was only in the second half of the twentieth century, when deep crisis invoked critical attitude towards past ideals of progress" (Stepin, 1994).

The emergence of global crises in modern society is associated with the dominance of technocratic views and technocratic way of thinking. Technocratic thinking is not an essential feature of all representatives of science and technical knowledge in particular. It may be inherent in political figures as well as representatives of the arts and humanitarians. Technocratic thinking is a world view, essential features of which are supremacy of means over purpose, purpose over meaning and universal interests, meaning over existence and reality of the modern world, technology over human beings and their values. For technocratic thinking there are no categories of morality, conscience, human feelings and dignity" (Zinchenko, 1994).

Mankind has long sought to coexist with nature in a disharmonious way, trying to adapt nature to the needs of technocratic society, "to correct nature by technology" that led to the global environmental crisis on the planet. Among the many technical solutions planned by humanity without a sound humanitarian expertise attempts have been made to "improve" human beings by technology (implantation of microchips in human body with a view to its improvement, replacement of patients' ill body organs by technical devices, etc.) which can lead to loss of human nature by man and the violation of its vital foundations.

Representatives of anti-science trends that impose on science and its technological applications responsibility for the growing global problems, question the traditional values of

modern society - science, scientific rationality, scientific and technological progress. However, the search for solutions to global problems must not be associated with the departure from science and its technological applications, but with the rejection of technocratic thinking, change in the type of scientific rationality, search of new forms of interaction of science with culture; the need for humanization of scientific and technological development, giving a human dimension to it; the need for unity of humanitarian and nature science knowledge; the possibility of a new synthesis of science and morality (Zgurovskiy, Zinchenko, 1994; Kagan, 1997).

This leads to the establishment of other forms of human interaction with the world which are different from the technocratic ones, when the rule of monologue changes to dialogue. Axiological and ethical principles that govern relations not only between individuals but also between them and the natural processes that previously were characteristic only of humanitarian knowledge begin to form.

There is an urgent need for best practices and compliance - both globally and within countries - with rules that would be political and economic instruments of social development for the benefit of the people, ensuring adequate quality and safety of their lives and would not reduce these fundamental values.

The concept of forming a new type of society appeared at the turn of the century, when information began to take on a qualitatively new form - harmonized knowledge. In addition to the knowledge of the type "what to do" the knowledge of "how to live" acquires more importance which contributes to the harmonization of internal and external contradictions of society. This form of society enabling people to generate new knowledge on a massive scale through such powerful tools as modern ICT is called knowledge society (a society that is based on knowledge, or K-society).

The society of this type has acquired radically new measurements, including, apart from technological, social, ethnic, economic and political ones. Its integral components are new interdisciplinary knowledge that is generated by academic and public institutions, training of high-quality professionals that is provided by education, creation of additional wealth on the basis of the knowledge economy and formation on this basis of integral vector of social development aimed at improving the safety and quality of life for all its members.

Manufacturing and market use of new interdisciplinary knowledge gain independent and very important meaning. Changes to national and international institutions of social protection, civil society, protection of intellectual property are beginning to evolve. This society began to significantly change the structure of work, labor relations, social protection and employment. There is a new social environment in which along with the matter and energy, information and scientific knowledge have become important productive factors. A clear political vector of K-society aimed at achieving a high level of quality and safety of human life on a national and global scale has emerged.

To determine the qualitative and quantitative characteristics of the K-Society and its fundamental conditions the Index of K-Society (Ik) worked out by the UN for its members is used. This index is defined by three main dimensions:

— The index of intellectual assets of society (IIA) which is formed with the help of such indicators as full time school education in the country, the number of young people under 15 that receive education, the level of availability of information to population through ICT and media, including the Internet, telephone communications, newspapers and magazines;

— The index of perspectives for the development of society (Ipres) that is defined by public expenditure on health, research and innovative development of the country, reduced defense spending, the number of children per teacher in elementary school, the level of freedom from corruption;

— The index of the quality of development of society (QDI), which describes the quality and safety of human life, considering factors such as the infant mortality rate (the indicator that characterizes the poverty and marginalization of society).

Thus, among the most important scientific, technical and socio-economic problems today there is a particularly urgent issue of informatization – that is the creation of the system of efficient provision of timely, credible and exhaustive information and data to all kinds of socially important human activities, conditions for prompt, thorough and comprehensive analysis of the investigated processes and phenomena, forecasting their development, predicting the consequences of decisions. Their solution is inseparable from the problems of informatization of education system that, on the one hand, reflects the current level of scientific, technical and socio-economic development of society and depends on it, but, on the other hand, makes it essential. However, all kinds of problems are emerging which are at first glance incompatible with the wide use of information and technical means – that is the issue of humanitarian character of education and humanization of the learning process and social relations in general

But, given the fact that one of the major humanitarian issues are communication problems, access to knowledge, selection of optimal variants of behavior, management of technical and social processes, monitoring of conditions, conservation and environmental protection, social improvement etc. it is the informatization and powerful technical equipment that significantly contribute to the humanitarian nature of education and humanization of the teaching process (Zhaldak, 1989; Ramskyi, 2013; Ramskyi, 2015).

Conclusions and suggestions

Knowledge in the information society is becoming the most important factor of social development which is reflected even in the title of its highest form - "knowledge society" or "K-society." The society of this type acquires radically new measurements including, apart from technological, also social, ethnic, economic and political ones. Its integral components are the training of competent, highly cultured professionals, the creation of information resources and additional benefits aimed at achieving a high level of quality and safety of human life, both on the national and global scale. Manufacturing and market use of new interdisciplinary knowledge gain independent and extremely important meaning. In this connection the role of methodological, systematic, interdisciplinary human knowledge necessary for rational and conscious management of various knowledge and data to address new and unusual problems is significantly increasing. The need for the formation of educational models of knowledge society sets before the science and practice new tasks which are not fully understood yet.

The era of information creates its own problems, and not only technical but also ecological, social, economic and political ones. To solve these problems holistic philosophy of understanding is needed. It is necessary not only to investigate the formation of "information society", but above all to get rid of so-called "technocratic" thinking and find ways to direct

the process of informatization for the benefit of all countries and peoples, and not to the evil of humanity, to the full development of human personality and not towards their enslavement.

Formation of man as a new member of knowledge society can only take place under the necessary condition - society must recognize and acknowledge the greatest moral values: freedom, decency, education, honor, conscience, patriotism, supremacy of law, man-centrism, democratic principles of the way of life and social development.

References

- Vashchekin, N.P. (1990). *Society's informatization as a phenomenon of culture. Informatics and Culture*, 24-50. (in Russian)
- Kremen, V.G. (2002). *Ukrainian education in the age of globalization. Director of school, lyceum, gymnasium. Scientific and practical journal for managers of educational institutions*, 6, 4-12. (in Ukrainian)
- Zhaldak, M.I. (1989). *The system of training teacher for using information technologies in the educational process. Moscow*. (in Russian)
- Bykov, V.Y. (2012). *Problems and prospects of informatization of education system in Ukraine. Scientific journal of National Dragomanov Pedagogical University. Series 2: Computer-oriented learning systems*, 13 (20), 3-18. (in Ukrainian)
- Bykov, V.Y. (2008). *Models of organizational systems of open education. Kyiv, K: Atika*. (in Ukrainian)
- Zhaldak, M.I. (2010). *Computer-oriented learning system - the formation and development. Scientific journal of National Dragomanov Pedagogical University. Series 2: Computer-oriented learning systems*, 9 (16), 3-9. (in Ukrainian)
- Zgurovskiy, M.Z. *The way to a society based on knowledge [online]*. Retrieved from www.zn.kiev.ua/nn/show/581/52340/-44k. (in Ukrainian)
- Stepin, V.S. (1994). *The scientific picture of the world in the culture of the technogenic civilization. Moscow, M: Publication IFRAN*. (in Russian)
- Zinchenko, V.P. (1994). *Human developing: Essays on Russian psychology. Moscow, M: Trivola*. (in Russian)
- Zgurovskiy, M.Z. *Society of knowledge and information - trends, challenges, prospects [online]*. Retrieved from www.zerkalo-nedeli.com/nn/show/444/38586/-65k. (in Russian)
- Kagan, M.S. (1997). *Philosophical theory of value. St. Petersburg, SPb: Petropolis*. (in Russian)
- Ramskyi, Y.S. (2013). *Formation of information culture of the future teachers of mathematics, Kyiv, K: Publication of the National Dragomanov Pedagogical University*. (in Ukrainian)
- Ramskyi, Y.S. (2015). *The professional activities of teacher in the age of informatization of education. Scientific journal of National Dragomanov Pedagogical University. Series 2: Computer-oriented learning systems*, 15 (22), 23-26. (in Ukrainian)

THE PEDAGOGICAL CONDINIONS FOR PROFFSSIONALLY ORIENTED TEACHING FOREIGN LANGUAGE TO FUTURE SPECIALISTS OF ECONOMIC PROFILE

Kira Vyshnevska

Associate Professor PhD, Kryvyi Rih Economic Institute of SHEE “Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman”, e-mail: kivi-cherry@mail.ru, Ukraine

Tatyana Kremenchenko

Associate Professor PhD, Kryvyi Rih Economic Institute of SHEE “Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman”, e-mail: tvk_ua@cabletv.dp.ua, Ukraine

Abstract. The article presents the pedagogical conditions for professionally-oriented teaching foreign language defined and substantiated by the authors. It shows that challenges, which modern students face, cause relative transformations in teaching process and provided educational content. The article focuses on comprehensive communicative competence models, formation of positive motivation, interdisciplinary connections, business simulation games and role-playing.

Keywords: professionally-oriented foreign language, pedagogical conditions, communicative competence models, positive motivation, interdisciplinary connections, business simulation games and role-playing.

DOI: <http://dx.doi.org/10.23856/2212>

Introduction

Significant changes taking place in the national system of higher education in Ukraine were initiated by the country's integration into the European space of higher education through the accession to the Bologna process. In spite of unfavorable current political situation and grave economic crisis in Ukraine modern foreign language teaching (FLT) of future specialists moves ahead in accordance with the motion vector of Ukrainian higher education based on the principles of internationalism, plurilingualism, democracy, equality and innovation. The national parameters of teaching and learning foreign languages (FL) comply with internationally accepted standards described in the European Recommendations of language education (Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment, CEF). These standards require that the design of courses and programs be in accordance with the professional needs of students and meet expectations of society, which in its turn will facilitate mobility of students and their competitiveness in the labor market; encourage independent language for professional purposes learning throughout life (Pan-European Recommendations, 2003). Absolute unification of programs for professionally-oriented foreign language (EFSP) teaching of future specialists is impossible because of the diversity of students needs.

The purpose of FLT of future specialists of economic profile is the formation of abilities, skills and willingness to use it as a communication tool and means of solving professional problems. The modern economist must be able to establish contacts with foreign partners independently, hold negotiations, write business letters properly, draw up business

contracts, process professional information acquired from foreign-language sources. One of the problems of language education while forming professionally oriented foreign language communicative competence in process of teaching is having methodological support adequate to the requirements of time and environment.

Pedagogical conditions for professionally-oriented teaching foreign language

Analyzing forms and means of teaching a foreign language, we came to the conclusion that the system of traditional methods of teaching vocabulary and grammar of a foreign language to students of economic faculties don't meet the requirements of pan-European Recommendations of language education activity-oriented approach, when future language users are, primarily, "subjects", but not objects of language acquiring process. Moreover, students become social agents, acting independently and making their own free choices. Thus, for them "language acquiring and applying includes the actions performed by persons and leading to a valued goal, with understanding its consequences and consideration of the appropriateness of verbal means chosen to achieve it. The roles of mature individuals or social agents develop a range of competences, both general and particular, first and paramount of which is communicative speech competencies. Formed competencies are used as appropriate in different contexts depending on variety of conditions and needs for different types of speech activity (Stevens, Peter, 2007). Being guided by CEF recommendations concerning competencies, context and communication, we believe that the introduction of professionally-oriented foreign language teaching is possible under the following pedagogical conditions:

- availability of comprehensive communicative competence models for FLT in Universities of economic profile;
- formation of positive motivation in the teaching process of future specialists of economic profile;
- applying the content of professional academic curriculum through interdiscipline connections for professionally oriented FLT of students of economic profile;
- involving students in business simulation games and role-playing professionally oriented activities.

The above mentioned conditions ensure a basis for formation skills and abilities of FL professionally oriented communication.

Teaching EFSP means to meet potential needs of a future specialist to implement information shared through foreign channels, as well as carry out data search independently, accomplishing accumulation and extension of professionally significant amount of knowledge in process of professional training and professional activities.

Communicative competence

The necessity to exchange information requires mastering communication skills, such as interpersonal communication, interpersonal relations, interpersonal perception, which contributes to the formation of the ability to a productive dialogue (Canale, 2013). The mastery of designated skills and abilities to establish and maintain rapport with interlocutor is defined as communicative competence. Communicative language ability is a personality trait which is guided by positive motives in pursuing the objectives of communication in a foreign language in the implementation of communicative contacts and exchange of information. Being aimed at forming verbal communicative competences, it is necessary to apply

approaches to learning based on the development of communicative skills. But it is next to impossible to learn how to communicate without communication simulating activities. Communicative competence involves knowledge, motivation, and skills. It's not enough to know what good communication consists of; you must also have the motivation to reflect on and perfect your communication and the skills needed to realise it. Students are expected to learn to function properly in the target language and culture, both interpreting and producing meaning with members of the target culture (Master, 2009; Munby, 2009).

Globalization of world economy requires competence in more than one language, ability to switch between languages – from one language to another and vice versa – according to the circumstances at hand for the purpose of coping with a professional matter. Fortunately, providing experiences for contact with language in context is not problematic any longer. Unlimited access to the target culture provides sufficiently rich environment for the acquisition of communicative competence, including many aspects of discourse activity, such as paralinguistic and extralinguistic behavior. Hypermedia and multimedia environments provide a more appropriate setting for students to experience the target language in its cultural context, contributing to the development of communication skills in their native language. competence in more than one language can switch between languages – from one language to another and vice versa – according to the circumstances at hand for the purpose of coping with a social matter.

Thus, communicative and professional orientation of foreign language teaching defines the first pedagogical condition of the pilot programme.

Positive motivation

The success of development of foreign speech skills of students of higher education institutions of economic profile is significantly influenced by positive motivation to learning a foreign language. Motivation determines the orientation of the personality, his character and ability. The motives are the specific causes, incentives, forcing a person to act, to commit, to do things. The nature of activities distinguishes between social and cognitive motives. Cognitive motives refer to making ways to gaining knowledge, obtaining academic degrees, orienting to acquisition of additional competence. Social motives turn a person to different ways of interacting with others, assert their role and position in the team (Gianelly, Marge, 2011).

Motivation is a complex of different motives: aims, causes, needs, interests, aspirations, goals, drives, impulses, intents, ideals, incentives etc., which, in a broad sense, determine the individual's behavior. Motivation of learning activity is carried out by the person consciously as a result of processing those influences which they receive from the family, social environment and their own conscious or subconscious attitude towards these impacts and is associated with the peculiarities of attitudes, aspirations and interests of the individual. Negative learning motivation develops because of learning obstacles and difficulties, unpleasant feelings and emotions, which lead to negative consequences while studying. Positive motivation for learning is generated out of educational activities, and mainly associated with the life prospects of studying process. Generally people are motivated by doing something that they enjoy, working with people they like, engaging in something that is challenging, and completing something that has both extrinsic and intrinsic rewards.

There are many factors that affect student's motivation to learn: interest in the subject matter, perception of its usefulness, general desire to achieve, self-confidence and self-esteem,

as well as patience and persistence. And, not all students are motivated by the same values, needs, desires, or wants. Some students will be motivated by the approval of others, some by overcoming challenges. To encourage students to become self-motivated independent learners, Stipek, D. (2001) discusses eight characteristics that are major contributors to student motivation: instructor's enthusiasm, relevance of the material, organization of the course, appropriate difficulty level of the material, active involvement of the students, variety, rapport between teachers and students, and the use of appropriate, concrete, and understandable examples. Thus, positive motivation for learning can stem from the teaching process and encourage students to acquire new knowledge and skills, immersing themselves in gaining knowledge. It is the formation of a stable positive motivation of future specialists of economic profile for learning FL which was considered to be the second pedagogical condition of effective professionally oriented teaching.

Principles of contextualizing content of foreign language teaching to professional needs of future economists

Contextualizing content of FLT in the aspect of professional disciplines is a requirement of competent approach to education. The professionally-oriented education takes into account a professional orientation of both teaching materials and the activity including modes and methods to form professional skills and abilities. A professional orientation of students' activity, first of all, requires combining foreign language discipline with major subjects. Since the discipline of EFSP is flexible and responsive to the use of information from other disciplines, using the context of professional curriculum will contribute to the conscious transfer of the acquired students' professional knowledge in the field of foreign communication and become a means of enhancing of their general, social and cultural level. Professionally oriented course of FLT is organized around content. The challenge lies in the principles of its structuring relevant to the goals of FLT. The declared principle of professional orientation doesn't give a definite idea of the volume and thematic preferences of the content formation. The lack of strict criteria leads to the solution of these questions often dependent on the content of textbooks and manuals. The context of other disciplines which are studied by the students fits to the three areas of speech teaching:

- social-cultural direction of general course of foreign language (common speech, speech for everyday communication);
- professional orientation of the course of foreign language for specific purposes (for communication of specialists from different branches);
- business orientation of the course of foreign language for business communication, which is typical for many fields of business activities (e.g., writing summary, business correspondence, holding negotiations, telephone conversation, making reports, presentations, discussions as well as participation in international conferences, using language in scientific research, etc.).

In short, content area should be relevant to the learners' academic, social and personal needs. Taken together all blocks balance the curriculum in a certain proportion, emphasizing its business and professional content. Therefore, key principle of contextualizing content of FLT is consideration of students' language specialization and occupational environment. The essence lies in including FL activity into the analogue of student's prospective activity.

For the optimization of FLT contextualizing to professional disciplines content it is of paramount importance to cover the topics of professional disciplines coherently and in adequate sequence. Systemic integration and close interconnection of FL with professional disciplines is interpreted in educational purposes, especially for the purpose of content area selection and curricula design. Thematic content becomes the key organizing principle (Darling-Hammond, 2006; Drake, 2005; Etim, 2009). Therefore, linguistic presentation of syllabus is not a random list of words or grammar rules but the derivative of a network of topical issues and concepts. The zone of overlap between professional content and language development activities is constantly shifting. Some students focus on mastering content and neglect their language skills while the teacher's task is to balance the roles of language and special content.

In the development of the experimental program of teaching professionally oriented FL the connections and areas of intersection with disciplines included into professional curriculum of future economists were determined (tab.1). The content of these subjects was considered during preparation of tasks and assignments for simulation roleplaying and business game-based learning.

This programme is rather suggestive, it can be changed in many ways according to the external conditions of teaching (timing of the course, classroom quality, students' motivation, etc.). Research on the advantages of interdisciplinary connections has shown that it leads to improved language abilities and greater content area learning (Drake, 2005; Snow, 2007). It improves not only reading abilities but vocabulary and general knowledge. Contextualizing of TFL to the content of professional disciplines provides the simulation of real world conditions in which professional activity with teaching communication activity imitates real professional communication. Students become more "text-wise". Therefore, applying the content of professional curriculum in a professionally oriented FLT for students of economic profile was claimed to be the third pedagogical condition necessary for successful acquiring comprehensive communication skills. Under this condition, the positive motivation of learning increases.

Business simulation games and role-playing in EFSP

The content of professional disciplines and focus on the development of professional communicative skills have identified the fourth pedagogical condition – students' immersion in the FLT by simulating professional activities. Educational role-play game in system in higher education is an activity of the design and modeling of teaching and learning activities and their subsystems and game modeling of future professional activity of graduates in these systems. The design and modeling of professional activity in the process of a business game in FLT of future economists has two forms: simulation and gaming. Simulation design and modeling of educational-cognitive activity of students is a process of designing a model of real system of this activity with regard to the formulation and solution of professional problems by simulating the specific professional activity with a clear system of knowledge, abilities, skills, traits of the creative personality of the student, which must be provided by high school. Game design and simulation of organization of educational cognitive activity of students is a process of making and implementing roles, adequate professional activity in simulated situations and presentation of interpersonal communication according to the stated goal.

Table 1

**The content of professional curriculum in teaching foreign language to future specialists
of economic profile**

Discipline	Subject under Consideration	Year of study	Foreign Language Class Contextual Activity Based upon Interdisciplinary Complex
History of Economics and Economic Thought	Market economy in countries of European civilization in the period of monopolistic competition (second half of XIX and beginning of XX century)	1	Round table on the theme "The main features of development of market economy and outstanding representatives of economic thought in Europe" (the second half of XIX-beg. XX cent.) Marginal utility theory-Carl Mengel; The General Theory of Employment, Interest, and Money-John Maynard Keynes; Demand and supply graph-Alfred Marshall; Thorsten Veblen- The Theory of Business Enterprise
Enterprise Economy	1) The Structure and management of the enterprise 2) Organization of production or service and product quality assurance	2	1) Presentation of different types of company structures, prepared by method of "Joint project" 2.1) Discussion of audio and video fragments by "Press" method. 2.2) Business game "Chose the best way to reorganize customer service". A critical analysis of a panel of experts.
Macro economics	1) Labor market 2) Economic Dynamics	2	1.1) Economic performance. Writing CV. Simulation roleplay "Hunting for job. The interview with the employer". 1.2) Round table with students having working experience in America within the program "Work and Travel" 2) Analysis and annotation of non-verbal and verbal-visual supports (tables, charts, graphs, diagrams) by methods "Rotary Three" and "Roundabout".
Management	1) Methods of substantiation management decisions 2) Motivation 3) Leadership	2	1) Business game "Profit or principles" 2) Quiz on business ethics, ranking a list of unethical activities, discussion of ethics at work and different ways of being promoted. 3) Watching fragments from "Billions" with subsequent discussion in the style of a TV talk show "Profile of Perfect Chief Executive. How do you imagine them?"
Marketing	1) Sales marketing strategy 2) Current marketing problems	2	1) Simulation - roleplaying "Create and present your advertising campaign" with subsequent rankings according to general criteria 2) Brainstorming ideas on contemporary marketing issues by "Circle of ideas" method. Business game "Defend your favorite brand from counterfeiting"
Money and Credit	1) The Nature and functions of money 2) Commercial banks	3	1) Brain - ring " History of money and monetary systems" 2) Simulation - roleplaying "Getting a Bank loan on collateral security"
Info Business	Planning and presentation of a new company, launching a business	3	Development and presentation of business plan by a "Joint project" method with subsequent discussion and evaluation in accordance with common criteria
Accounting Overseas	Financial statements	4	Preparation of written documents: balance sheet, financial report, budgeting, ledgers with verbal and verbal-visual supports

International Finance	International market of derivative securities	4	Business game "Formation of securities portfolio for companies and legal entities"
International Marketing	1) Models of the firm entering foreign market 2) International marketing communication 3) Socio-cultural environment of international marketing	4	1) Business game "Take your chance, be international, enter the external market». Presentation of team projects, assessment using jointly developed criteria. 2) Dealing with placing international order business correspondence (writing inquiries, confirmations, offers, orders, complaints, replies to complaints) 3) Simulation-roleplaying "Business negotiations with foreign partners". Discussion of the conditions of contract: terms of payment, terms of delivery, guarantees, sanctions, force majeure circumstances.
International Economics	1) Direct investment and international trade 2) World labour market 3) International regional integration 4) European economic integration 5) Globalization of economic development	5	1) Simulation-roleplaying "Search of business-angels" on the international Fund company for investment 2) Simulation-roleplaying "Employment abroad". "Round table" debates "The ways of improving competitiveness on the world labor market" 3) Business game "Solving problems of the French company after its hostile takeover by Swiss competitor" 4) Debates "Wise choice" about the possibility of Ukraine accession to member countries of the EU. 5) Scientific conference "Globalization of the economy. Merger, acquisition and joint venture pros and cons"
Business Culture	1) Culture of interpersonal communication 2) Image of a businessman, technology of its formation 3) Mastering the rules of etiquette in dealing with overseas partners 4) Challenges and barriers in business communication, effective methods and techniques of business negotiations, their solutions and conflict solving	5	1) Round table "Tips for perfect presentation" 2) Game-competition "Dealing with communication breakdown" 3) Social-cultural game "The East is a delicate matter" (planning a visit of Chinese manufacturers) 4.1) Brain-ring of cross-cultural awareness " Cultural peculiarities of different Nations" 4.2) Role-playing activities: Accepting award for your partner's ideas and work; tax evasion; using the company car for personal matters; employment of staff without the relevant documents; the salary in "envelopes", in-house personal relationships, selling defective product 4.3) Simulation-roleplaying "Principles or profit?!" – a meeting of the Board of Directors of a pharmaceutical company concerning possible side effect caused by entry of new pills.

Acquiring language through games is the most successful and promising innovative educational technology. In the process of communicative game we develop language skills and abilities together with purposefulness, dynamism and productivity of thinking, strengthening and speed of memory, confidence and commitment to excellence. From the didactic point of view, learning FL through game is perspective because it becomes a form of integrated learning. Analysis of studies conducted in recent years in the development of educational business games (Palshkova, 2008; Darling, 2005; Gianelly, Marge, 2011; Master, 2009), advanced pedagogical experience in Ukraine and abroad, as well as our own practice of creation of communicative business games based on the above definitions, allowed to identify the main structural elements of the educational role-play games. The structure of the simulation model is a model of organization of educational-cognitive students' work, based on

the model of educational-cognitive activity.

The principle of simulation is laid in the management structure of a business game, involves the construction of learning models, representing in simplified form the selected object reality. The choice of this object to educational business games must be due to the overall objectives of the training of students in high school. Description of the object of imitation suggests a certain didactic processing, the selection of the content information that must be assimilated by students. Simulation games involving mostly playing situations, are held for the purpose of finding ways to improve the quality of work in the future; role-playing game based on conditional roles for participants, are dynamic in collectively-personal relationships, teach to work in groups, form the ability to analyze professional activity, to identify typical professional tasks and develop training and production tasks on their basis. In the structure of educational role-play games there are following components: purpose; actors; the nature of the situation that is being modelled (planning, discussing, holding meetings, conferences, negotiations, etc); the process of involvement provides broad introduction of communicative games, kvazi business situations, case study. Through game activity, with different degree of simulation of professional conditions the formation, improvement and development of FL skills of students arises from various types of FL communication activities. And, on the contrary, multiple and diverse execution of speech actions (operations) become particularly meaningful for the students because they are highly motivated and completely integrated in roleplay activities.

Involving students in the FL professionally oriented activity promotes the formation of communicative skills and abilities:

- to adopt efficiently and properly to various terms of communication, which are constantly changing;
- to plan and implement the communication situation;
- to find necessary communication tools appropriate both for the creative individuality of the student and for the situation of communication;
- to feel and support constant feedback in communication.

In the process of experimental aprobatng of the pedagogical conditions of professionally-oriented FLT of future specialists of economic profile systematic and comprehensive use of professional game situations and models, the programs of development of different language skills complementing each other have been successfully implemented.

As a result of applying four interrelated pedagogical conditions, future professionals in economics acquire comprehensive communication skills rather than isolated language knowledge. Moreover, they acquire the ability, the desire, and means for further development of these skills. The reward of applying above mentioned pedagogical conditions for the teacher is the awareness of providing the students with tools they can subsequently use in a broad range of different situations, refining and upgrading them on the basis of their own professional experience. Thus, the challenge of conceiving this type of FL syllabus is an opportunity for stimulating one's own creativity potential. Understanding the needs of target industry in the field of FL communication and working towards satisfying them will enrich both students and teachers.

Conclusions and suggestions

The professionally-oriented FL education takes into account a professional orientation of both teaching materials and the activity including definite content, models and methods to

form communicative competence and professional skills and abilities. It should be focused on recent scientific achievements in professional sphere of students' interests to provide them with opportunity for professional growth.

Professional orientation of students' activity in FTL, first of all, requires combination of communicative and professional approaches to foreign language teaching in Universities of economic profile; secondly, demands formation of positive motivation and emotional background in the teaching process of future specialists; thirdly, finds it necessary to apply the content of professional curriculum, using interdisciplinary connections; and, finally, expects involving students in FL business model simulation and role-playing of professionally oriented activities.

The above mentioned pedagogical conditions are inseparably interconnected and balance each other. The exclusion or neglecting any of them will have inevitably negative effect and bring to deterioration of FL teaching and learning results, followed by insufficient professional background and low employment opportunities on highly competitive labour market of graduates of economic profile.

References

- Canale, M. (2013). *From communicative competence to communicative language pedagogy*. In Richards, J. C., & Schmidt, R. W. (Eds.). *Language and Communication*, 2-27. London: Longman.
- Darling, H.L. et al. (2005). *Preparing Teachers for a Changing World. What teachers should know and be able to do*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Darling-Hammond, L. (2006). *Powerful Teacher Education. Lessons from exemplary programs*. San Francisco: Jossey-Bass, 3 – 18.
- Drake, S. (2005). *Meeting Standards through curriculum integration: A Bridge to the mainstream*. In *Curriculum integration K-12: Theory and practice*, J. Etim, Ed. Lanham: University Press of America.
- Gianelly, Marge C. (2011). *Thematic units: creating an environment for learning*. *TESOL Journal*, No. 1, 13-15.
- Master, P. (2009). *Responses to English for Specific Purposes*. San José State University.
- Munby, J. (2009). *Communicative Syllabus Design*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Palshkova, I., Vishnevskaya, K. (2008). *The Use of simulation and role-playing teaching in the classroom for foreign language in the study of economic disciplines*. *Youth and market*, No. 4 (39), 55-58.
- Pan-European Recommendations on language education: learning, teaching, assessment (2003)*. Scientific editor of the Ukrainian edition of Dr. PED. Sciences, Professor S. Yu. Nikolaev. Kyiv: Lent.
- Snow, Marguerite A., Brinton, Donna M. (2007). *The content-based classroom: perspectives on integrating language and content*. NY: Longman.
- Stipek, D. (2001). *Motivation to Learn: From Theory to Practice*. Boston: Allyn & Bacon.
- Strevens, P. (2007). *New orientations in the teaching of English*. Oxford, UK: Oxford University Press.
- Vishnevskaya, K. (2010). *Problems of professionally-oriented foreign language teaching of future specialists of economic profile*. *Psychological-pedagogical problems of rural school*, Issue 35, 12-18.

A COMPARISON OF SOME MAJOR AMENDMENTS IN THE HIGHER EDUCATION LAW IN POLAND AND UKRAINE

Liudmyla Rybalko

Associate Professor PhD, Kryvyi Rih Economic Institute of SHEE “Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman”, e-mail: l.rybalko@polska-ua.org, Ukraine

Abstract. The author analyses the recent changes that have been introduced in the higher education in Ukraine based on the amended Higher Education Act (2016) and compares it to the amended Polish Law on Higher Education.

Keywords: management, higher education, changes, qualifications framework, educational level.

DOI: <http://dx.doi.org/10.23856/2213>

Wprowadzenie

W nowoczesnym ukraińskim systemie edukacyjnym nie ma niepodległych instytucji oceniającej jakość edukacji. Do grudnia 2016 roku, urzędy oświatowe, jakie powinny zabezpieczać proces edukacyjny sami siebie i kontrolowali (System zabezpieczenia jakości szkolnictwa wyższego w procesie Bolońskim i mechanizmy jego implementacji na Ukrainie, 2016). Według nowelizacji ustawy O szkolnictwie wyższym 01.07.2014 № 1556-VII z dnia 21.12.2016 roku na Ukrainie przewiduje się przejście do nowoczesnego europejskiego modelu systemu zabezpieczenia jakości kształcenia (L.Hrynevych, 2016). Do tego momentu brak systemu reform na Ukrainie w sferze edukacji wyższej w ciągu ostatnich lat – załamanie wszystkich postępów zrobionych wcześniej. Dużym problemem jest to że system edukacyjny jest dramatycznie oderwany od rynku pracy (taka sytuacja była jeszcze do początku Operacji Antyterrorystycznej na Wschodzie państwa). Powoduje to zniżenie zainteresowania studiami wyższymi w swoim państwie, niechęć wśród studentów studiować tylko teorie, rezygnację ze studiów po zdobyciu stopnia licencjata, zwiększenie bezrobocia wśród absolwentów szkół wyższych. Wymienione i są jeszcze inne powody które powodują do upadłości uczelni co żaden sposób nie sprzyja konkurencyjności państwa w obszarze edukacji i nauki. Ukraina do dziś nie przystąpiła do stworzenia narodowego systemu kwalifikacji. Na dzień dzisiejszy jest wypracowana jedynie i zatwierdzona uogólniona struktura Narodowych Ram Kwalifikacji za pomocą jakiej można opisywać i porównywać kwalifikacje (edukacyjne i zawodowe). Ona nie zawiera w sobie nazw i opisu konkretnych kwalifikacji, typów kwalifikacji, zwłaszcza – kwalifikacji w edukacji wyższej. Proces certyfikacji Narodowych Ram Kwalifikacji na Ukrainie także jeszcze nie był realizowany (Sprawozdanie analityczne. Tempus project 544524 - TEMPUS - 1-2013-1 - PL - TEMPUS - SMHES "Ramka kwalifikacji w branży nauk o środowisku dla ukraińskich uniwersytetów", 2015).

Ministerstwo Oświaty i Nauki Ukrainy podczas reformowania opiera się na polski model szkolnictwa wyższego. Polski system kształcenia od lat dysponuje rozbudowaną ofertą w zakresie kształcenia i jego kontynuacji według osobnej ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym, która ciągle podlega nowelizacji. Istotne zmiany w ustawie ukraińską przedstawiono poniżej.

Material główny

1. Jakość edukacji kontroluje niezależny organ

Ukraina. Znaczna część uprawnień Ministerstwa edukacji i nauki przejdzie do Narodowej Agencji do spraw zabezpieczenia jakości edukacji wyższej która będzie kontrolować jakość edukacji w uniwersytetach, formować listę specjalizacji, tworzyć standardy edukacji wyższej, akredytować specjalizacje, programy nauczania, wyspecjalizowanie rady uczeni do obrony prac doktorskich i habilitacji i organizacji z oceny jakości.

Agencja wyznaczy kryteria oceniania jakości kształcenia, jakie dozwolą sformułować ranking uczelni wyższych. Każda uczelnia wyższa musi będzie udowodnić, że nadaje pewną jakość wiedzy po 5 latach i potwierdzić akredytację lub straci prawo kształcić według tej specjalności.

Polska. W Polsce Państwowa Komisja Akredytacyjna postrzega o spełnianie standardów jakościowych przyjętych dla szkolnictwa wyższego, nawiązujących do najlepszych wzorców obowiązujących w europejskiej i globalnej przestrzeni edukacyjnej oraz wspiera uczelnie publiczne i niepubliczne w procesie doskonalenia jakości kształcenia a także budowania kultury jakości (Ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym, 2016). Działania te zmierzają do zapewnienia absolwentom polskich szkół wyższych wysokiej pozycji na krajowym i międzynarodowym rynku pracy oraz do zwiększenia konkurencyjności polskich uczelni jako instytucji europejskich (Misja Państwowej Komisji Akredytacyjnej, 2017). Komisja współpracuje ponadto z ekspertami zewnętrznymi.

2. Akademiczna autonomia

Ukraina. Każda uczelnia wyższa otrzymała prawo: wprowadzać własne programy kształcenia i naukowe (t zw. sylabusy); uznawać zagraniczne dyplomy i stopnie podczas rekrutacji i podjęcia pracy na uczelni; wydawać jak własne tak i państwowe dyplomy.

Polska. Rektor uczelni publicznej może być powołany w drodze wyborów albo w drodze konkursu. Rektorem może być osoba posiadająca co najmniej stopień naukowy doktora, chyba że statut określa wyższe wymagania w tym zakresie. Uczelnia musi być podstawowym miejscem pracy.

3. Samodzielna gospodarka finansowa

Ukraina. Uczelnia wyższa może: zakładać własne konta, otrzymywać kredyty, zarządzać majątkiem i ziemią; zakładać naukowe parki i przedsiębiorstwa, które będą zajmowali się badaniami lub innowacjami; zarządzać własnymi dochodami, w tym opłata za studia, która zostaje na koncie uczelni i nie może zasilać się do państwowego lub miejscowego budżetu; może zakładać stały fundusz i korzystać z pasywnych dochodów z niego, przekazywać środki za granicę dla udziału w naukowych i edukacyjnych asocjacjach/stowarzyszeniach.

Polska. Uczelnia publiczna /niepubliczna prowadzi samodzielną gospodarkę finansową na podstawie planu rzeczowo-finansowego, zatwierdanego przez senat uczelni, zgodnie z przepisami o finansach publicznych oraz o rachunkowości. Może prowadzić domy studenckie i stołówki studenckie. Uczelnia obowiązana do opracowania programu naprawczego jeśli w okresie nie dłuższym niż pięć ostatnich lat przekracza 25% kwoty dotacji z budżetu państwa otrzymanej w roku poprzedzającym bieżący rok budżetowy na swoje zadania, naprawczego.

Właśnie, treść ostatniego zdania w żaden sposób nie wymieniono w ukraińskiej ustawie.

4. Samorząd studencki

Ukraina. Samorząd studencki chroni prawa i interesy studentów, wnosząc propozycje do planów nauczania, otrzymuje znaczący wpływ (15% głosów) pod czas wyborów rektora i dziekanów, ma prawa na ogłoszenie akcji protestu a także otrzymuje 0,5% dochodu z przychodów uniwersytetu.

Polska. Jest duże podobieństwo w prawie. Przedstawiciele uczelnianych samorządów studenckich tworzą Parlament Studentów Rzeczypospolitej Polskiej.

5. Przejrzystość

Ukraina. Każda uczelnia wyższa zobowiązana publikować na własnej stronie internetowej dokumenty dotyczące własnej działalności - corocznego wewnętrznego monitoringu kontroli jakości kształcenia, własnych finansów, majątku, w tym owykonanie budżetu i sprawozdania finansowe oraz wypłate pensji itp.

Polska. Obowiązek publikować na własnej stronie internetowej dokumenty dotyczące działalności uczelni pojawił się jeszcze w 2005 roku co wskazuje na przejrzystość systemu.

6. Kadencja rektorów, dziekanów, kierowników katedr

Ukraina. Rektorzy, dziekanie, kierownicy katedr będą wybierani przez kolektyw wykładowców a także studentów (do 15 % głosów), jacy otrzymali podczas wyborów ponad 50% głosów łącznie. Ich wybierano na okres 5 lat i nie będą mogli obejmować swoich stanowisk więcej niż dwie następujące po sobie kadencje. Dziekanie, kierownicy katedr powinni posiadać naukowy stopień i/lub tytuł/ honorowy tytuł odpowiednio do profilu wydziału/katedry.

Zakaz łączenia administracyjne stanowiska (na przykład, prorektora czy dziekana i kierownika katedry).

Polska. Kadencja kolegialnych i jednoosobowych organów uczelni publicznej trwa cztery lata i rozpoczyna się w dniu 1 września w roku wyborów, a kończy w dniu 31 sierpnia w roku, w którym upływa kadencja.

Ukraińska ustawa zawiera bardzo podobny artykuł w swojej ustawie.

7. Oświatowo-kwalifikacyjne poziomy

Ukraina. Na Ukrainie będzie 5 poziomów edukacyjno-kwalifikacyjnych: młodszy licencjat (kształci kolegium), licencjat (kształci kolegium). Uniwersytety, akademie i instytuty kształcą według edukacyjno-kwalifikacyjnych poziomów: magister, doktor filozofii (PhD), doktor nauk (dr hab). Stopień „specjalisty” z 2017 roku skasowano. Wszyscy, którzy otrzymali ten stopień wcześniej, automatycznie będą zrównani do stopnia magistra. Znika stopień „kandydat nauk”, pojawia się doktor filozofii. Stopnie licencjata, magistra i doktora filozofii (PhD) odpowiadają przyjętej w większości krajów Europy klasyfikacji, co ułatwia mobilność akademicką ukraińskim studentom i naukowcom.

Polska. Stopnie naukowe i poziomy kształcenia w Polsce są równe z innymi europejskimi uczelniami zgodnie z Europejską Ramą Kwalifikacji.

Ukraina, niestety, tylko od roku 2017 zacznie pracować aby Narodową Ramę Kwalifikacji uzgodnić z odpowiednim europejskim poziomem (Program „Edukacja. Ukraina XXI wieku”, 1996) Na dzień dzisiejszy one są takie jak pokazano w tabeli 1.

Tabela 1

Narodowa Rama Kwalifikacji i Planowany europejski poziom

Studia prowadzone jako:	Narodowa Rama Kwalifikacji	Planowany (europejski poziom)
Doktor nauk (stopień naukowy)	9 poziom	-
Doktor filozofii (drugi stopień naukowy)	8 poziom	III
Magisterskie studia drugiego stopnia (drugi cykl)	7 poziom	II
		I-II
Licencjackie studia pierwszego stopnia	6 poziom	I
Początkowy stopień (krótki cykl)	5 poziom	krótki cykl

Opracowanie własne

8. Nowa klasyfikacja wyższych uczelnie

Ukraina. Na Ukrainie więcej nie będzie „poziomów akredytacji” wyższych uczelni. Przyjęte 4 typu wyższych uczelnie, w tym publicznych i niepublicznych: uniwersytety (uniwersalne wyższe uczelnie); instytuty i akademie (branżowe wyższe uczelnie) i koledze (gdzie kształcą fachowców do poziomu młodszego licencjata lub licencjata). Na Ukrainie są podane tylko definicje: instytucja szkolnictwa wyższego, wyższa wojskowa instytucja edukacyjna oraz definicja wyższej uczelni medycznej. Wymienione są szkoły wyższe publiczne i niepubliczne.

Polska. Zgodnie z ustawą z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym, uczelnie mają prawo używać w swoich nazwach wyrazów w zależności od posiadanych uprawnień: uniwersytet, uniwersytet techniczny, uniwersytet uzupełniony przymiotnikiem w celu określenia profilu – co najmniej 6 uprawnień do nadawania stopnia naukowego, w tym co najmniej 4 uprawnienia w zakresie nauk objętych profilem uczelni, politechnika, akademia. Wymienione są szkoły wyższe publiczne i niepubliczne.

W Polsce wymienione także są definicje uczelni: uczelnia zawodowa, uczelnia służb państwowych, uczelnia artystyczna, uczelnia medyczna, uczelnia morska – uczelnię publiczną nadzorowaną przez ministra właściwego do spraw gospodarki morskiej.

Według ukraińskiej ustawy niema informacji o uczelniach prywatnych. Jedyne wymieniono jest tymczasowo przesunięta uczelnia wyższa, tymczasowo przesunięta naukowa instytucja - to państwowa, komunalna czy prywatna uczelnia wyższa albo naukowa instytucja, która w okresie tymczasowej okupacji albo przeprowadzenia antyterrorystycznej operacji przyniesiona na terytorium znajdujący się pod kontrolą ukraińskiej władzy.

9. Wojna z plagiatem

Ukraina. Prace naukowe i recenzje oponentów przed obroną prac doktorskich i habilitacji będą rozmieszczać się na stronach internetowych wyższych uczelni. Obrona

będzie otwarta. Każdy obecny będzie mógł swobodnie nagrywać audio i video (wcześniej - pozwolenie za rozporządzeniem senatu uczelni). Wszystkie wyższe uczelnie muszą wprowadzić wewnętrzną kontrolę plagiatu wśród wykładców i studentów. Do tego czasu ta wymoga w żaden sposób nie była określona jako obowiązek uczelni. Nie wskazane jakim kosztem to będzie realizowane, choćby w uczelniach państwowych.

Polska. Uczelnie od roku akademickiego 2018/2019 będą miały obowiązek sprawdzania pisemnych prac dyplomowych przed egzaminem dyplomowym z wykorzystaniem Jednolitego Systemu Antyplagiatowego, który będzie prowadził minister właściwy do spraw szkolnictwa wyższego. Dotychczas uczelnie były zobowiązane do wykorzystywania istniejących na rynku polskim programów antyplagiatowych do sprawdzania pisemnych prac dyplomowych przed ich obroną, co generowało znaczne koszty związane z zakupem i administrowaniem systemu antyplagiatowego.

Nowelizacja ustawy – Prawo o szkolnictwie z dnia 23 czerwca 2016 roku wyższym zagwarantowała uczelniom nieodpłatne korzystanie z Jednolitego Systemu Antyplagiatowego, co zapewni im kompleksowe wsparcie przy sprawdzaniu prac dyplomowych pod kątem wykrywania plagiatów oraz praktycznie bezkosztową realizację obowiązku ustawowego. Stosowanie przez uczelnie Jednolitego Systemu Antyplagiatowego zapewni również ujednoczenie kryteriów i stopnia szczegółowości sprawdzania prac dyplomowych (Przewodnik po deregulacji odbiurokratyzowanie szkolnictwa wyższego, 2016).

10. Mobilność akademicka

Ukraina. Godziny kształcenia będą liczyć się nie w godzinach a w kredytach. Licencjat powinien nabrać od 180 do 240 kredytów, magister od 90 do 120 i tp. Suplement do dyplomu według wzory europejskiego będzie mieścił dane o ocenie i liczbę kredytów z każdego przedmiotu. Pozwoli to współpracować ukraińskim uczelniom wyższym zarówno jak między sobą, tak i z zagranicznymi uczelniami. Studenci i wykładowcy będą mogli się obraniać pracy, kontynuować naukę lub pracę w dowolnej uczelni wyższej nie tylko na Ukrainie, ale i w całej Europie.

Studenci samodzielnie będą mogli wybierać część (nie mniej 25%) przedmiotów oraz przedmiotów z innych stopni naukowych za uzgodnieniem z dziekanem lub kierownikiem działu.

Licencjaci przy podjęciu studiów magisterskich mogą samodzielnie wybierać specjalność, wtedy, jak za starym systemem mogli tylko kontynuować edukację według tej samej specjalności.

11. Tylko zewnętrzne ocenianie przed wstępem do uczelni wyższej

Ukraina. Od roku 2008 obowiązek składać zewnętrzne niezależne ocenianie wiedzy maturzystów szkół (ZNO) dla podjęcia studiów wyższych. Pod czas wstępnego konkursu każdy certyfikat ZNO uważany będzie nie mniej niż 20% baly końcowej, świadectwo maturalne – nie więcej niż 10%, miejsca premiowane na olimpiadach ogólnoukraińskich i konkursach – nie więcej niż 5%, ocena za twórczy konkurs albo fizyczne przygotowanie w niektórych uczelniach wyższych – nie więcej 50%. W roku 2017 do składania ZNO zobowiązani kandydaci na studia magisterskie kierunku Prawa.

Dokładny podział bałów wyznaczają same uczelnie wyższe, którzy nie później niż 15 października na swojej stronie internetowej ogłaszających wraz z zasadami wstępu na rok następny.

Podjęcie studiów II stopnia odbywa się bez obowiązku składać zewnętrzne niezależne ocenianie – na zasadach ogólnych po składaniu egzaminu wstępnego z dyscyplin specjalności.

Polska. Podstawę przyjęcia na studia pierwszego stopnia lub jednolite studia magisterskie stanowią wyniki egzaminu maturalnego. Senat uczelni ustala w trybie określonym jakie wyniki egzaminu maturalnego stanowią podstawę przyjęcia na studia. Uczelnia może przeprowadzić dodatkowe egzaminy wstępne, w przypadku konieczności sprawdzenia różnych uzdolnień, wymienionych w ustawie, do podejmowania studiów na danych kierunkach niesprawdzanych w trybie egzaminu maturalnego albo gdy kandydat na studia posiada świadectwo dojrzałości uzyskane za granicą. Egzaminy te nie mogą dotyczyć przedmiotów objętych egzaminem maturalnym.

Studia w uczelni są prowadzone w ramach kierunku studiów. Przyjęcie studenta na określony kierunek studiów następuje nie później niż po upływie pierwszego roku studiów. Kierunek studiów może być prowadzony przez podstawową jednostkę organizacyjną uczelni albo łącznie przez kilka takich jednostek.

Kandydat na studia stacjonarne w uczelni publicznej lub student przenoszący się z innej uczelni jest obowiązany do złożenia oświadczenia o kontynuowaniu lub ukończeniu studiów na innych kierunkach studiów stacjonarnych w uczelni publicznej.

Bardzo różni Ukrainę od Polski to że za rozporządzeniem Kabinetu Ministrów od roku 2008 i dalej w ustawie O szkolnictwie wyższym roku 2016 z poprawkami podjęcie studiów wyższych na Ukrainie kandydaci na studia wyższe muszą zdawać określone przez Ministerstwo Edukacji i Nauki na następny rok szkolny egzaminy w placówkach ukraińskiego Centrum ceny jakości kształcenia (Ukraiński Centrum Oceny Jakości Edukacji, 2005). Każdy rok obowiązkowy egzamin z języka ukraińskiego (jako główny egzamin podstawowy) i jeszcze 2 inne egzaminy. Każdego roku podstawowe przedmioty egzamenacyjne zmieniają uczelni według oferowanych specjalności /kierunków studia. Oraz każdego roku zmienia się ilość balów (punktów), które musi nabrać kandydat na studia żeby podjąć studia bezpłatne. Jeśli kandydat uzyskał mniej balów z każdego egzaminu niż przyjęte – kandydat w ogóle traci prawo składać dokumenty na studia wyższe. Ten system pozwolił zapelnąć przejrzysty sposób podjęcia studiów bezpłatnych. Kandydaci innych państw powinni też składać ZNO i mogą wybierać się na studia płatne. Od roku 2014 obowiązek składać ZNO i dla kandydatów na tryb zaoczny. Na rok szkolny 2017/2018 będą zdawali ZNO i kandydaci na II stopień kierunku Prawo.

12. Konkurencyjny system bezpłatnych miejsc na studia

Ukraina. Z roku 2016 działa mechanizm elektronicznego wstępu do uniwersytetów i automatycznego rozmieszczenia informacji o ilości bezpłatnych miejsc na obraną specjalność studiów. Abiturienti już na etapie składania ZNO wybierają specjalizację i uniwersytet, w którym chcą podjąć studia. Według wyników ZNO przez specjalny program System informacyjny Konkurs (System informacyjny Konkurs, 2016) będzie wygenerowany ranking kandydatów na studia. Ci którzy otrzymali największą liczbę punktów dostają się na bezpłatne miejsce w tej uczelni, o której zadeklarowali przy dokonaniu wyboru pod czas rejestracji. W taki sposób, odpowiednio do zainteresowania abiturientów automatycznie będą rankingi specjalności i uczelni wyższych. Uniwersytety dla otrzymania bezpłatnego miejsca będą mogli walczyć nie za przychylności ministerstwa, jak było do roku 2016, a za przychylności abiturientów. Uczelni wyższe dla ulgowej kategorii kandydatów na studia na każdą specjalność otrzymują 5% bezpłatnych miejsc od Ministerstwa Edukacji i Nauki

Ukrainy.

Polska. W Polsce podstawą przyjęcia na studia pierwszego stopnia lub jednolite studia magisterskie stanowią wyniki egzaminu maturalnego. Senat uczelni ustala w trybie określonym jakie wyniki egzaminu maturalnego stanowią podstawę przyjęcia na studia. Uczelnia może przeprowadzić dodatkowe egzaminy wstępne, tylko w przypadku konieczności sprawdzenia konkretnych uzdolnień lub gdy osoba ubiegająca się o przyjęcie na studia posiada świadectwo dojrzałości uzyskane za granicą. Niema systemu ZNO jak na Ukrainie.

13. Stypendia na poziomie socjalnego minimum

Ukraina. Stypendia wypłacane będą w rozmiarze nie niższym za minimum socjalne. Na początku wszystkim studentom będzie wypłacać się 2/3 od wysokości minimumu socjalnego. Wysokość minimumu socjalnego od 01.01.2017r. wynosi 1600 hrywen = 242,42 zł, przy kursie 6,60 hrywen za 1zł. minimumu socjalnego (Ministerstwo Polityki Społecznej o minimum socjalny, 2016). Po składaniu pierwszej sesji stypendium otrzymują 2/3 najlepszych studentów każdego roku studiów zgodnie z rankingiem i za wyznaczonym przez Uriad ukraiński grafikiem.

Polska. Student może ubiegać się o pomoc materialną ze środków przeznaczonych na ten cel w budżecie państwa w formie: 1) stypendium socjalnego, 2) stypendium specjalnego dla osób niepełnosprawnych, 3) stypendium rektora dla najlepszych studentów, 4) stypendium ministra za wybitne osiągnięcia. Student może ubiegać się z wnioskiem o stypendium u Rektora uczelni.

Wysokość minimumu socjalnego w Polsce 1066,99 zł (7040,13 ukraińskich hrn), dane na marc miesiąc 2015r. (Minimum socjalne w marcu 2015 r., 2015).

14. Państwowe finansowanie nauki

Ukraina. Do 2018 roku państwo ma zapewnić celowe gwarantowane wsparcie finansowanie badań naukowych w uniwersytetach, jakie otrzymają status narodowego lub badawczego. Do tego czasu praktycznie wszystkie sparcia odbywali się tylko jeśli państwo ma dostępne środki w budżecie, tzw. «za zasadą ostateczności» (Koncepcyjny model finansowania uczelnie wyższych przez państwo za wynikami działalności, 2016). Edukacja i kształcenie od czasu niepodległości państwa nigdy nie była realnym priorytetem państwa, chociaż każdy kandydata na deputata w Werchowną Radę w swoim programu wyborczym obiecywał podnieść edukację na wysoki poziom. Przy połączeniu małych uczelni z dużymi ostatni żadnych gwarancje i wsparcia finansowego z żadnych źródeł nie otrzymywały. Z jednej strony to był legalny administracyjny sposób ciąć mniejsze uczelnie, a z drugiej strony – wzmacniać uczelnie regionalne. Ten proces dość dyskusyjny ale będzie trwał i dalej (Opinia ekspertów: Czy należy łączyć uniwersytety w regionach?, 2016).

Polska. W Polsce od roku 2017 przewidziane uruchamianie programów, które będą wspierać uczelnie rozwijające się w kierunku projakościowym przez środki europejskie. Ministerstwo EiSW pragnie podnieść jakość kształcenia, powiązać proces badawczy z dydaktyką i umiędzynarodowić polskie uczelnie. Miinisterstwo obiecuje zwiększenie dotacji o 103 proc. przez minimum pięć lat ze środków własnych - dla mniejszych uczelni, które zdecydują się połączyć z innymi dużymi.

Będzie zmniejszona stała przeniesienia, inaczej dziedziczenia, która dziś wynosi 65 proc. To oznacza, że uczelnia niezależnie od tego, co robi, z roku na rok otrzymuje 65 proc. dotacji dziedziczy, co powoduje ogromną inercję we wprowadzaniu zmian. Dlatego będzie

zmniejszona część dziedziczenia do 50 proc. Pozostałe 50 proc. dotacji budżetowej będzie zależało od tego, kogo uczelnia kształci, jakie badania naukowe prowadzi i czy jest wystarczająco międzynarodowa. W perspektywie czasowej jeśli uczelniom w końcu masowość przestanie się opłacać i zaczną wiązać proces dydaktyczny z badaniami i będzie premiowana również kategorię naukową uczelni. Tam, gdzie będzie najwyższy poziom badań naukowych, będzie większe finansowanie (Zmiany w finansowaniu uczelni. Premie za mniejszą liczbę studentów i łączenie się uczelni?, 2016).

15. Główny język kształcenia – ukraiński, ale są możliwości prowadzenia kształcenia w innych językach

Ukraina. Na Ukrainie językiem kształcenia jest język ukraiński. Dla podwyższenia umiędzynarodowienia akademickiej mobilności uczelnia wyższa może część dyscyplin zapewniać w języku angielskim lub innym języku obcym. Uczelnia przyjmująca na studia cudzoziemców organizuje dla tych osób zajęcia z języka ukraińskiego. Na rządanie studentów uczelnia wyższa może dać im możliwość nauczania języka mniejszości narodowej w takim zakresie, jaki daje możliwość zatrudnienia w zawodzie żeby posługiwać tym językiem.

Polska. Wykłady w uczelni są otwarte, jeżeli jej statut nie stanowi inaczej. Zajęcia dydaktyczne w uczelni oraz sprawdziany wiedzy lub umiejętności, a także egzaminy dyplomowe, mogą być prowadzone w języku obcym w zakresie i na warunkach określonych w regulaminie studiów. W języku obcym mogą być również prowadzone przygotowywanie pracy dyplomowej. Uczelnia przyjmująca na studia cudzoziemców organizuje dla tych osób zajęcia z języka polskiego. Zajęcia dydaktyczne na studiach mogą być prowadzone także z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość.

Wykorzystanie metod i technik kształcenia na odległość w ukraińskim prawie zaznaczono jak forma dystancyjna. Uczelnia posiada prawo zmieniać inne formy kształcenia oraz formy zajęć dydaktycznych czego nie było określono dawniej.

16. Tymczasowo przeniesione wyższe edukacyjne zakłady

Ukraina. Tymczasowo przemieszczone wyższe uczelnie zachowują status narodowych. Ważność certyfikatów akredytacyjnych tymczasowo przeniesionych wyższych uczelni, tymczasowo przeniesionych organizacji badawczych na prowadzenie działalności edukacyjnej w sferze edukacji wyższej kontynuuje się na okres przeprowadzenia operacji antyterrorystycznej, ale nie dłużej jak na 5 lat z dnia zakończenia terminu ważności odpowiednich certyfikatów akredytacyjnych.

Polska. Brak informacji o przemieszczonych wyższych uczelniach. Natomiast mieści się informacja o przypadku utworzenia zamiejscowej jednostki organizacyjnej uczelni głównej, w wyniku podziału podstawowej jednostki organizacyjnej uczelni, zamiejscowa jednostka organizacyjna może uzyskać uprawnienie do prowadzenia studiów na określonym kierunku, poziomie i profilu kształcenia, zgodnie z art. 11. Przepisów ust. 3a i 3b nie stosuje się w przypadku zmiany struktury organizacyjnej uczelni w wyniku połączenia uczelni.

17. Nowi uczestnicy procesu edukacyjnego na uczelniach

Ukraina. Zgodnie z art.52 prowadzić wykłady na uczelni wyższej może fachowiec z przedsiębiorstwa czy organizacji. Władza uczelni może zrezygnować z wykładowcy, który posiada tytuł i stopień naukowy na rzecz fachowca.

Polska. Pracownikami uczelni są nauczyciele akademicki oraz pracownicy niebędący nauczycielami akademickimi, dyplomowani bibliotekarze oraz dyplomowani pracownicy

dokumentacji i informacji naukowej.

Na Ukrainie dyplomowani bibliotekarze oraz dyplomowani pracownicy dokumentacji i informacji naukowej są osoby którzy pracują w bibliotekach specjalnego typu: Narodowa Akademia Nauk, biblioteki uczelnie badawczych oraz naukowo-badawczych, badawczych instytucji i organizacji. Za rozporządzeniem uczelni wyższej wymienione specjaliści mogą dostać na stanowisko nauczyciela akademickiego.

18. Współpraca międzynarodowa

Ukraina. W celu rozwoju współpracy międzynarodowej w sferze edukacji wyższej i integracji systemu edukacji wyższej do światowej przestrzeni edukacyjnej, państwo sprzyja (art. 74): wprowadzeniu mechanizmu gwarancji jakości edukacji wyższej na rzecz harmonizacji systemów oceniania jakości edukacji wyższej na Ukrainie z Europejską przestrzenią edukacji wyższej; ustaleniu Narodowych Ram Kwalifikacji z Europejskimi ramami kwalifikacji dla zabezpieczenia akademickiej i zawodowej mobilności oraz nauczania przez całe życie.

Polska. Polska dotrzymuje się polityki międzynarodowej współpracy w zakresie edukacji wyższej od momentu włączenia do Unii Europejskiej.

19. Główne ścieżki współpracy międzynarodowej

Ukraina. W kierunku edukacji wyższej dozwolono (art.75):

stworzenie wspólnych programów kształcenia i planów nauczania z zagranicznymi uczelniami wyższymi, placówkami i organizacjami naukowymi;

zaproszenie nauczycieli akademickich, pracowników niebędących nauczycielami akademickimi, naukowych pracowników zagranicznych z uczelnie wyższych dla udziału ich w pracy naukowo-pedagogicznej i naukowej w wyższych uczelniach na Ukrainie.

Polska. Uczelnia ma w szczególności prawo na podstawie umowy utworzyć centrum naukowe z innymi uczelniami, instytutami naukowymi Polskiej Akademii Nauk oraz instytutami badawczymi, w tym również z zagranicznymi jednostkami naukowymi i instytutami międzynarodowymi prowadzącymi działalność naukowo-badawczą. Uczelnia może tworzyć, podstawowe jednostki lub filii wspólne także z innymi podmiotami, w szczególności z instytucjami naukowymi. Utworzenie za granicą zamiejscowej jednostki organizacyjnej uczelni wymaga pozwolenia ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego, wydane w drodze decyzji administracyjnej, po uzyskaniu pozytywnej opinii ministra właściwego do spraw zagranicznych.

Uczelnie zagraniczne mogą tworzyć uczelnie i filie z siedzibą na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej, po uzyskaniu zgody ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego, wydanej po zasięgnięciu opinii ministra właściwego do spraw zagranicznych i Komisji (art.85).

Podsumowanie

Współdziałanie Ukrainy z Polską w sferze edukacji zaczęło się od 2 lipca 2001 r. na podstawie tych Umów między Polską a Ukrainą. Od tego czasu dokonywana jest wymiana studentów, doktorantów, naukowców i pedagogów, a także odbywa się bezpośrednia współpraca między szkołami wyższymi. Obecny kryzys na Ukrainie w tym, i w szkolnictwie wyższym – to wynik beczynności w latach poprzednich i odsunęcia opracowania pytań edukacji na czas «kiedy będzie możliwość». Po wejściu w życie na końcu roku 2016 na Ukrainie nowelizowanej ustawy O szkolnictwie wyższym nadajewięcej możliwości

uczelniam wyższym, nauczycielom i badawcom. Przybliży ukraińskie szkolnictwo wyższe do europejskiego. Pozwoli to także zmienić sytuację, kiedy dzisiejsi absolwenci słyszą od pierwszego pracodawcy „zapomnij o wszystkim, czego się uczyłeś w uniwersytecie, zaraz my ciebie nauczymy zawodu”. Dużo łatwiej będzie studentom starać się o wyjazdach na uczelnie zagraniczne. Dlatego żeby większość wymienionych zadań przez ukraińskie Ministerstwo udało się do zrealizowania, ekspertom z wprowadzania zmian trzeba bardziej dokładnie przeprowadzić badania w kierunku sprawdzenia wszystkiego co było już zrealizowane w szkolnictwie wyższym praktycznie żeby dalej dokonywać zmian w oparciu o doświadczenie polskich kolegów. Do czasu obecnego procesem współpracy z polskimi uczelniami zajmowali się społecznie aktywni przedstawiciele społeczności akademickiej, którzy znają mentalność, tradycje akademickie Polski, mówią po polsku i zaangażowane są w polskim kontekście. To trzeba rozwijać. Wiele zależy od kierownictwa na różnych poziomach. Pytanie, czy tak naprawdę oni wspierają pragnienia nauczycieli i studentów. Zrozumienie i wspólna wizja kierowników i pracowników są bardzo ważne.

References

- Koncepcyjny model finansowania uczelni wyższych przez państwo za wynikami działalności (2016, marc 08). [Electronic resource]. Retrieved from <https://www.cedos.org.ua/uk/osvita/kontseptualna-model-derzhavnoho-finansuvannia-vnz-za-rezultatamy-diialnosti>.*
- Minimum socjalne w marcu 2015 r. (2015, wrzesnia 15). [Electronic resource]. Retrieved from <http://www.ipiss.com.pl/wp-content/uploads/downloads/2015/09/www-MS-2015-03.pdf>.*
- Ministerstwo Polityki Społecznej o minimum socjalne (2017, luty 06). [Electronic resource]. Retrieved from <http://www.msp.gov.ua/news/12305.html>.*
- Opinia ekspertów: Czy należy łączyć uniwersytety w regionach? (2016, lipiec 30). [Electronic resource]. Retrieved from <http://vnz.org.ua/statti/9447-dumka-ekspertiv-chy-dotsilno-obednuvaty-universytety-v-regionah>.*
- Państwowa Komisja Akredytacyjna (2017, styczeń 13). [Electronic resource]. Retrieved from <http://www.pka.edu.pl/misja/>.*
- Program „Edukacja. Ukraina XXI wieku”. (1996, maj 29). [Electronic resource]. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF>.*
- Przewodnik po deregulacji odbiurokratyzowanie szkolnictwa wyższego (2016, czerwiec 23). [Electronic resource]. Retrieved from http://www.nauka.gov.pl/g2/oryginal/2016_10/c1559aef93252daabd158a4d4108b082.pdf.*
- Sprawozdanie analityczne. (2015, marc 31 – kwiecień 02). Tempus project 544524 - TEMPUS - 1-2013-1 - PL - TEMPUS - SMHES "Ramka kwalifikacji w branży nauk o środowisku dla ukraińskich uniwersytetów" m. Wiedeń, Austria, 7-10.*
- System informacyjny Konkurs (2017, luty 08). [Electronic resource]. Retrieved from <http://vstup.info/#home-slider>.*
- System zabezpieczenia jakości szkolnictwa wyższego w procesie Bolońskim i mechanizmy jego implementacji na Ukrainie. (2016, grudnia 20). [Electronic resource]. Retrieved from <http://old.niss.gov.ua/monitor/juni08/16.htm>.*
- Ukraiński Centrum Oceny Jakości Kształcenia. (2016, grudzień 15). [Electronic resource]. Retrieved from <http://testportal.gov.ua/>.*
- Ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym. (2005, lipiec 27). Dz.U. 2005 No. 164 poz. 1365 nowelizowana. [Electronic resource]. Retrieved from http://www.test.if.ua/wp-content/uploads/2011/01/zakon_pro_vyschu_osvitu.pdf.*

Wywiad Ministra Edukacji i Nauki Ukrainy L. Hrynevychy Ukrainńskiej Narodowej Agencji Informacyjnej Ukrinform. (2016, czerwiec 29). [Electronic resource]. Retrieved from http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=249148467.

Zmiany w finansowaniu uczelni. (2016, październik 18). Premie za mniejszą liczbę studentów i łączenie się uczelni? [Electronic resource]. Retrieved from <http://www.money.pl/gospodarka/wiadomosci/arttykul/finansowanie-uczelni-mnisw-dotacje-nowy,0,0,2173440.html>.

UPGROWTH FEATURES OF MODERN WEB INTERFACES ON THE EXAMPLE OF RESPONSIVE DESIGN

Kateryna Lukyanenko

Senior Teacher, Kryvyi Rih Economic Institute of SHEE “Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman”, e-mail: lukyanenko_ko@kneu.dp.ua, Ukraine

Dmytro Sikora

MA, Kryvyi Rih Economic Institute of SHEE “Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman”, e-mail: sikora_dl@kneu.dp.ua, Ukraine

Abstract. The article gives a definition of an adaptive design and reveals its basic principles. The importance and relevance of a responsive design at this stage are supported by the data from global statistical studies as well as visits statistics of Kryvyi Rih Economic Institute’s official Internet resource.

Keywords: adaptive design, layout, content, user experience (UX)

DOI: <http://dx.doi.org/10.23856/2214>

Introduction

An Adaptive design was firstly spoken about in the U.S. at the end of 2010. For the first time the term was coined by Ethan Marcotte in the article “ Responsive Web Design “ (“Responsive Web Design”) in May 2010 and later, in 2011, he released an eponymous book (Ethan Marcotte, 2011; Ethan Marcotte, 2012). In our country this trend was responded in the same year. However, the term "responsive web design" did not survive and we use an inaccurate translation of the original term — responsive web design. This design is tied to the functionality of the website and is completely dependent on it. It doesn’t extend the functionality of the site, but it is only adapted for the mobile device.

The Responsive Design is Today's "Must Have" in the Web

The leading foreign media and news sources have already made the transition to the adaptive layout of the website: among them there are Forbes.com, The Boston Globe, The Time, Mashable, TechCrunch, The Next Web, Gizmodo. Common sites for all types of users and developers of corporate, educational and entertainment pages are also created. Nowadays, there are adaptive websites not only of Harvard, Starbucks, Sony, but many others, including Ukrainian ones.

It seems that several years have passed and this technology is easily monetized. So, in the documentation for users on the creative mobile versions of Google sites the developers are encouraged to use the cutting-edge technologies and to implement the responsive web design.

It’s also worth taking into account the promotion, because the sites are optimized for the mobile devices and they are ranked higher in the mobile search. This means that a website with this design will be placed higher in the mobile search results, as it is specially adapted for tablets and smartphones. When you navigate to any website from the search results page,

Google makes a note that this website may not be the best choice for that search. Thus, we can conclude that if your website is not responsive, the chance to find it is reduced.

Here are some examples of statistics usage on the mobile devices. In 2012, the tablet sales exceeded the total sales of computers and laptops. The number of smartphone users worldwide exceeded 1.5 billion by the end of 2013. It is projected that at least 83 million wearable gadgets for business usage will be spent in 2021 and the amount of revenue from the supplies will exceed 14 billion. (Computer Digest, 2016).

In October 2016, an event, being expected for a long time, occurred — the amount of users, having an access to a global network from mobile devices, for the first time exceeded the number of students, attending it from a desktop. This information is led by the independent statistics of the Agency StatCounter as by the end of September 2016 51.3% of Internet users came from mobiles and tablets and only 48.7 per cent have done this with the desktop computers or laptops (StatCounter Global Stats, 2016).

Despite the rapid growth in the number of mobile devices in the markets of the developed countries, the majority of people still prefer a traditional PC or laptops. In the U.S. there are 58% of those ones and in the UK there are 55.6 per cent of them. Greater availability of mobile devices for users plays a dominant role for markets in the developing countries. For example, in India there are 75% of users coming to the Internet, do it either from their smartphones or tablets. While in Europe mobile devices are preferable not everywhere, for example, in Poland (60,4%) and in Ukraine, the share of mobile users among the regular Internet users was 44%. (Business Censor, 2016).

In tables 1 and 2 the following data on Internet users in Poland and Ukraine is presented respectively (Internet Live Stats, 2016).

Table 1

Poland Internet Users

Year	Internet Users**	Penetration (% of Pop)	Total Population	Non-Users (Internetless)	1Y User Change	1Y User Change	Population Change
2016*	27,922,152	72.4 %	38,593,161	10,671,009	2.5 %	670,522	-0.05 %
2015*	27,251,630	70.6 %	38,611,794	11,360,164	6 %	1,530,727	-0.02 %
2014	25,720,903	66.6 %	38,619,974	12,899,071	6 %	1,449,360	0 %

(Internet Live Stats, 2016)

Total Internet Users in Poland (2016*) - 27,922,152

- Share of Poland Population: 72.4 % (penetration)
- Total Population: 38,593,161
- Share of the World Internet Users: 0.8 %
- Internet Users in the World: 3,424,971,237

Table 2

Ukraine Internet Users

Year	Internet Users**	Penetration (% of Pop)	Total Population	Non-Users (Internetless)	1Y User Change	1Y User Change	Population Change
2016*	19,678,089	44.1 %	44,624,373	24,946,284	0.4 %	68,947	-0.44 %
2015*	19,609,142	43.7 %	44,823,765	25,214,623	0.4 %	78,058	-0.4 %
2014	19,531,084	43.4 %	45,002,497	25,471,413	5.5 %	1,013,347	-0.36 %

(Internet Live Stats, 2016)

- Total Internet Users in Ukraine (2016*) - 19,678,089
- Share of Ukraine Population: 44.1 %(penetration)
- Total Population: 44,624,373
- Share of the World Internet Users: 0.6 %
- Internet Users in the World: 3,424,971,237

*estimate for July 1, 2016

** Internet User -an individual who can have an access to the Internet at home, via any device type and connection.

Fig. 1. Global Mobile Data Traffic Drivers (Content-Review.com, 2015)

According to forecasts of Cisco, in the period from 2014 to 2019 the growth in the global mobile data traffic will be three times ahead of the growth rate of the fixed traffic. Among the trends, determining the growth of mobile data, the following ones are included:

- The growing number of mobile users. By 2019 their number will reach 5.2 billion (2014 — \$ 4.3 billion). In 2014, nearly 59% of the world population, amounting to 7.2 billion people, used mobile phones. By 2019 there will be more than 69% of them (despite the fact that the global population will reach 7.6 billion people).
- Increase of the number of mobile connections. By 2019 the number of devices and connections, ready to establish mobile connections will reach 11.5 billion (8.3 billion of personal mobile devices and 3.2 billion of machine-to-machine connections), while in 2014 this figure was 7.4 billion.
- Increase of mobile speed. By 2019, the average transmission speed in mobile networks worldwide will grow by 2.4 times and reach to 4.0 Mbit/s (indicator 2014 — \$ 1.7 Mbps).
- The growth of mobile video transmission. By 2019, mobile video will constitute 72% of the global mobile traffic (indicator 2014 — 55%).

However, in connection with the development of new, modern methods of data transmission for mobile networks, these indicators can be increased several times due to the commissioning of 4G LTE.

"Long-term evolution" redirects here. For the biological concept, see Evolution and E. coli long-term evolution. In telecommunication, Long-Term Evolution (LTE) is a standard for the high-speed wireless communication for mobile phones and data terminals, based on the GSM/EDGE and UMTS/HSPA technologies.

The LTE specification provides downlink peak rates of 300 Mbit/s, uplink peak rates of 75 Mbit/s and QoS provisions permitting a transfer latency of less than 5 ms in the radio access network. LTE has the ability to manage fast-moving mobiles and supports multi-cast and broadcast streams. LTE supports scalable carrier bandwidths, from 1.4 MHz to 20 MHz and supports both frequency division duplexing and time-division duplexing (Wikipedia, the Free Encyclopaedia, 2017).

In practice, web masters face a dilemma: what is more justified — mobile website or responsive design in time, as users do not distinguish between the mobile version and the responsive design, they are only interested in the consistency and simplicity of the site usage.

It is not safe to say what is better and more efficient: mobile version or adaptive design. The whole point is in the accessibility features and site content for mobile users.

When optimizing a website for the mobile devices, the experts recommend to treat mobile users as the brand to other potential customers. Mobile users behave differently and require a totally different approach (Shanelle Mullin, 2014). "Analyse the behaviour of mobile users in Google Analytics, what pages they visit, what devices come to the site and where from, the bounce rate, conversion, searches and other available metrics. Every detail matters, a meticulous analysis will show how and where to improve the user experience: to change the format of the text, add the call button, any other improvement can blow up the conversion". Although differences of mobile and desktop traffic are obvious, it can be distinguished by the following General trends:

1. Purposes. Mobile users have specific purposes. Desktop users mostly browse the web, sitting at home or in the office, having enough amount of time. They simultaneously listen to music, check social media feeds, and move from site to site, while a mobile user does not have any time. The user's decision depends largely on the format of information presentation, logic of the registration process, navigation, and simplicity of the goal achievement.

2. Distractions. When users browse the desktop sites, they sit at a working desk, they are in the office or at home, it is more comfortable and stable setting, without many factors of distraction inherent in mobile user experience.

When the user browses the website from mobile, the situation changes in seconds — street, shop, car, office, phone call, meeting a friend. These distractions entice a user to find the required information faster. The attention span of mobile user reduces. Therefore:

- it is important to reduce the number of distractions on the site;
- it is important to lead the user to the destination as quickly as possible, reducing the number of steps.

3. Behaviour. Desktop and mobile users behave on the site in different ways. As practice shows, the mobile versions have higher bounce rate, less time on the site, a smaller depth of view.

The question arises: if the mobile users behave differently, why do we try to attract them in the same ways that are working on the desktop version of the website?

Adaptive design is a compromise solution. It's still better than the standard version of the site you need to zoom and scroll. But it's irrelevant to optimize the user experience on mobile devices. In fact, the responsive design creates a beautiful picture of the site on mobile devices, but it does not solve specific problems of the user. By itself, the responsive design does not mean any high-quality user experience. It is not worth thinking that the site is optimized for mobile experience after making an adaptive layout.

Mobile versions of sites and mobile apps, specially designed for different mobile devices also solve the problem with the viewing of the website, but have the following drawbacks:

1. For each type of operating system, it is necessary to have its application (version) of the site. It requires the additional resources, both time and money.
2. Need to download the application. In order to use the application, users need to download it. It requires some additional effort from the users, and many of them won't do it unless they are not sure exactly what application they need and they plan to use it regularly.
3. The traffic division. From the point of view of the website promotion mobile application is not convenient because it separates the traffic into the website traffic and the application traffic that will look like less traffic to the site.
4. The need to integrate the website materials. In case of mobile application, you need to synchronize the website with the app (additional resources), or to do the double work to fill the website and application materials.

Unlike the mobile applications, the responsive design is one site address, one design, one management system and the content of the site.

Of course, the responsive design also has its disadvantages, the main of which is the relative novelty of the technology and, as a consequence, the lack of good professionals and knowledge on designing adaptive websites.

So, let's formulate the main principles of the adaptive design:

– Design for mobile devices from the earliest stages (mobile first). This is an approach, in which the design service begins with a mobile version and not the version for the large screens, as it was done everywhere previously. At this stage, designers strive to properly convey the meaning and the basic ideas of using a small screen and only one column. The contents if necessary are made short by removing the secondary information blocks and leaving the most important ones.

– Flexible layout based on a grid (flexible grid-based layout), in which the value of the width size of the parent element (elements) is set in percentage in relation to the resolution of the monitor. Modular grid page is an invisible "skeleton" of design, horizontal and vertical guides that help to direct and coordinate individual elements of the composition. To generate a modular grid they typically use so-called css-frameworks that are created to simplify the coder, page, speed of development and eliminating the highest possible number of errors for the layout.

– The use of flexible (rubber) images (flexible images). All images should be scaled, basing on the maximum allowable width. Optimum is displaying them in a full size. When the user changes the browser window size less than the image, it is automatically resized to fit the width of the browser window better.

– Work with media queries (media queries), CSS3 rules that are assigned as attributes when you call other rules from the style sheet, basing on the output device options, such as type, width and height of the browser window, resolution, orientation in space.

– To apply a gradual improvement (eng. progressive enhancement). The idea is that you firstly create a simple layout of a document, which is correctly displayed even in the simplest browsers. Then styles are added, interactivity, etc., using cascading style sheets, JavaScript, SVG, Flash, and everything else that you can insert into the page.

Most multi-device layout patterns for the Web are designed to rearrange page elements within a visible browser window. Off canvas multi-device layouts, on the other hand, use the space outside a browser's viewport to hide the secondary elements until people need them.

Next, we'll examine the basic types of adaptive page layouts, which have spread on the Internet over the past five years (Luke Wroblewski, 2012).

A tall scrolling list ("Rubber"). Easy to implement and obvious for the user type of content presentation. The main blocks are compressed to the width of the screen of the mobile device, if it is impossible, they are rearranged to form one long strip. This layout is very simple to implement with the adaptive CSS frameworks such as Twitter Bootstrap. (see Fig.2).

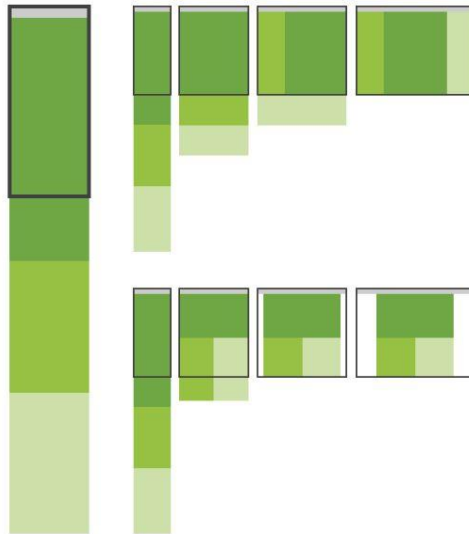

Fig. 2 "Rubber" Off Canvas (Wroblewski, 2012)

Footer Nav & Off Canvas Column ("Transfer of Units"). The obvious way for the multi-column website: when you reduce the width of the screen, additional units (sidebars) are transferred to the lower part of the layout. On the large screens, this pattern looks like a pretty typical Web page layout: primary navigation on the top, a left-hand column with some supporting information and a main content area in the middle. As you can see in the figure below, however, the layout is adapted to varying screen sizes in two important ways.

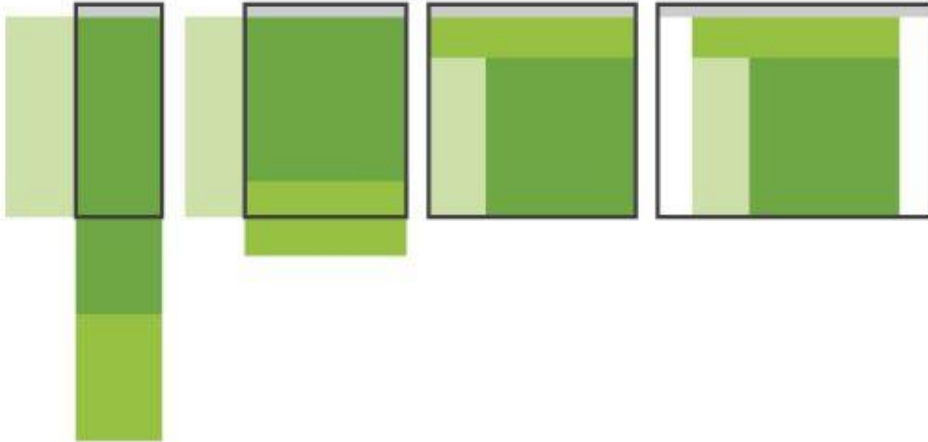

Fig. 3 Footer Nav & Off Canvas Column (Wroblewski, 2012)

Off Canvas Column & Nav ("Switching layouts"). This pattern also uses a top navigation and two-column layout on the large screens but, as the Fig.4 illustrates, it's adapted to the smaller device widths a little bit differently. This method is the most convenient while reading a website from different devices: for each screen resolution a separate layout is developed. The method is time-consuming, and therefore less popular than the previous two ones. As screen size decreases in this pattern, the navigation menu moves off canvas above the content of the page. Once again, a link appears that allows you to smoothly slide the navigation on the screen when needed. Though this time the menu appears from the top. While it still provides a quick access to navigation, the lack of options at the end of a content page can leave people hanging on mobile devices.

The supporting column of the content in this layout also moves off canvas but to the left instead of the top. So we have two off canvas elements when dealing with the smaller devices widths - both accessible through links.

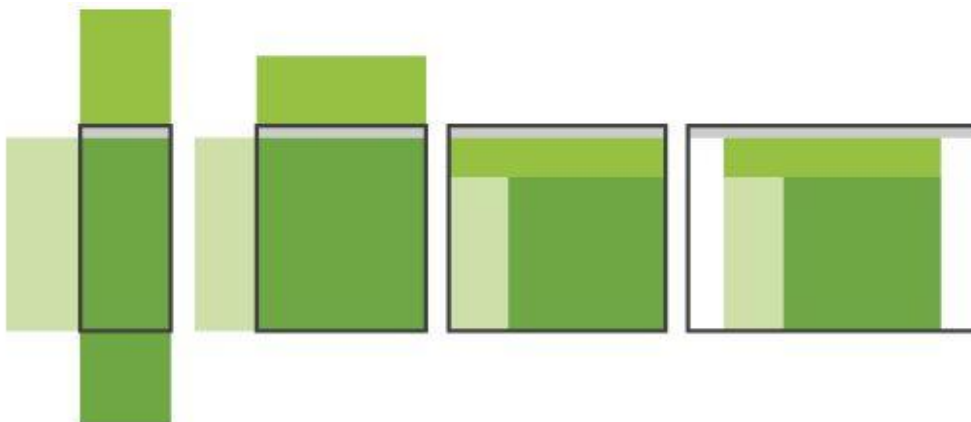

Fig. 4. Off Canvas Column & Nav (Wroblewski, 2012)

Two Columns Off Canvas. On wide screens this pattern is a standard three-column layout. As the screen size decreases, one by one the columns are moved off canvas as the illustration below shows. It's a very simple way which is suitable for simple sites. It is achieved by basic scaling of images and typography. It is not very flexible.

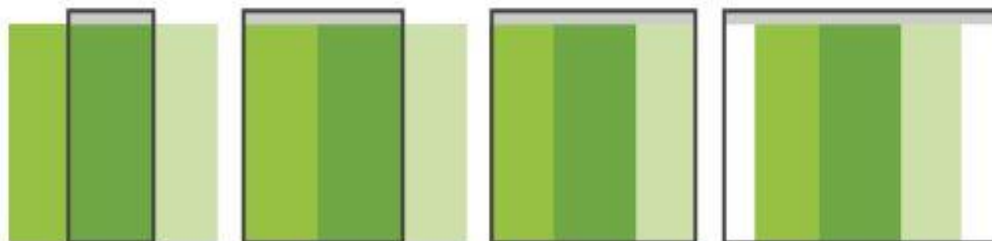

Fig. 5. Two Columns Off Canvas (Wroblewski, 2012)

Vertical/Horizontal Off Canvas. Clearly, this approach works best of all on the wide screens. But can we make it adapt elegantly to the narrowing screen sizes as well? Enter the vertical/horizontal off canvas pattern. On the wide screens, the content sections are stacked vertically and you can scroll down to make your way through them. On the narrow screens, the vertical layout is flipped by 90 degrees. All the content sections after the first one are moved off canvas to the right as the Fig.6 shows.

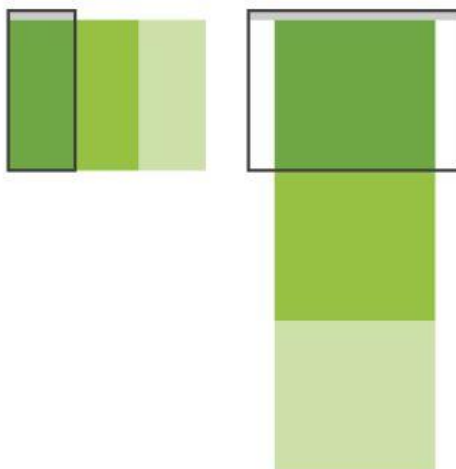

Fig. 6. “Panel” Off Canvas Layouts (Wroblewski, 2012)

It should be noted that the above models are not universal solutions for every project of the website development. It is necessary to choose the most suitable one, taking into account the needs and possibilities of the method. Even if the rearranging page elements are successful from the point of view of design, this may not be enough. The responsive design will be

useful for a project only if its pages retain the maximum function and the logical completeness in all screen resolutions.

When the page elements fall into new locations, the user's reaction may be very different from that for which this page was thought. That is why the joint work of the designer and developer is so important to make sure that, at all screen resolutions, after the transformation of the page it is preserved as the page functionality and ease of use.

Many developers, while creating websites, appeal to popular frameworks (e.g. Bootstrap). Of course, such tools can be very useful and significantly reduce the development of time. But at the same time, it's necessary to consider how the popular structure will work with the content and functionality of specific site, not how it works in general.

In such cases it is useful to conduct the usability testing for the website design. For the responsive design it is advisable to test it on different platforms. It is quite difficult to create a website that will be the most comfortable for the normal screens, but it's more difficult to develop a website that will be equally comfortable in the transformation of its elements in different sizes and screen orientations. The same design element that works like the clockwork in the ordinary resolution, may work horribly on a smartphone, and Vice versa.

The content is also one of the key aspects of the responsive design's successful use. On the same screen the text content of the page is usually entirely visible without using the scroll, in comparison with the small screen of a smartphone. And working on the big screen, users do not immediately see what they need, they can easily examine the whole page to find what they want. Smartphone users have to endlessly scroll the screen until they find what they are interested in. Well-structured, the information content of the page helps users to search more efficiently.

The performance issue can be a negative factor for a site with the responsive design. The fact is that the server gives out the same amount of code for all host devices, regardless of whether all the amount of code is used in the design of the layout or not. The selection of the desired layout is already on the client side. In other words, each device (phone, tablet or computer) gets the full page code intended for all devices at once and takes from it what it needs.

The 4-inch smartphone receives the same code and the 24-inch desktop monitor. It may reduce the performance of the smartphone if you use a slow Internet connection. That's why some sites with the responsive design use special requests of the hosting server to determine the device that made the request and send only the part of HTML code, which is designed exactly for this type of the device.

To truly test the usability of a responsive design of the website, it is not enough to test its design solution in a comfortable environment office only when it is having a high-speed connection. You need to go with a smartphone out in the street, test it between tall buildings, go on nature, and carry out tests in the interior conference rooms or basements, in the areas with the unstable connection to see how the website will be loaded in such circumstances. The purpose of a good responsive design is to give the equivalent access to information, regardless of any device. We should remember that the smartphone user won't have the same functionality as the desktop user, if the load time is unbearably long.

Conclusions and Suggestions

The conclusions are very simple. The number of people using mobile devices is more than ever, and it will only grow. More than half of the population subscribed to mobile

Internet services, and by the end of 2020 this figure will be increased by another billion people.

But, as it has been already mentioned, simple media queries, flexible grids and images are not enough to ensure the best user experience. An open mind and a flexible approach in tandem with the Internet development will be required from designers currently and later.

The responsive design is more than just a fine tuning of the layout. It is a complete rethinking of how to present the content. It is much more difficult to determine the correct feed of the desired content to the right user, right device and at the right time.

References

- Busines Censor.* (2016). *The number of Internet users in Ukraine reached 66%*. [Electronic resource]. Retrieved from <http://bit.ly/2j3Shyt>
- Cao, J.* (2016). *The Web in 2016: Long live responsive design*. [Electronic resource]. Retrieved from <http://bit.ly/1JrIWY7>
- Computer digest.* (2016). *The market size of portable gadgets for the business segment will exceed US \$ 3 billion. in 2016*. [Electronic resource]. Retrieved from <http://bit.ly/2jHFP9L>
- Content-Review.com.* (2015). *Forecast of development of mobile internet for 5 years*. [Electronic resource]. Retrieved from <http://bit.ly/2jRTE7N>
- Frain, B.* (2012). *Responsive Web Design with HTML5 and CSS3*. Packt Publishing Ltd.
- Fyodorov, I.* (2016). *How Internet consumption to change habits: top 5 trending in Ukraine*. [Electronic resource]. Retrieved from <http://bit.ly/2iT2w2jz>.
- Gustafson, A.* (2011). *Adaptive Web Design: Crafting Rich Experiences with Progressive Enhancement*. Easy Readers, 144.
- Internet Live Stats.* (2016). *Poland Internet Users*. [Electronic resource]. Retrieved from <http://bit.ly/2j3ORMg>
- Internet Live Stats.* (2016). *Ukraine Internet Users*. [Electronic resource]. Retrieved from <http://bit.ly/2jffjNE>.
- Marcotte, E.* (2011). *Responsive Web Design. A Book Apart*, 143.
- Marcotte, E.* (2012). *Responsive web design - Responsive Web Design. Actual book for those who creat websites*. Moscow: Mann, Ivanov and Ferber, 159.
- Mullin, Sh.* (2014). *Why Responsive Design Is Not Mobile Optimization (and What to Do About It)*. [Electronic resource]. Retrieved from <http://bit.ly/2j3yxQh>
- Stat Counter Global Stats.* (2016). *Mobile and tablet internet usage exceeds desktop for first time worldwide*. [Electronic resource]. Retrieved from <http://bit.ly/2dYq5PI>.
- Wikipedia, the free encyclopedia.* (2017). *LTE (telecommunication)*. [Electronic resource]. Retrieved from <http://bit.ly/1QHLNyZ>
- Wroblewski. L.* (2012). *LukeW Ideation+Design: Off Canvas Multi-Device Layouts*. [Electronic resource]. Retrieved from <http://bit.ly/1sJxShS>
- Wroblewski's, L.* (2012). *Mobile first*. Moscow: Mann, Ivanov and Ferber, 176.

DISTINCTIVE FEATURES OF THE VIRTUAL CULTURE AND ISSUES OF INTEGRATION OF THE REAL IN MODERN LIFE

Alim Batyuk

Associate Professor PhD, Kryvyi Rih Economic Institute of SHEE “Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman”, e-mail: alim_60@rambler.ru, Ukraine

Abstract. The article analyzes the notions of «culture» and «virtual culture», considers the issue of the formation of modern culture and the impact of the World Wide Web on the process of forming a virtual space. The study also raises questions regarding the features of the virtual culture and the issues of integration of the real and the virtual into the modern culture

Keywords: culture, virtual culture, informatization, world cultural space, cultural activities.

DOI: <http://dx.doi.org/10.23856/2215>

Introduction

In recent decades, human activities have created and given wide currency to the notion of virtual reality. That was largely due to the rapid development of computer technology. Nowadays, electronic network is a complete synthesis of modern global trends of social and cultural life. In that synthesis, many problems of the modern and future social development manifest themselves. With the advent of the Internet, a new information environment appears. In that medium, information is formed, copied and transmitted almost instantly.

At present, the issue is becoming ever more relevant of the conceptualization of the current state of culture and the distinctive features of human existence in a culture that is being transformed under the influence of the development of computer technology. The constant increase in the level of use of information technology, which is characteristic of the present stage of the culture development, is accompanied by the emergence of new forms of social and cultural life of society.

The constant increase in the level of use of information technology

Exploring this subject, we come across the analysis of culture primarily in the scholarly papers by A. Comte, M. Weber and É. Durkheim. Among the Ukrainian authors, who have been developing those issues in the recent decades, A. Goncharenko, V. Pavlov, E. Bystrytskyi, O. Semashko and others are worth noting.

The level of virtual culture studies is quite ambiguous, because, on the one hand, many scholars have been investigating this subject for quite a long time now. Such a conclusion can be made from studying the papers by leading foreign authors such as D. Bell, P. Bourdieu, E. Hall, C. Shannon, R. Porter, A. Toffler, who offer analyses that shed light on communicative processes of the information society.

Despite a fairly large number of scholarly papers, an analysis of the scientific sources proves that the virtual communication is constantly changing and sometimes displacing other

forms of communication, so tracking the latest developments cannot lose practical relevance. The latter point is especially true of the characteristics of the general culture, which is fundamentally affected by the dynamic virtual culture in the process of virtual integration.

As a subject of sociological analysis, culture is a whole of structures and processes related to the functioning of society at different levels of its development, to the social behavior monitoring system. As a social phenomenon, culture is a complex phenomenon. It is integrated into various spheres of human activity. Hence we have the ambiguity of the culture itself, its logical structure, the essence of its forms (Gorodyanenko, 2008).

P. Sorokin described the culture as a system of values, by means of which the society integrates itself, supports the functioning and the interrelation of its institutions (Sorokin, 1992). He also stressed that any group has a culture. Moreover, in his opinion, neither a social group nor an individual can exist without culture.

Some authors regard culture as a social factor, and argue that, since it is representative, i.e. it generates ideas, meanings and values that are valid by virtue of their de facto recognition, it embraces all the beliefs, views, world outlooks, ideas and ideologies that influence social behavior as they are either actively shared by the people or have their passive acceptance (Kovalevska, 1998).

For a more complete review of the relationship between culture and the virtual environment of the Internet, it is also necessary to pay attention to the fact that, along with the spiritual culture, there is material one as well. However, the material culture by no means constitutes the material life of the society. It characterizes the material activity of people in terms of its influence on the development of an individual, the revealing and the use of his/her skills and abilities. Accordingly, the culture can be defined as a system of consistent rules that are transmitted from the past to the future, from what has already happened to what is going to happen. In other words, culture shapes an individual, and is created by an individual and the society. In order to be a full member of the society, a person must have command of that society's culture, and shape oneself according to the requirements of the said society.

We would like to call attention to the issue of the relationship between culture and virtual environment. According to the scientific research on the subject, there has in recent years been a tendency towards equating the virtual reality with the entire human culture and the social consciousness as a whole. Thus, the inventions of writing systems, book printing, theater, cinema, and finally the computer reality are allegedly only milestones on the way to the virtualization of our lives, to the departure from the reality of the world given to us and to accessing other virtual realities (Nasedkina, 2004).

In our opinion, the social virtual space of the Internet cannot be considered only as a reflection of the existing realities – political, economic ones, etc. This is a kind of «self-contained entity», which also actively influences the world of objects. The development of electronic computer networks is becoming a seminal factor for the culture of virtual reality. The computer implementation of virtual reality immerses the individual into an artificial world. In doing so, to attain «full» reality, there is no need for detailed modeling of the surrounding world. To achieve that, programs may be used that, besides conveying usual visual information, simultaneously engage some other sensory organs such as those of hearing and tactile perception. That is, if we are talking about the most advanced systems, the user is given a possibility to touch by his/her hand the object that exists only in the computer memory.

The philosophical meaning of a virtual program is that the realities or conditions of different nature are combined into an organic whole to create an artificial phenomenon or

product that exists only in the moment of communication or obtaining information. They exist in the formative phase, the phase of mutual transformation from one state to another. The designed virtual reality creates a feeling of authentic reality of what does not really exist.

The complexity of the virtual reality is that it is given in sensation. It is in the virtual reality that the social structure of the Internet is formed. Of course, its basic structure is technological, but it contains a number of «virtual» social mechanisms of development and transformation, and contributes to the development.

The concept of virtual reality encompasses many disciplines, and in many of them it is now integrated with computer technology. Of course, each process has both its positive and negative sides. The type of culture, which is formed under the influence of constant intensive introduction of computer information technologies into everyday culture through the mass communication media, combines mostly random elements from different cultures. The process of saturation of the virtual environment by information can hardly be called controllable and foreseeable, so all the phenomena that take place in that environment can therefore have different effects on social behavior and culture (Nasedkina, 2004).

Under the influence of transformation of socio-cultural processes, certain distinctive features of the virtual culture are formed. Although the virtual reality cannot be called common cultural practice, it still has a great potential. Due to the specifics of the spatial organization of virtual reality, associative logic of thinking is formed in the virtual culture, virtualization of public relations takes place, and the role becomes enhanced of social institutions that shape the environment of virtual communications.

The virtual culture, whose formation was conditioned by the rapid development of mass communication media, is focused on the values and interests of the vast majority of people. It combines the transient and the stable. Such a culture is designed for «mass consumption», it is a product of the modern times. Heightened attention to it is due to its capability of overcoming the closed nature and isolation of national cultures, of integrating those cultures into the world cultural space.

Heterogeneity can be mentioned as an important characteristic of the virtual culture. That property is associated with the features of structuring and value-oriented selection of social experience, as well as with the peculiarities of the cognitive process. A certain corresponding type of virtual culture that combines random elements of cultures of various groups, communities and peoples is formed as a result of intensive and continuous introduction of computer technology into everyday culture.

Conclusions and suggestions

The mankind is gradually moving from the written culture to the screen one and from the industrial civilization to the information one. The avenues of integrating the virtual reality and the culture are wide enough as they cover a variety of areas of human activity. The issue of that process impact assessment is now becoming ever more relevant.

Thus, the importance of the global network for many areas of society functioning is conditioned, on the one hand, by the possibility of it making an impact on the economic, social and cultural processes and, consequently, on the world perception and everyday-life forms of an individual. On the other hand, it is impossible to deny that network's effect on the social space proper, which manifests itself in the emergence of new communication practices. The emergence and development of Internet technologies have enhanced the understanding of the social reality by creating the virtual one.

Culture is a special aspect of the entire variety of the material and spiritual activity of people. Cultural activities, namely the creation, dissemination and assimilation of people's cultural values, are an inalienable factor in the preservation of culture. By the volume of objects and phenomena, which they embrace, the notions of «culture» and «human activity» are the same, they are identical, but they differ in the meaning of human activity.

It is in the virtual space that a considerable amount of information is saved: scientific, artistic one and that of everyday nature. Entering that virtual cultural space has not only simplified the use of that information providing access to the treasures of the world's artistic and intellectual culture, but has also simplified the communication, thereby making the Internet a place of communication and cultural exchange on a world-wide scale. The absence of geographical and political constraints has become a significant integrating factor in the development of the modern culture and civilization. On the other hand, the Internet blurs the ethical constraints, generates a new ethics and makes it possible to artificially form and even to impose views that are incompatible with the traditional human values.

References

- Gorodyanenko, V.G. (2008). *Sociology*. Kyiv: VC «Academia», 544. [in Ukrainian].
- Kovalevska, E.V. (1998). *Computer virtual realities, some philosophical aspects. Virtual realities*. Moscow: Writings of virtualistic laboratory, 37-43. [in Russian].
- McLuhan, M. (2001). *Understanding Media. The Extenssion of man [Electronic resource]*. Retrieved from <http://www.cuberchimp.co.uk/U75102/mcluhan.htm>.
- Nasedkina, Yu.V. (2004). *Virtual reality as the phenomenon of modern culture. Cultural studies 04: SB.sc.writings*. Saint Petersburg: Asterion, 81-85. [in Russian].
- Nosov, N.A. (1995). *Virtual civilization . Virtual realities in psychology and psychological practice*. Moscow: Writings of virtualistic laboratory. [in Russian].
- Pierre, A. (1969). *Sociologie de Comte*, Paris: Presses Universitaires de France, 234. [Electronic resource]. Retrieved from http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/aser_00039659_1970_num_29_1_1843t10185_0000_4.
- Slyadneva, N. A. (2003). *Modern human in a virtual world: problem of information-analytical personality culture [Electronic resource]*. Retrieved from <http://www.galaktik.org.ua/SLOVARI/P4.htm>. [in Russian].
- Sorokin, P.A. (1992). *Human. Civilization. Society. General edition, content and foreword*. Moscow: Politizdat, 116. [in Russian].

EUROPEAN SOCIAL DIALOGUE, A HIDDEN PHENOMENA OF THE INTERCULTURAL DIALOGUE IN EUROPE

Lutz Michael Buchner

Professor DSc, University of Applied Sciences, Consultant Professor at X'ian Institute for Posts and Telecommunications, Executive Director of the "European Institute of Labour and Industrial Relations (EIAB), e-mail: l.m.buechner@t-online.de, Germany

Liubov Ilieva

Associate Professor PhD, University of Telecommunication and Post, e-mail: liubov_ilieva@mail.ru, Bulgaria

Abstract. Talking about intercultural dialogue in Europe we think about the dialogue between the actors within the European Union and/or between its people. The intercultural side of the European social dialogue as it is established in the Treaty on the Functioning of the EU (TFEU) does not automatically come in our minds. If we consider however that the actors of the social dialogue are coming from different industrial relations schemes, that the national social dialogue within the EU member states have its own specific character a look on the cross-border social dialogue is worthwhile. Not only on a national level but on the European stage social dialogue plays an important role in forming a European labour law within the European Common Market. This particular niche of intercultural dialogue in Europe the article is dedicated to.

Within the cross-boarder social dialogue, different systems collide which is a challenge as such. As far as the bipartite and tripartite social dialogue is concerned it is already difficult enough to bring together the different approaches of the national cultures. And it is evident that it is a huge challenge on the corporate level, where workers of different companies of different countries meet each other, obliged to come to common results concerning the information and consultation rights given to the European Works Councils (EWC) by law. This phenomena is to be found in all transnational European companies, namely in those with EWC but also in companies with a specific European legal form such as in the Societas Europaea (SE) where we find works councils and supervisory boards with members from all countries concerned.

Keywords: Intercultural Dialogue; Social Dialogue; European Social Dialogue; Bipartite Social Dialogue ; Tripartite Social Dialogue ; European Works Councils ; Societas Europaea

DOI: <http://dx.doi.org/10.23856/2216>

Introduction

Intercultural Dialogue in Europe is a topic which has been evident from the beginning of "European culture". Intercultural dialogue in the EU has at least two meanings, the intercultural dialogue between the actors within the EU and the intercultural dialogue with its neighbours. If we talk about intercultural dialogue it is necessary to stress also on the

European social dialogue, which is part of the Lisbon strategy and has been fixed in the Treaty of Functioning of the European Union (Articles 152 ff. TFEU). The social dialogue, on what level ever consists of a conglomeration of different approaches of social dialogue. EU forms new types of intercultural communication that doesn't confine within the limits of the dialogue between separated persons belonging to different cultures.

Employers meet employers of different countries, trade unions meet trade unions of different countries, workers meet workers of different countries and employers meet workers of different countries. All these groups are part of social structure they show themselves through the social dialogue as elements of intercultural communication.

As the systems of social dialogue are extremely different in the European member states and these systems are part of the prevailing culture, social dialogue is an important part of the European social dialogue.

The article is going to describe both, the basics of intercultural dialogue as it is generally understood and the levels of European social dialogue, focusing on the intercultural importance in the social dialogue on different levels.

I. Social rules in the intercultural communication

Communication is not simply exchange of data; communication is a complex process including individual and common characteristics of those who are taking part in it. In the process of communication we send and receive messages. While creating message to send we have to convert our thoughts and feelings into sounds, words and action, we call this process coding, when we receive the message we encode it in order to understand it. To create the sense of our message we realize very specific human cognitive activity that includes our personal characteristics and our cultural experience as social beings. In terms of communication message sense forming is complicated cognitive process that depends on the context of the message where the data are projected upon the dynamic system of patterns. Systems of patterns are different for different people. The system of patterns itself depends on cultural, moral, linguistic environment, behavior rules and stereotypes of the culture we belong to. During the process of communication it (system of patterns) could change. When we communicate and create the sense of messages, the whole process of sense forming depends on the history of communication, on the information we have and also on the physic, social, historic and psychological environment of the process of communication.

To have effective communication the participants of communication process have to understand each other - it means to understand the system of patterns of each other, the code they use in creating the message as well as the background of communicative process, and to take under account their systems of values and psychological and social identities.

We discover the system of patterns in language, behavior, emotions and customs of those who take part in communication.

The system of patterns reflects all the elements of our culture. Being stereotypes patterns influence the process of perception and its results (Lippman, 1965). Patterns are result of culture and social life of our society. So, patterns are related with the rules of social life defined by moral customs, law and political norms. It is clear that every society has its own language, customs, law and political rule, that we adopt in the process of socializing. Some of these rules (as law) have restrictive character, limiting our natural wishes or acts. We accept all this rules as members of the society. In terms of patterns we could say that we use them in our language, our behavior even if we don't realize it. We form stereotypes due the possibility

of our consciousness to fix the information about similar facts, phenomenon and people and to connect this information with categories that already exist in our mind. We form the most part of our stereotypes between the age of 12-th and 30-th years of our life. And these stereotypes conduct our perception, evaluation of the facts, information, and other people. After the period of formation of the stereotypes it's very hard to change them. We fix the similar objects in our consciousness as images, concepts, evaluations and doing this we create the basis to exchange information with other people and that means to understand each other and to elaborate the same system of values. We could see then that cognitive process and communication relate to our experience based on generalization of typical ideas.

In professional terms we could evaluate communicative efficiency analyzing the transformation of pattern (sender)-sign-pattern (receiver), doing this we could predict the result of communication. It is important to analyze the difference between patterns sender - receiver to understand what we have to do to understand better each other, to discover the barriers of communication to overcome them.

As we had mentioned the system of patterns is connected with language, behavior, emotions and customs of those who take part in communication according to the culture they belong to.

So, to improve the intercultural communication (Hirsh, 1978) we have to analyze the cultural factors forming the system of pattern. There are patterns that determine the standards of our behavior according to the rules of the society (written or non-written) (Walton, 1988).

And as we belong to the society we are involved in the concrete culture revealing in the ideas, customs characteristic of group in the certain period of time (Richard-Amato and Snow, 1992). The culture could be regarded as a system of knowledge and rules for perception, evaluation and action. The culture is also the system of behavior standards accepted by society that helps people to interact with their environment (Fatehi, 1996). The culture includes standards and rules (Gudykunst and Kim, 2002), instructions and plans, cognitive (Goodenough, 1957) or symbolic (Geertz, 1997). The culture standards influence the system of patterns being rules and models for behavior (restricting - in some sense). Social rules define what one person is allowed, how he has to do it and what would happen in case if he is doing thing he is not allowed. In the society there is politic, law, moral, religious, corporative and other rules acting in the frame of normative system being specific social regulator. Growing up in the certain we adopt its culture, language and social rules.

In terms of communication we could say that culture standards define the system of patterns as each culture defines its own system of pattern, so culture standards influence the process of inter-cultural communication as social standards.

In fact, our entire repertory of communicative behaviors is dependent largely on the culture in which we have been raised. Culture, consequently, is the foundation of communication. But our perceptions can be influenced by differences in values, approach, or priorities relative to the kind of social organizations to which we belong. Growing up in the society we adopt social rules of the culture we belong to. So, we adopt law and politic rules, religious ideas, corporative rules as a part of culture standards fixed in documents, norms, declarations, religious books and other papers. These rules are deeply found in our behavior, we adopt them (Berry et al., 2011) in the process of socialization when we learn the rules of behavior of our culture (from our birth until we're teenagers). In this period we build the basic principles and models of our perception and acting towards others, some of them are unconscious. All the principles built in this period are very stable and it's really hard to change them, this is why conflict between these stereotypes and new information could arise.

For us is really difficult to accept new law and political rules because of these stereotypes we already have in the context of culture we've adopted (Hall, 1984).

Conflict between stereotypes and law rules could arise while communication in different countries, even we know the rules we could make mistakes, using our stereotypes (knowing how to proceed in the transport in the country we're we could make mistakes acting automatically on the basis of our habits).

With development of European Union new law frame are formed and that could mean appearance new possibilities for communicative misunderstanding. The difference between culture stereotypes EU law could cause a big number of intercultural communicative problems. So, it is very important to discuss such problems analyzing intercultural communication.

II. Social Dialogue

1. Global understanding

a. General definition

There is no universally agreed general definition of social dialogue. There are wide-ranging differences in the use of the term "social dialogue". Let us start with the ILO (International Labour Organization is a specialized agency of the United Nations) definition and then move on to an explanation of other usages of the term.

a. The definition of the International Labour Organisation (ILO)

The ILO has a broad working definition of social dialogue, reflecting the wide range of processes and practices which are found in different countries. Its working definition includes all types of negotiation, consultation or simply exchange of information between representatives of governments, employers and workers, on issues of common interest relating to economic and social policy (ILO Declaration). The ILO recognises that the definition and the concept of social dialogue varies from country to country and over time. Exchange of information is the most basic process of social dialogue. It implies no real discussion or action on the issues concerned, but it is an essential starting point towards more substantive social dialogue. Consultation is a means by which the social partners not only share information, but also engage in more in-depth dialogue about issues raised. While consultation itself does not carry with it decision-making power, it can take place as part of such a process. Collective bargaining and policy concertation can be interpreted as the two dominant types of negotiation. Collective bargaining is one of the most wide spread forms of social dialogue and is institution-realised in many countries. It consists of negotiations between an single employer, a group of employers or employers' representatives and workers' representatives to determine the issues related to wages and conditions of employment. Successful collective bargaining results in collective agreements. Collective bargaining can be centralised at national level or decentralised at sectoral, regional, enterprise or bargaining unit level. It can be regarded as a useful indicator of the capacity for social dialogue within a country to engage in national level tripartite policy concertation (Official website of the International Labour Organization).

The definition of concertation differs depending. For example Visser (2001: 184) uses policy concertation and social dialogue inter-changeably and defines it primarily as a platform for setting out a common understanding of the status quo. Some give a wider definition of the

process of moving towards consensus through dialogue among the social partners. The term “concertation” in English-speaking countries is usually regarded as identical to cooperation or participation, whereas in France and Italy it is regarded as decision-making through consensus. Some, (i.e Compston, 2002, 4), define concertation as “the codetermination of public policy by governments, employers’ organizations and trade union confederations”. Tripartite policy concertation or “social concertation” can be regarded as the “full bloom” of social dialogue whereby “employers’, workers’ representatives and governments have developed a reflex for acting in a concerted multifaceted manner to address all major national economic and social policy issues by seeking consensus” (Trebilcock, 1994, 4). However, this is only possible when the Government fully recognises the legitimacy and constructive functions of social partners’ participating in national policy-making. The results of successful tripartite policy concertation are sometimes manifested in social pacts.

Any of these forms of social dialogue can be informal and ad hoc or formal and institutionalised. However, in reality social dialogue often takes place as a combination of the two. Informal processes are often as important as formal ones. Social dialogue exists as a tripartite process with the Government as an official party to the dialogue or in only bipartite direct relations between labour and management with or without indirect involvement of government. It can take place at the national, regional, sectoral or at enterprise level. It can be inter-professional, sectoral or a combination of all these.

b. Other definitions

A narrow definition (Visser, 2001: 184) differentiates between social dialogue from collective bargaining. According to him, social dialogue “is not the same as bargaining, but provides a setting for more efficient bargaining by helping to separate bargaining over ‘the state of the world’ from bargaining over the division of costs and benefits.” In other words, social dialogue is an initial stage of finding a common understanding or framework of reference by “separating the digestion of facts, problems and possible solutions”, which may lead to collective bargaining where social partners engage in negotiation of their positions. His definition was endorsed by the European Union High Level Group on Industrial Relations, which defined social dialogue as “a process, in which actors inform each other of their intentions and capacities, elaborate information provided to them, and clarify and explain their assumptions and expectations” ([Official website of the European Union](#)).

2. European Social Dialogue

Social Dialogue is an essential element of the social model and European governance. It is the process of negotiation by which different actors of society (or social partners) reach agreement to work together on policies and activities. Social dialogue takes place at European level, sectoral as well as national level. “Bipartite” dialogue social dialogue brings together workers and employers whereas “tripartite” social dialogue also involves governments or EU representatives ([Official website of the European Trade Union Confederation](#)).

Pursuant to Article 152 of the Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU) the European Union (EU)

- recognises and promotes the role of the social partners at European level
- facilitates dialogue between the social partners, respecting their autonomy

According to Article 154 of the TFEU, the Commission consults social partners before

submitting legislative proposals in the area of social policy. This consultation aims at guiding EU action and, if the Commission considers it necessary the content of legislation.

Consultation with European social partners could lead to contractual relations, including agreements, according to the terms of Article 155 of the TFEU.

There has to be distinguished between the bipartite and the tripartite social dialogue, as the bipartite is conducted between social partner organisations only. In the tripartite social dialogue is conducted between wage earners, employers and European institutions..

Besides this differentiation another structure has to be recognised:

- the cross-industry social dialogue;
- the sectoral social dialogue;
- the corporate social dialogue;

a. The bipartite social dialogue is conducted between social partner organisations. At cross-industry level it takes place principally within the Social Dialogue Committee. Under the framework of their cooperation, the social partners may adopt agreements which are implemented in the Member states through national procedures and practices (Article 155 of the TFEU)

b. The bipartite cross-industry social dialogue (also called “Val Duchesse Dialogue”) is meant to open a social dialogue about big horizontal themes of work and the social issues which concern all branches and all workers.

The employees are represented in the cross-industry **social** dialogue are represented by

- the European Trade Union Confederation (ETUC)
- the European Managers - Confederation Europeenne des Cadres (CEC)
- the Council of European Professional and Managerial staff (EUROCADRES))

The employers are represented by

- BUSINESSEUROPE
- The European Association of Craft, Small and Medium Sized Enterprises (UEAPME)
- The European Centre of Enterprises with Public participation and of Enterprises of general Economic Interest (CEEP)

Tripartite cross-industry social dialogue takes place on political and technical issues, particularly in areas such as macroeconomic policies, employment, social security, education and training.

Outcomes of the cross-industry social dialogue can be either framework agreements implemented by European Directives such as parental-leave (1996/2008), part-time leave (1997), fixed-term contracts (1997), autonomous framework agreements such as telework (2002), work-related stress (2004), harassment and violence at work (2007) and inclusive labour markets (2010) or framework of action such as lifelong development of competences and qualifications (2002) and a framework of action on youth employment (2013). The social partners committed to promote solutions to reduce youth unemployment and called on national social partners, public authorities and other stakeholders to also actively work towards that goal.

The Tripartite Social Summit (Article 152 para 2 TFEU) contributes to the effectiveness of social dialogue for the drafting and implementation of the economic and social policies of the European Union (EU). It is a forum for cross-industry social dialogue, used to conduct a dialogue on general policy issues.

c. European sectoral social dialogue supplements the cross-industry social dialogue. It is led by representatives of European employers and employees, grouped by economic

sector of activity. It represents a level of discussion and negotiation that enables a better understanding of the issues facing each sector.

Each occupational sector may make a request to establish a sectoral dialogue committee. Actually there exist 45 joint committees, 3 in the natural resources sector, 15 in the manufacturing sector and 27 in the services sector. They cover more or less all essential European economic activities. The sectoral social dialogue committees consist of a maximum of 54 social-partner representatives, with an equal number of representatives of both employers and employees. They are chaired either by one of the social-partner representatives or, at their request, by the representative of the Commission, which in all cases provides the secretariat for the committees. The committees have been set up by the Commission. The decisions, declarations and agreements adopted by these committees concern nearly 150 million workers, or three-quarters of Europe's active population. The committees have adopted more than 500 texts, and in particular certain agreements which are set to be implemented in the Member States in the form of directives or national procedures. But not all of these committees are really active although they have to meet at least once a year.

d. The social dialogue on corporate level takes place in multinational enterprises either in European Works Councils (EWCs), Works Councils and supervisory boards in Societas Europaea (SE).

EWC are bodies representing the European employees of a company. Through them, workers are informed and consulted at transnational level by management on the progress of the business and any significant decision that could affect them. The right to establish EWCs was introduced by Directive 94/45/EC for undertakings or groups of undertakings employing at least 1 000 employees in the European Union and the other countries of the European Economic Area (Iceland, Liechtenstein and Norway) with at least 150 employees in each of two Member States. Some 970 EWCs represent over 15 million employees, favouring social dialogue and anticipation of change in multinational companies. The legal framework for EWCs dates back to 1994 and needed to be adapted to the evolution of the legislative, economic and social context and to be clarified. After consulting the European social partners and carrying out an impact assessment, the Commission submitted in 2008 a proposal to recast the directive. This new directive was adopted in 2009 by the European Parliament and the Council, with some amendments mainly suggested by the European social partners. Building on the results of the existing legal framework, recast Directive 2009/38/EC aims, in particular, at ensuring the effectiveness of employees' transnational information and consultation rights, at favouring the creation of new EWCs and at ensuring legal certainty in their setting up and operation.

Works councils in SE, also representing the European employees of the company, are also composed of representatives of the countries/companies of the enterprise, sent by the subsidiaries following the relevant national legislation.

III. Social Dialogue as part of intercultural dialogue

On all three levels, the European cross-industry social dialogue, the European sectoral social dialogue as well as on the corporate level an intercultural dialogue takes place and is an essential part of the result finding processes.

In the bipartite and tripartite dialogue between organisations coming from the employers and the workers side the social dialogue is characterized by an exchange of national approach in both the employers and the employee's camp. Different management

cultures based on history, mentality and education on the one side, different work structures, different understanding of labour law, different industrial relations schemes and different mentality have to be considered in setting a common opinion among the members of both camps. But also in the negotiations between the two parties the result finding process is characterized by intercultural differences to be solved, sometimes assisted by European authorities.

Finally the corporate level, European Works Councils and internationally composed supervisory boards in Societas Europaea (SE): Of approximately 2400 companies affected, over 1200 have a EWC. Approximately 18.000 members represent almost 19 million workers. In 2015 almost 2400 SE with “mixed” works councils (SEWC) and “mixed” supervisory boards do exist. This shows the intercultural dimension of the topic. The members of the EWC and SEWC are selected by the relevant legislation of their land. Following the principle of representation, each country/company being part of the group/enterprise is sending, in principle, at least one member in the EWC or the SEWC.

Both councils have to be informed and to be consulted by the management about all across the border matters. The members of both councils are obliged to inform their national committees about the results of the councils. They are responsible to accompany the implementation of the measures following their national regulations.

These processes are of high intercultural relevance. Presentations given by the central management often are not understood properly by the representatives of the countries concerned, the dialogue is often characterized by the above mentioned different factors regarding the dialogue with the management but as well within the councils. This makes result finding processes difficult and perfect transmission is not always guaranteed although papers might be translated in the mother tongues.

Other crucial points are the questions of the role of trade unions/workers representatives as well as how workers are allowed to react on management decisions, which mean the different understanding of industrial relations and industrial conflicts in the European member states. The different models of collective bargaining, the different understanding of participation rights as well as the how different industrial conflicts are understood in the European member states show that intercultural differences influences European social dialogue on the corporate level to a big extent. Strike in the Mediterranean countries has another meaning as for example in Germany, where strike is defined as a “collective action by a number of employees consisting in the agreed cessation of work, with the intention of resuming work once their stated demands have been successfully achieved in the form of a collective agreement” (Weiss, 1992: 296). As a consequence spontaneous cessation of work and political strikes are not legitimated. German representatives have their problems to explain this fact to their colleagues who are coming from countries, where spontaneous and political strikes are important part of their culture.

IV. Conclusion

Intercultural Dialogue as it is defined practiced includes all forms of the European social dialogue previewed in the Treaty of the Functioning of the European Union (TFEU). The dialogue between employers, associations or management of companies, and workers, trade unions or individuals on the one hand and the dialogue in their own groups brings up a great number of intercultural questions caused by different history, culture and mentality in the member states concerned. It is a big challenge to bring together the different approaches

and expectations in order to find an adequate way to produce good results with a (hopefully) common result: to improve work conditions and, with that, to improve living conditions of the people in the common market of the European Union.

References

- Berry, J., Poortinga Y., Seger, B., Chasiotis A., and Sam, D. (2011). *Cross-cultural Psychology: Research and Applications*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Compston, Hugh. (2003). *Key Features of National Social Dialogue: a Social Dialogue Resource Book*. International Labour Organisation Geneva.
- European Commission. (2015). *A new start for Social Dialogue, Brussels*. [Electronic resource]. Retrieved from www.europa.eu/socialdialogue.
- Fatehi, K. (1996). *International Management: A Cross-Cultural and Funktional Perspektive*. New York: Prentice Hall.
- Garvin, Paul L. (1957). *Monograph Series on Languages and Linguistics*. Washington: Georgetown Univ. Press, No.9, 167-173.
- Geertz, C. (1997). *The Interpretation of Cultures*. New York: Basic Books.
- Goodenough, W. (1957). *Cultural anthropology and linguistics. Report of the Seventh Annual Round Table Meeting on Linguistics and Language Study*. Edited by Paul L.
- Gudykunst, W., and Young, K. (2002). *Communicating with Strangers: An Approach to Intercultural Communication*. New York: McGraw-Hill Humanities.
- Hall, E. (1984). *The Dance of Life: The Other Dimension of Time*, Anchor: Reissue edition.
- Hirsh, E. (1987). *Cultural Literacy (What Every American Needs to Know)*. New York: Random House.
- ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work, § 114. [Electronic resource]. Retrieved from <http://www.ilo.org/declaration/lang--en/index.htm>.
- Lippman, W. (1922). *Public Opinion*. New York: Harcourt, Brace and Co.
- Official website of the European Trade Union Confederation. (n.d). [Electronic resource]. Retrieved from <http://www.etuc.org>.
- Official website of the European Union. (n.d). [Electronic resource]. Retrieved from www.europa.eu/socialdialogue
- Official website of the International Labour Organization. (n.d). [Electronic resource]. Retrieved from <http://www.ilo.org/public/english/dialogue/ifpdial/sd/index.htm>.
- Richard-Amato, Patricia and Marguerite, Snow. (1992). *The Multicultural Classroom*. New York: Longman.
- Trebilcock, A. (1994). "Introduction" in Trebilcock, Anne et al. *Towards Social Dialogue: Tripartite Cooperation in National Economic and Social Policy Making*, Geneva International Labour Organisation.
- Visser, J. (2001). *Industrial Relations and Social Dialogue*. in Auer, Peter ed. *Changing Labour Market in Europe: the Role and Institutions and Policies* Geneva International Labour Organisation.
- Walton, C. (1988). *The Moral Manager*. New York: Ballinger Publishing Company.
- Weiss, M. (1992). *European Employment & Industrial Relations Glossary: Germany*. London Sweet & Maxwell

WYTYCZNE DLA AUTORÓW

<http://nuiife.org/index.php/pnap>

I. ZASADY OGÓLNE

- 1) Artykuł lub książkę należy przesłać pocztą elektroniczną do właściwego REDAKTORA TOMU w celu weryfikacji i akceptacji dla publikacji.
- 2) Przez fakt doręczenia rękopisu do publikacji, autor przekazuje prawa Redaktorów Wydawcy. Oznacza to, że bez pisemnej zgody wydawcy on nie może opublikować artykułu w całości, lub w części w innych czasopismach i innych publikacjach oraz mediach cyfrowych.
- 3) Artykuł zaproponowany do publikacji musi być dostarczony z dwumiesięcznym wyprzedzeniem terminu publikacji.
- 4) W celu ułatwienia korekty, proponowany artykuł należy przesłać w dwóch formatach plików: Word i PDF.
- 5) Artykuły napisane w innych językach niż angielski muszą zawierać:
 - angielskie tłumaczenie tytułu;
 - Streszczenie i słowa kluczowe w języku angielskim. Słowa kluczowe nie mogą powielać tytułu.
- 6) Artykuły napisane po angielsku muszą zawierać:
 - Tłumaczenie tytułu po polsku;
 - Streszczenie i słowa kluczowe po polsku. Słowa kluczowe nie mogą powielać tytułu.
- 7) Artykuły napisane w innym języku obcym (na przykład w języku francuskim lub włoskim), powinny zawierać:
 - tytuł przetłumaczony na język polski i angielski;
 - streszczenia po polsku i angielsku.
- 8) Artykuły w "Periodyku Naukowym AP" zostaną opublikowane, jeżeli napisane są w języku polskim lub w językach obcych będących głównymi językami badań naukowych, takich jak: angielski, francuski, niemiecki, włoski i inne języki UE. Inne języki, np. grecki, łaciński, hebrajski, egipskie hieroglify ... można stosować w przypadku cytatów i przykładów.
- 9) Wymagania doradcze dla rękopisów:
 - nie mniej niż 50% źródeł (bibliografia) powinno mieć DOI (ang. digitalobjectidentifier – cyfrowy identyfikator dokumentu elektronicznego);
 - źródła (bibliografia) powinny zawierać co najmniej 50% źródeł Czasopisma Scopus;
 - self-citations (odniesienia do artykułów z tego samego czasopisma) nie powinny przekraczać 10-15%.

II. ZASADY DOTYCZĄCE UKŁADU TEKSTU

- 1) Tekst powinien zawierać od 15 do 40 tysięcy znaków;
- 2) Imię i nazwisko autora należy umieścić w środkowej części strony pod tytułem i przynależnością autora.
- 3) Pierwszy przypis dolny powinien zawierać informacje o autorze: stopień, przynależność

do instytucji, e-mail i kraj.

- 4) Pod tytułem tekstu należy umieścić odpowiednie tłumaczenia tytułu oraz streszczenie tekstu:
 - polskie lub angielskie streszczenia nie powinny przekraczać 200 słów;
 - tytuły i podtytuły w tekście powinny być napisane pogrubioną czcionką;
- 5) Na koniec podsumowania należy umieścić słowa kluczowe (od 2 do 5 słów) w języku polskim i angielskim. Słowa kluczowe nie mogą powielać tytułu;
- 6) Tekst artykułu musi być oddzielony podwójnym odstępem od streszczenia tekstu;
- 7) Odniesienia w tekście muszą być cytowane podając imię i nazwisko autora / redaktora, rok wydania, a w przypadku cytatu lub dokładnego odniesienia, numer strony, wszystko w nawiasie; na przykład (Drucker, 2006) lub (Drucker i in., 2010).

Bibliografia do artykułu powinna być edytowana w kolejności alfabetycznej.

Bibliografia w języku angielskim powinna być ułożona według międzynarodowego standardu bibliograficznego APA (<http://www.bibme.org/citation-guide/APA/book>)

Information Economy Report 2012. (2012). United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD) Information Economy Report (IER). doi:10.18356/c48133e3-en
Porat, M. U. (1978). Global Implications of the Information Society. J Communication Journal of Communication, 28(1), 70-80. doi:10.1111/j.1460-2466.1978.tb01565.x

W bibliografii nie należy podawać adresów stron internetowych jako źródeł naukowych, ponieważ teksty publikowane w Internecie mające tylko formę elektroniczną nie mogą być traktowane jako publikacje w sensie naukowym.

- 8) Tekst artykułu powinien być edytowany ze stylem czcionki Times New Roman z wykorzystaniem rozmiaru czcionki 10,5 punktów:
 - Odstęp między wierszami - 1 cm;
 - Marginesy boczne - 1,5 cm;
 - Wcięcie na początku akapitu: 1 cm
 - Ilustracje: rysunki i zdjęcia o rozmiarze czcionki
 - Wszystkie liczby powinny być w odcieniach szarości;
 - Rysunki i tabele powinny być umieszczone w odpowiednim miejscu w tekście;
 - Wszystkie rysunki i tabele muszą być również wysyłane w oddzielnych, dobrze opisanych plikach.
 - Jeśli liczby lub tabele nie są własnością autora(ów) tekstu, należy dołączyć pisemną zgodą ich właściciela.the tablefontsize of 10 points;
 - rozmiar czcionki tabeli 10 punktów
 - cytaty z czcionką prostej linii należy podawać w podwójnym cudzysłowie
 - formy słowne i słowa zagraniczne (niepasujące w języku artykułu) powinny być pisane ze stylem czcionki pochylonej;
 - Znaczenia słów muszą być podawane w tak zwanych "semantycznych przecinkach" (czyli w pojedynczym cudzysłowie): 'znaczenie'

Zawartość artykułów, wiarygodność danych, faktów, cytatów, poziom samodzielności uzyskanych wyników leżą całkowicie w gestii autorów artykułów.

INFORMATION FOR AUTHORS

<http://nuife.org/index.php/pnap>

I. GENERAL PRINCIPLES

- 1) The article or the book must be sent by e-mail to the proper VOLUME EDITOR for reviewing and acceptance for publication.
- 2) By the fact of delivery of the manuscript for publication, the author transfers the Editors rights to the Publisher. This means that without the written permission of the publisher he cannot publish the article or in whole, or in part in other journals and other publications or digital media.
- 3) The article proposed for publication must be delivered with two months in advance of the publication term.
- 4) For easier correction, the proposed article should be sent in two format files: WORD and PDF.
- 5) The articles written in non-English language must contain:
 - English translation of the title;
 - Abstract and key words in English. Key words must not duplicate the title.
- 6) The articles written in English should contain:
 - Polish translation of the title;
 - Abstract and key words in Polish. Key words must not duplicate the title.
- 7) The articles written in another foreign language (for example in French or Italian), should contain:
 - the title translated into Polish and English;
 - Polish and English summaries.
- 8) The articles in the "PU Scientific Journal" will be published if written in Polish or in foreign languages being the main languages of scientific inquiry like: English, French, German, Italian and other languages of the UA. Other languages eg. Greek, Latin, Hebrew, Egyptian hieroglyphs... can be used in case of quotations and examples.
- 9) Advisory requirements for the manuscripts:
 - not less than 50% of the sources (bibliography) should have DOI (Digital Object Identifier);
 - the sources (bibliography) should contain at least 50% of Scopus Journals references;
 - self-citations maximum should be up to 10-15%.

II. THE PRINCIPLES CONCERNING TEXT COMPOSITION

- 1) The text should contain from 15-40 thousand characters;
- 2) Name and surname of the author should be placed in the middle of the page under the title and the author's affiliation.
- 3) The first footnote should contain information about the author: degree, institutional affiliation, e-mail and country.
- 4) Under the title of the text should be placed appropriate translations of the title and summary of the text.
 - Polish or English abstracts should not exceed 200 words;

- titles and subtitles of the text should be written in bold;
- 5) At the end of the summary should be placed keywords (from 2 to 5 words) in Polish and in English. Key words must not duplicate the title;
- 6) The text of the article must be separated by double-spaced from the summary of the text;
- 7) References in the text have to be cited by giving the name of the author/editor, year of publication and, in the case of quotations or an exact reference, the page number, all in parentheses; e.g. (Drucker, 2006) or (Drucker et al., 2010).

The bibliography to the article should be edited in the alphabetical order.

The bibliography in English should be arranged according to international bibliographic standard APA (<http://www.bibme.org/citation-guide/APA/book>)

Information Economy Report 2012. (2012). United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD) Information Economy Report (IER). doi:10.18356/c48133e3-en
 Porat, M. U. (1978). Global Implications of the Information Society. *J Communication Journal of Communication*, 28(1), 70-80. doi:10.1111/j.1460-2466.1978.tb01565.x

In bibliographies should not be given website addresses as the scientific sources, because the texts published on Internet and having only their electronic form cannot be treated as publication in the scientific sense.

- 8) The text of article should be edited with the Times New Roman font style using the font size of 10,5 points:
 - Line-spacing - 1,5 cm;
 - Side margins - 1,5 cm;
 - Indent at the beginning of the paragraph: 1 cm;
 - Illustrations: drawings and photos with the font size
 - All figures should be in shades of gray; Drawings and tables should be placed in the appropriate place in the text; • All figures and tables must also be sent in separate, well-described files. • If figures or tables are not owned by the author (s) of the text it must be accompanied by a written permission of their owner.
 - the table font size of 10 points;
 - quotations with the straight-line fonts given in the double quotation-marks;
 - word forms and foreign words (inflexible in the language of article) should be written with the Italics font style;
 - Meanings of words shall be given in so-called „semantic commas” (i.e. inverted single commas): ‘meaning’

The contents of articles, the credibility of data, facts, quotations, level of self-dependence of obtained results are entirely the responsibility of the authors of the articles

THE EXAMPLE OF THE DESIGN OF MATERIALS**NEW ECONOMIC SYSTEM OF SOCIETY DEVELOPMENT****John Sitdson**

Ph.D., University, e-mail: js@gmail.net, Poland

Abstract. The article deals with the information economy as a new economic system wherein information and knowledge are the main products. It is proved that a central component of an economic system is work with information and use of information systems in the process of management. The author substantiates the requirement for the search of new approaches to the solution of problems of development of institutional structures of information economy.

Keyword: knowledge, information, system, information economy, management.

DOI: <http://dx.doi.org/10.23856/xxxxxxxxxxx>

Introduction

Global growth of information and telecommunication technologies, on the one hand, and also the necessity of development of scientific knowledge in the area of theory, methodology and practice of informative approach of study of information economy and society, on the other hand, determines topicality of consideration of the process of formation of information economy. Information turns into a strategic resource and factor of acceleration of scientific, technical and technological development and becomes a part of the real economy.

Subtitle of the body

It presupposes the conceptual comprehension of the process of establishment of an informative and technological method of production and related to it forming of an information paradigm in a modern economic science.

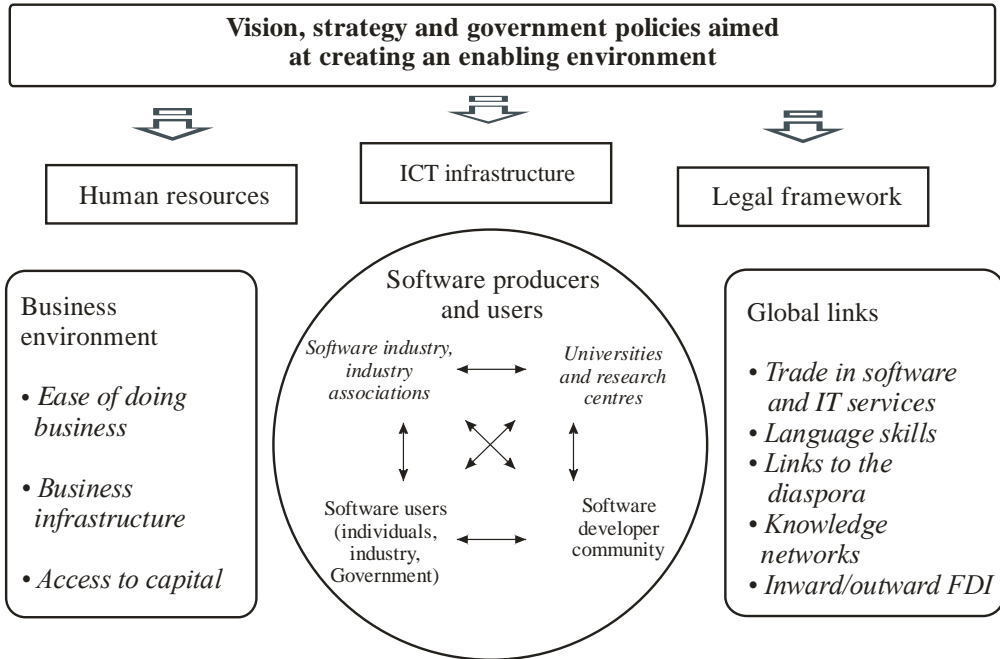
The evolutionary process of the establishment of information society is represented in researches of P. Drucker, who used a notion “information revolutions” (Drucker, 1989). He worked out the theory of the stages of development, which allows deeper understanding of the logic of establishment of information economy.

The term “information economy” was first used in 1976 in works of Mark Porat, an employee of the Stanford Centre and designated by him as a cluster of industries, engaged in the production of modern databases and facilities which provide their application and functioning (Porat, 1978). He is given the credit for introducing a distinction between the primary and secondary information sector of economy. A primary sector, according to his opinion, can be estimated quantitatively, while everything is much more difficult with the secondary one.

The Revolution in the development of information technologies allowed to talk about a global network, which materialized the globalization of economy. New information technologies, in fact, are not simply becoming the instruments of application, but also the processes of development. The system-oriented analysis of the information economy with due

regard to the forming informative paradigm of the economic theory requires additional consideration.

Figure. 1. A national software system (Information Economy Report, 2012)

Conclusions and suggestions

Conception of information economy includes fundamental definition of information society. It's defined as a system of connections and relations between individuals, which appear in the process of interchange of information concerning social and economic activity. Information economy is simultaneously defined as a system of public relations, wherein the information is a basic productive resource.

References

- Drucker, P. F. (1989). *The new realities: In government and politics, in economics and business, in society and world view*. New York: Harper & Row.
- Information Economy Report 2012. (2012). United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD) Information Economy Report (IER). doi:10.18356/c48133e3-en
- Porat, M. U. (1978). *Global Implications of the Information Society*. *J Communication Journal of Communication*, 28(1), 70-80. doi:10.1111/j.1460-2466.1978.tb01565.x
- The new realities: In government and politics/in economics and business/in society and world view*. (1989). *Choice Reviews Online*, 27(04). doi:10.5860/choice.27-2175